

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

ΤΗΣ ΛΟΥΚΙΑΣ ΣΠΑΘΗ

(Α.Μ:1012201903047)

Θέμα: «Η δράση και η σφαγή της Μερραρχίας Acqui στην Κεφαλλονιά (1943)»

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ελένη Ζυμή

Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου

Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Σωτήριος Ρίζας

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	3
Εισαγωγή	4
Α΄ Κεφάλαιο	
Η Ιταλική κατοχή στην Κεφαλλονιά	6
Β΄ Κεφάλαιο	
Η Μεραρχία Acqui	8
2.1. Η συγκρότηση της Μεραρχίας Acqui και η δράση της στο δυτικό και αλβανικό μέτωπο	8
2.2. Η Μεραρχία Acqui στην Κεφαλλονιά	9
Γ΄ Κεφάλαιο	
Τα Προεόρτια της Ιταλογερμανικής σύρραξης	14
3.1. Η κατάσταση στην Κεφαλλονιά και την Ιθάκη κατά την παραμονή της Ιταλο-γερμανικής σύρραξης	14
3.2. Ο ιταλικός στρατός την παραμονή της Ιταλογερμανικής σύρραξης	16
3.3. Οι γερμανικές δυνάμεις στο πριν και κατά την έναρξη της σύγκρουσης	17
Δ΄ Κεφάλαιο	
Η ιταλική συνθηκολόγηση και οι διαπραγματεύσεις	20
4.1. Η ιταλική συνθηκολόγηση	20
4.2. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ιταλών και Γερμανών στρατιωτών	22
Ε΄ Κεφάλαιο	
Η Ιταλογερμανική σύρραξη	25
5.1. Τα προεόρτια	25
5.2. Η πρώτη φάση της σύρραξης	27
5.3. Η δεύτερη φάση της σύρραξης	32
5.4. Η τρίτη φάση της σύρραξης	35
5.5. Η παράδοση της Acqui στον Γερμανικό στρατό	44

ΣΤ' Κεφάλαιο

Η τύχη των Ιταλών αιχμαλώτων μετά τη Γερμανοιταλική σύρραξη	47
6.1. Οι εκτελέσεις των Ιταλών αιχμαλώτων	47
6.2. Η τύχη των Ιταλών αιχμαλώτων πολέμου που έζησαν	52

Ζ' Κεφάλαιο

Οι συνέπειες της Γερμανοιταλικής σύρραξης	55
7.1. Οι Ιταλικές απώλειες	55
7.2. Οι απώλειες των Γερμανών	56
7.3. Οι συνέπειες της Γερμανοιταλικής σύρραξης για τους κατοίκους της Κεφαλλονιάς	58
Επίλογος	61
Πηγές και Βιβλιογραφία	63
Περίληψη	68

Πρόλογος

Η παρακάτω εργασία αποτελεί την διπλωματική μεταπτυχιακής ειδίκευσης για την ολοκλήρωση του Μεταπτυχιακού προγράμματος «Νεότερη και σύγχρονη Ιστορία, Νέες θεωρήσεις και προοπτικές με θέμα την δράση και την σφαγή της Μεραρχίας Acqui στην Κεφαλλονιά.

Η μεραρχία Acqui αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο για την ιστορική περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου για το νησί της Κεφαλλονιάς και την Κεφαλλονιά γενικότερα. Η μεραρχία Acqui ήταν η κύρια Ιταλική μεραρχία κατά την διάρκεια της Ιταλικής κατοχής στα Επτάνησα. Στόχος της ήταν ο εξιταλισμός των Ελλήνων κατοίκων του νησιού ώστε να κατορθώσει η φασιστική Ιταλία να προσαρτήσει τα Επτάνησα και ιδιαίτερα την Κεφαλλονιά που ήταν το κέντρο των επιχειρήσεών της. Όμως τα σχέδια των Ιταλών ανατράπηκαν βίαια μετά τη συνθηκολόγηση του Badoglio με τις γερμανικές δυνάμεις στις 3 Σεπτεμβρίου 1943. Μέσα από εκβιασμούς ο γερμανικός στρατός προσπάθησε να εξαναγκάσει τους Ιταλούς στρατιώτες σε άνευ όρων παράδοση, στόχος που εν τέλει δεν επιτεύχθηκε. Έτσι ξεκίνησε ένας ένοπλος αγώνας μεταξύ Γερμανών και Ιταλών στρατιωτών ο οποίος είχε διάρκεια από τις 15 Σεπτεμβρίου έως τις 23 Σεπτεμβρίου 1943. Μετά το πέρας των εχθροπραξιών σημαντικές απώλειες είχαν και οι δύο πλευρές τόσο σε έμψυχο όσο και σε άψυχο υλικό. Όσοι Ιταλοί στρατιώτες γλίτωσαν από τις εκτελέσεις των Γερμανών, αφού τελείωσαν οι μάχες, είτε στάλθηκαν στην ηπειρώτικη Ελλάδα, για να μεταφερθούν από εκεί στα γερμανικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, είτε συμμαχούσαν με τους Γερμανούς κατακτητές ή τέλος τους περιέθαλπαν κάτοικοι του νησιού ώστε να ενταχθούν στα ελληνικά σώματα των αντιστασιακών οργανώσεων Ε.Α.Μ και Ε.Λ.Α.Σ. Η σύρραξη αυτή είχε συνέπειες και απώλειες για την ιταλική, τη γερμανική και την ελληνική πλευρά.

Η εργασία αυτή δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί χωρίς τη βοήθεια και υποστήριξη του καθηγητή Κ. Θανάση Χρήστου, ο οποίος με ώθηση να ερευνήσω σε βάθος το συγκεκριμένο θέμα, και γενικότερα με τις ομιλίες του με ενέπνευσε να μελετήσω και να ασχοληθώ με το αντικείμενο της νεότερης και σύγχρονης Ιστορίας. Επιπλέον θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου Σπύρο Σπαθή και Αθηνά Τουλάτου, οι οποίοι με στηρίζουν και με εμπνυχώνουν σε όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Εισαγωγή

Ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος υπήρξε μια ιδιαίτερη περίοδος που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ευρωπαϊκή και ελληνική ιστορία καθώς κατά τη διάρκεια του έγιναν ριζοσπαστικές αλλαγές στον τότε γνωστό κόσμο, όπου οι σύμμαχοι εν μια νυκτί γινόντουσαν αντίπαλοι και το αντίστροφο. Στην πολεμική πραγματικότητα όλα ήταν ρευστά και κινούνταν βάση πολιτικής και στρατηγικής.

Κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου η Ελλάδα βρισκόταν σε 3 ζώνες κατοχής, Γερμανική, Ιταλική και Βουλγαρική. Οι Γερμανοί είχαν υπό τον έλεγχο τους την Αθήνα, την Κεντρική Μακεδονία, τη δυτική Κρήτη, τη Μήλο, την Αμοργό και τα νησιά του Βορείου Αιγαίου. Η Βουλγαρία είχε προσαρτήσει τη Δυτική Θράκη και την Ανατολική Μακεδονία, ενώ η Ιταλία κατέλαβε το μεγαλύτερο μέρος της χώρας. Έτσι λοιπόν εύλογα τα Επτάνησα ανήκαν στην Ιταλική σφαίρα επιρροής.

Η συγκεκριμένη εργασία αναλύει το χρονικό της Ιταλικής κατοχής στα Επτάνησα με έμφαση στο έργο και τις ενέργειες της μεραρχίας Acqui. Η ιστορία της συγκεκριμένης παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς ενώ αρχικά ήταν κατακτητές των Επτανήσων, κατέληξαν να είναι σύμμαχοι καθώς Έλληνες και Ιταλούς τους ένωνε πλέον ο κοινός εχθρός που δεν ήταν άλλος από τους Γερμανούς.

Η διπλωματική εργασία χωρίζεται σε 7 κεφάλαια τα οποία εξιστορούν την πορεία της Μεραρχίας Acqui στο νησί της Κεφαλλονιάς από την άφιξη τους έως την εκτέλεση τους από τους Γερμανούς στρατιώτες στο νησί.

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται σε γενικές γραμμές στην έναρξη της Ιταλικής κατοχής στην Κεφαλλονιά και περιγράφει τις συνθήκες που επικρατούσαν στο νησί κατά τη διάρκεια του ερχομού των Ιταλών κατακτητών.

Το δεύτερο κεφάλαιο χωρίζεται σε δύο επιμέρους υποκεφάλαια και αφορά μια ιστορική αναδρομή στη δράση και τα έργα της Μεραρχίας Acqui κατά τη διάρκεια της Ιταλικής κατοχής στον Ελλαδικό χώρο και στην Κεφαλλονιά. Στο πρώτο μέρος γίνεται μια εξιστόρηση της ιστορίας, της δημιουργίας της μεραρχίας Acqui στην Ιταλία μέχρι τη μεταφορά της στον Ελλαδικό χώρο. Στο δεύτερο μέρος γίνεται μια ανάδρομη στον ερχομό της μεραρχίας στην Κεφαλλονιά και στις πρώτες ενέργειες της, καθώς επίσης και μια περιγραφή του έργου όλων των διοικητών της ξεχωριστά.

Το τρίτο κεφάλαιο εξιστορεί την περίοδο που προηγήθηκε της Γερμανοιταλικής σύρραξης και χωρίζεται σε 3 υποκεφάλαια. Το πρώτο υποκεφάλαιο

αναλύει την κοινωνικοοικονομική και πολιτική κατάσταση που επικρατεί στην Κεφαλλονιά και στην Ιθάκη πριν την έναρξη της διαμάχης ώστε να υπάρχει μια σφαιρική εικόνα της κατάστασης και του κλίματος που υπήρχε πριν την έναρξη των γεγονότων. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στα μεγέθη του ιταλικού στρατού πριν τη σύγκρουση. Στο τρίτο υποκεφάλαιο γίνεται μια περιγραφή του γερμανικού στρατού που είχε αφιχθεί πριν την Γερμανοιταλική σύρραξη στην Κεφαλλονιά.

Το τέταρτο κεφάλαιο αφορά την Ιταλική συνθηκολόγηση του Badoglio και τις Γερμανοιταλικές διαπραγματεύσεις που συνέβησαν γύρω από αυτήν. Χωρίζεται σε δύο επιμέρους υποκεφάλαια. Το πρώτο εξιστορεί την πορεία προς τη συνθηκολόγηση και το δεύτερο τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών, ώστε να βρεθεί μια λύση στα προβλήματα της νέας καθημερινότητας.

Το πέμπτο υποκεφάλαιο είναι χωρισμένο σε 4 υποκεφάλαια με τα στάδια της Γερμανοιταλικής σύρραξης. Το πρώτο διηγείται τα προεόρτια της σύρραξης και τα τρία επόμενα τις 3 φάσεις της Γερμανοιταλικής σύρραξης.

Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται μια εξιστόρηση της τύχης των Ιταλών αιχμαλώτων είτε πέθαναν στα χέρια των Γερμανών, είτε επέζησαν.

Στο έβδομο κεφάλαιο προβάλλονται οι συνέπειες της σύρραξης για την Ιταλική, τη Γερμανική και την Ελληνική πλευρά που είχε η Γερμανοιταλική σύρραξη.

Η εργασία κλείνει με τον επίλογο και την παρουσίαση της βιβλιογραφίας που απαρτίζεται από πρωτότυπες πηγές και ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Τέλος η εργασία περιλαμβάνει και μια μικρή και περιεκτική περίληψή του θέματος.

Α΄ Κεφάλαιο

Η Ιταλική κατοχή στην Κεφαλλονιά

Τα ξημερώματα της 28^{ης} Οκτωβρίου γίνεται η εισβολή της Ιταλίας στην Ελλάδα μετά την απάντηση του πρωθυπουργού της Ελλάδας Ιωάννη Μεταξά ανακοινώνοντας την άρνησή του για συνεργασία με τον ιταλικό στρατό.

Τα Επτάνησα σύμφωνα με τη συμφωνία των δυνάμεων του άξονα είχαν δεχθεί ιταλική εισβολή. Σύμφωνα με τον ιστορικό Ντίνο Κονόμο, από τον Οκτώβριο του 1940 έως τον Απρίλιο του 1941, τα Επτάνησα δέχθηκαν συνεχείς βομβαρδισμούς από ιταλικά αεροπλάνα εναντίων του άμαχου πληθυσμού των Επτανήσων, τη μεγαλύτερη καταστροφή από αυτές τις επιδρομές υπέστησαν η Κέρκυρα η Κεφαλλονιά και η Ζάκυνθος¹.

Για να γλιτώσουν από τους βομβαρδισμούς οι κάτοικοι του νησιού βρίσκουν καταφύγιο στα ήδη κατασκευασμένα ειδικά ή πρόχειρα καταφύγια.

Από τα ιταλικά αεροπλάνα ρίχνεται προκήρυξη στις πόλεις και στα χωριά της Κεφαλλονιάς και της Ιθάκης στις 28 Απριλίου το 1941 και οριστικά παραδίδεται το νησί τις ιταλικές αρχές στις 30 Απριλίου του 1941 οπού και δίνεται τέλος στους βομβαρδισμούς².

Από τις 29 Απριλίου 1941 αρχίζουν οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των ιταλικών στρατιωτικών δυνάμεων και τις διοικητικές αρχές του νησιού, ενώ παράλληλα υψώνεται λευκή σημαία στην ταράτσα του μεγάρου και ξεδιπλώνονται λευκά σεντόνια στην πλατεία Παναγή Βαλλιάνου και σε άλλα εμφανή σημεία της πρωτεύουσας, του Αργοστολίου. Στις 30 Απριλίου 1941 μεταγωγικά αεροπλάνα ρίχνουν αλεξιπτωτιστές στον Κάμπο της Κρανιάς, και την πρώτη Μαΐου γίνεται αποβίβαση μελανοχιτώνων στο Λιμάνι Αργοστολίου, από δυο μεγάλα αρματαγωγά. Τον ιταλικό στρατό διοικούν ο συνταγματάρχης Canioni και ο στρατηγός Marino. Η παράδοση του νησιού ολοκληρώνεται με το πρωτόκολλο που υπογράφεται ανάμεσα στις ιταλικές και στις ελληνικές αρχές του νησιού³.

Ιταλικές στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής εγκαθίστανται στην Κεφαλλονιά από την κατάληψη του νησιού δηλαδή από τις 30 Απριλίου 1941. Ο στρατηγός Marino

¹ Ν. Κονόμος, *Η Επτάνησος κατά την ιταλικήν κατοχή (1941-1943)*, Αθήνα 1962, σ. 12

² Ν.Κονόμος, *ό. π.*, σ. 19

³ Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής κατοχής και της εθνικής αντίστασης στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη*, τ. 1, Αθήνα 2010, σ. 43-44

διορίζεται πρώτος γενικός στρατιωτικός διοικητής Κεφαλλονιάς, Ζακύνθου, Ιθάκης και Λευκάδας. Η ηγεσία οργανώθηκε με ιδιαίτερη μέριμνα από τις φασιστικές αρχές της Ιταλίας γιατί η Κεφαλλονιά θεωρούνταν από τους Ιταλούς ως ένα σημείο με ιδιαίτερη στρατιωτική θέση για τις διάφορες στρατιωτικές επιχειρήσεις των δυνάμεων του άξονα, έτσι λοιπόν η Κεφαλλονιά απόκτησε μεγάλη σημασία και στρατηγικό ρόλο για τους κατακτητές για τη διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων των δυνάμεων κατοχής⁴.

Τα πρώτα ιταλικά στρατιωτικά τμήματα που αποβιβάστηκαν στο Αργοστόλι ήταν τμήματα αλεξιπτωτιστών που ρίχτηκαν στην πεδιάδα της Κρανιάς και από εκεί κατέλαβαν το δημαρχείο του Αργοστολίου. Την πρώτη Μάϊου 1941 αποβιβάστηκε ο ιταλικός φασιστικός στρατός με επικεφαλής τον στρατηγό Marino και τον συνταγματάρχη Canioni διοικητή των ταγμάτων των μελανοχιτώνων⁵. Το μεγαλύτερο μέρος της φρουράς εγκαταστάθηκε στο Αργοστόλι ένα μικρότερο μέρος προωθήθηκε στο Ληξούρι στη Σάμη στο Φισκάρδο και στην Ιθάκη. Στα μέσα του Αυγούστου 1941 επί στρατιωτικής διοίκησης του Quasimodo Santi, δυνάμεις πεζικού που ανήκαν στο δέκατο έβδομο σύνταγμα της γνωστής μεραρχίας Acqui εγκαθίστανται με διοικητή τον Raffaele Delogu στο Αργοστόλι με έδρα διοίκησης το προσεισμικό δικαστικό μέγαρο. Με την άφιξή τους καθίστανται φυλάκια στις εξόδους της πόλης προς την ύπαιθρο, στη γέφυρα προς τη γεωργική σχολή, στο Φαραώ, και προωθούν φρουρές στη μονή του Αγίου Γερασίμου στα Ομαλά, στη Σάμη, στην Αγία Ευφημία και στη Σκάλα. Βορειότερα είχε στηθεί μια φρουρά και στο Φισκάρδο, νότια στη μονή των Σισσίων και στο Ληξούρι, όπως επίσης φρουρά εγκαθίσταται και στη Μονή Κηπουραίων, στο δυτικό μέρος της Παλικής. Αρκετά αργότερα τέλη Δεκεμβρίου του 1942 με απόφαση του ανώτατου ιταλικού επιτελείου στα πλαίσια αναδιοργάνωσης του αμυντικού σχεδιασμού τους αναχωρεί το μεγαλύτερο μέρος της μεραρχίας Acqui μαζί με το επιτελείο της από την Κέρκυρα και στις 18 Απριλίου 1943 θα εγκατασταθεί οριστικά στην Κεφαλλονιά⁶.

⁴ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 178, Ν. Κονόμος, *ό. π.*, σ. 25

⁵ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 182

⁶ Γ. Ν. Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1940-1949)*, Αθήνα 2021, τ. 3, σ. 76-77

Β' Κεφάλαιο

Η Μεραρχία Acqui

2.1. Η συγκρότηση της Μεραρχίας Acqui και η δράση της στο δυτικό και αλβανικό μέτωπο

Η Μεραρχία Acqui όταν αρχικά συγκροτήθηκε ονομαζότανε 33 Divisione Fanteria και δημιουργήθηκε στις 14 Δεκέμβριο του 1938 χάρη στην απόφαση του ανώτατου ιταλικού στρατιωτικού επιτελείου. Πήρε μορφή στις 3 Σεπτεμβρίου 1939 και αποτελούνταν από 2 συντάγματα πεζικού το 17^ο και το 18^ο καθώς και από ένα σύνταγμα πεδινού πυροβολικού, το 33^ο, ενώ παράλληλα υποστήριζαν το έργο της διάφορες βοηθητικές υπηρεσίες⁷.

Με αυτή τη μορφή η μεραρχία Acqui άρχισε να παίρνει μέρος σε διάφορες πολεμικές επιχειρήσεις στο δυτικό μέτωπο, εγκατεστημένη αρχικά στην πόλη Merano από τον Νοέμβρη του 1940, ενώ στη συνέχεια η βάση της μεταφέρθηκε στο Brindisi στις 9 Δεκεμβρίου του 1940. Στη συνέχεια την περίοδο 14 έως 16 Δεκεμβρίου του 1940 η Μεραρχία επιβιβάστηκε σε καράβια για να πολεμήσει στο αλβανικό μέτωπο όπου αποτέλεσε μέλος του ειδικού σώματος στρατού με διοικητή τον στρατηγό Giovanni Messe που αποτελούσε μέλος της XI στρατιάς με διοικητή το στρατηγό Carlo Geloso⁸.

Στο αλβανικό μέτωπο έφτασε με διοικητή τον στρατηγό Adamo Marriotti, κάτω από τις διαταγές του οποίου πήρε μέρος στρατιωτική επιχείρηση του μετώπου Χειμάρα-Τεπελένι, ενώ πήρε μέρος και στις πολεμικές επιχειρήσεις που γινότανε στον παραλιακό τομέα προς Βουθρωτό και Αγ. Σαράντα από τις 13 Φλεβάρη του 1941⁹.

Όταν έπεσε το αλβανικό μέτωπο και τερματίστηκε ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος η μεραρχία Acqui με διοικητή τον Luigi Mazzini κατέβηκε στα Γιάννενα. Από εκεί με εντολή αποβιβάστηκε ο στρατός και κατέλαβε τα ιόνια νησιά πριν από τις γερμανικές δυνάμεις, οι οποίες σε περίπτωση που έφταναν πρώτες θα απαιτούσαν τη συγκατοχή των Ιονίων Νήσων. Χάρη σε αυτή την εντολή η μεραρχία Acqui αποτελούσε τη μεραρχία κατοχής των νησιών έως το τέλος της ιταλικής κατοχής στα Ιόνια Νησιά¹⁰.

⁷ Romualdo Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, terza edizione, Μιλάνο 1970, σ. 304-308

⁸ Romualdo Formato, ό. π., σ. 247-248

⁹ Romualdo Formato, ό. π., σ. 274-275

¹⁰ Don Luigi Ghilardini, *I martiri di Cefalonia*, Milano 1952, σ. 74

2.2. Η Μεραρχία Acqui στην Κεφαλλονιά

Η Κεφαλλονιά από την έναρξη της ιταλικής κατοχής στα Ιόνια νησιά ήταν η έδρα της ιταλικής στρατιωτικής διοίκησης της Κεφαλλονιάς, της Ιθάκης, της Λευκάδας, της Ζακύνθου και των νησίδων γύρω από αυτές. Μάλιστα ήταν η έδρα των ιταλικών δυνάμεων κατοχής μέχρι τον τερματισμό της, αν εξαιρέσει κανείς την περίπτωση της Λευκάδας για ένα μικρό χρονικό διάστημα στο ενδιάμεσο.

Οι πρώτες δυνάμεις κατοχής εγκαταστάθηκαν στο νησί στις 30 Απριλίου 1941 με έδρα τους το Αργοστόλι. Ήταν τμήματα αλεξιπτωτιστών και τάγματα μελανοχιτώνων με διοικητή τον στρατηγό Marino Marino και του στελέχους του φασιστικού ιταλικού κόμματος Giovanni Canioni. Τα συγκεκριμένα τάγματα παρέμειναν στο νησί μέχρι τα μέσα Αυγούστου του 1941¹¹. Στη συνέχεια μικρά τμήματα από τα τάγματα αυτά των μελανοχιτώνων αποβιβάστηκαν και κατέλαβαν τη Ζάκυνθο και τη Λευκάδα την πρώτη Μαΐου 1941¹².

Τα πρώτα τάγματα της μεραρχίας Acqui έφτασαν στην Κεφαλλονιά με διοικητή τον Raffaele Delogu¹³. Στις 25 Αυγούστου 1942 ο Delogu ανακοινώνει την ανάληψη υπηρεσίας στον Μητροπολίτη της Κεφαλλονιάς: «Ανακοινώνω ότι την 24^η του μηνός ανέλαβε τη διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων της νήσου Κεφαλληνίας και της στρατιωτικής φρουράς του Αργοστολίου διοικητής ο συνταγματάρχης Ραφαήλ Delogu¹⁴.» Κατά τη διάρκεια της διοίκησής του οι στρατιωτικές ιταλικές δυνάμεις σε συνεργασία με τις ιταλικές πολιτικές αρχές του νησιού οργάνωσαν την αμυντική οχύρωση της Κεφαλλονιάς. Ο Delogu παρέμεινε στο νησί μέχρι τις 23 Φεβρουαρίου 1942¹⁵.

Κατά τον ερχομό της μεραρχίας υπό τον Delogu έγιναν διάφορες επιδεικτικές εμφανίσεις προκειμένου οι κάτοικοι του νησιού να επηρεαστούν ψυχολογικά. Κάποιες από αυτές ήταν οι ακόλουθες: Ή στρατιωτική παράταξη στην κεντρική πλατεία του Αργοστολίου με επικεφαλής την μπάντα του συντάγματος, κατά την υποστολή της ιταλικής σημαίας,¹⁶ ενώ παράλληλα εκτελούνταν διάφορες μουσικές συνθέσεις από

¹¹ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 354-355

¹² Ν. Κονόμος, *Η Επτάνησος κατά την Ιταλικήν κατοχήν (1941-1943)*, σ. 20-21

¹³ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 182

¹⁴ *Αρχείο Ιεράς Μητρόπολης Κεφαλονιάς*, αρ. 470, 26.8.1941

¹⁵ *Νέα Κεφαλλονιά*, φ. 43, 21.3.1942, σ. 1

¹⁶ *Νέα Κεφαλλονιά*, φ. 14, 30.8.1941, σ. 2

την μπάντα στην πλατεία του Αργοστολίου κάθε Δευτέρα και Πέμπτη¹⁷. Επίσης οργανώθηκε έκτακτη θεατρική παράσταση στο θέατρο Αργοστολίου ο «Κέφαλος» για την ενίσχυση «μαθητικών συσσιτίων» από ερασιτέχνες ηθοποιούς αξιωματικούς αλλά και στρατιώτες του 17^{ου} συντάγματος της μεραρχίας¹⁸.

Κατά την περίοδο της διοίκησης του Delogu διεξήχθησαν και διάφορες εκδηλώσεις κοινωνικού χαρακτήρα στις οποίες ήταν παρών ως ο «αρχηγός των στρατιωτικών δυνάμεων κατοχής». Οι πιο σημαντικές από αυτές ήταν: η επίσκεψη του Pietro Parini στην Κεφαλλονιά στις 9 Οκτώβρη 1941 για την επίβλεψη διαφόρων έργων¹⁹, η δεξίωση που έγινε στη λέσχη «Κεφαλληνία» προς τιμήν του νέου πολιτικού διοικητή Fer. Lurpis²⁰ καθώς και μια δεξίωση που δόθηκε για τα γενέθλια του Ιταλού βασιλιά²¹.

Για το διάστημα που διοικούσε το νησί τα σημαντικότερα γεγονότα ήταν ισχυροποίηση του Ufficio Affari Cifilli και συνεργασία του με τον πολιτικό διοικητή Fer. Lurpis σε όλους τους τομείς με τη βοήθεια και των στρατιωτικών αρχών προκειμένου να εξιταλιστούν και να φασιστοποιηθούν τα Ιόνια Νησιά. Αυτό προσπάθησαν να το πετύχουν μέσα από αυστηρούς ελέγχους στην οικονομία, στην παραγωγή, στην παιδεία και στην κοινωνική ζωή²². Ένα άλλο επίτευγμα του ήταν ήδη η οργάνωση και ανάπτυξη των ναυτικών εγκαταστάσεων στην Κεφαλλονιά με τη δημιουργία πάνω σε ισχυρές βάσεις της Commando Marina²³. Χάρη στις ικανότητές του αναπτύχθηκαν με συστηματικό και ευρύ τρόπο τα διάφορα αμυντικά έργα με αυστηρούς ελέγχους τόσο όσων κινούνταν μέσα στο νησί όσο και όσων βρισκόντουσαν έξω από αυτό. Χαρακτηριστικό τεκμήριο αποτελεί τα έγγραφά του Delogu προς τον μητροπολίτη Κεφαλληνίας Γερμανό Ρουμπάνη, στον οποίο απάντησε ότι ατομικός έλεγχος είναι γενικός κανόνας που εφαρμόζεται για όλους χωρίς εξαιρέσεις, ακόμα και στην Ιταλία και σε καμία περίπτωση δεν προσβάλλει την ιερατική θέση που κατείχε²⁴. Γενικά ο Delogu στο διάστημα της διοίκησης των

¹⁷ Νέα Κεφαλλονιά, φ. 16, 13.9.1942, σ. 2

¹⁸ Νέα Κεφαλλονιά, φ. 24, 8.11.1941, σ. 1

¹⁹ Νέα Κεφαλλονιά, φ. 20, 11.10.1941, σ. 1

²⁰ Νέα Κεφαλλονιά, φ. 23, 1.11.1941, σ. 1

²¹ Νέα Κεφαλλονιά, φ. 25, 15.11.1941, σ. 2

²² Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής κατοχής και της εθνικής αντίστασης στην Κεφαλλονιά και την Ιθάκη*, τ. 1, σ. 189

²³ Νέα Κεφαλλονιά, φ. 20, 11.10.1941, σ. 1

²⁴ Αρχείο Ιερής Μητρόπολης Κεφαλονιάς, Αρ. Πρωτ. 645, 26.10.1941

στρατιωτικών δυνάμεων της Κεφαλονιάς εργάστηκε σκληρά για την αμυντική οχύρωση του νησιού²⁵.

Στη συνέχεια, την προσωρινή διοίκηση του νησιού την αναλαμβάνει ο ταγματάρχης Alberto Schicchi από τις 23 Φεβρουαρίου 1942 έως τις 17 Μαρτίου 1942²⁶.

Επόμενος διοικητής του νησιού ήταν ο συνταγματάρχης Bruno Civali όπου ανέλαβε από τις 17 Μαρτίου 1942 έως τα τέλη Μαΐου του 1942. Ο ερχομός του ανακοινώνεται στην εφημερίδα «Νέα Κεφαλλονιά» γραμμένη στην ιταλική και στην ελληνική γλώσσα²⁷. Για όσο χρονικό διάστημα παρέμεινε στην Κεφαλλονιά πήρε μέρος σε κοινωνικές εκδηλώσεις και φασιστικές επιδείξεις, όπως ήταν η επίσκεψη του Pietro Parini στην Κεφαλλονιά στις 13 Ιουνίου 1942, για τον εορτασμό της επετείου της πορείας προς τη Ρώμη²⁸. Την περίοδο που διοικούσε εντάθηκε σε μεγάλο βαθμό η προσπάθεια των φασιστικών πολιτικών αρχών για την απομόνωση των ιονίων νήσων από την υπόλοιπη Ελλάδα και τη σύνδεσή τους με τη φασιστική Ρώμη, προκειμένου να προσαρτηθούν σε αυτή. Επίσης αναπτύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό και οι εργασίες για την αμυντική οχύρωση του νησιού, κάνοντας πολύ αυστηρό έλεγχο για τη διαφύλαξη της ασφάλειας, με αποτέλεσμα οι κεφαλλονίτες να αρχίσουν σημαντική αντίσταση, που κατέληξε στη φυλάκιση των πατριωτών, ενώ πολύ συχνά οι κρατούμενοι υποβάλλονταν σε διάφορα βασανιστήρια στις φυλακές του Αργοστολίου²⁹. Τα συγκεκριμένα περιστατικά προκάλεσαν την αντίδραση του μητροπολίτη Κεφαλληνίας ο οποίος διαμαρτυρήθηκε για την κατάσταση στον Civali, ο οποίος του απάντησε με έγγραφο διαβεβαιώνοντάς του ότι θα έρθει στρατιωτικός δικαστής στο νησί προκειμένου να εξεταστούν οι συνθήκες φυλάκισης των κρατουμένων³⁰, ενώ η κορυφαία έκφραση αντίστασης των κεφαλλονιτών ήτανε 2 μαθητικές απεργίες³¹. Στα τέλη του Μαΐου αναλαμβάνει τη διοίκηση ο στρατηγός Arduino Garelli και ο Civali Περιορίζεται στη διοίκηση του 17^{ου} συντάγματος στο οποίο παραμένει μέχρι τις 23 Μαρτίου 1943³².

²⁵ Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής κατοχής και της εθνικής αντίστασης στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη*, τ. 1, σ. 189

²⁶ Γ. Ν. Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1940-1949)*, τ. 3, σ. 81

²⁷ *Νέα Κεφαλλονιά*, φ. 43, 21.6.1942, σ. 2

²⁸ *Εφημερίς των Ιονίων*, φ. 151, 25.6.1942, σ. 4

²⁹ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 190

³⁰ *Αρχείο Ιεράς Μητρόπολης Κεφαλονιάς*, *Αρ. Πρωτ.*, 834, 16.4.1942

³¹ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 190

³² Γ. Ν. Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1940-1949)*, τ. 3, σ. 80

Στα τέλη Μαΐου 1942 την στρατιωτική διοίκηση αναλαμβάνει ο Στρατηγός-ταξίαρχος Arduino Garelli. Η άφιξή του ανακοινώνεται στην εφημερίδα Νέα Κεφαλονιά με άρθρο με τον τίτλο «ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΑΡΤΟΥΙΝΟ ΓΚΑΡΕΛΛΙ» γραμμένο στην ελληνική και στην ιταλική γλώσσα³³. Ο στρατηγός- ταξίαρχος Garelli φθάνει στο νησί από το ρωσικό μέτωπο, όπου έλαβε μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις του λεκανοπεδίου του Ντόνιετς και στη μάχη του Δνείπερου- Πετρόφσκι. Κατά τη διάρκεια της θητείας του πήρε και αυτός μέρος σε εκδηλώσεις κοινωνικού χαρακτήρα όπως ήταν η επίσκεψη του Pietro Parini στην Κεφαλλονιά στις 13 Ιουνίου 1942 καθώς και στις εορταστικές εκδηλώσεις για την επέτειο της πορείας πάμε προς τη Ρώμη³⁴. Κατά τη διάρκεια της θητείας του έγιναν οι σημαντικότερες στρατιωτικές επιχειρήσεις καθ' όλη τη φασιστική ιταλική κατοχή και πάρθηκαν τα σημαντικότερα στρατιωτικά μέτρα και αποφάσεις κυρίως στο βορειοαφρικανικό μέτωπο. Αυτή η εξέλιξη δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστα τα Ιόνια νησιά. Από τις 18 Γενάρη 1943 ο Garelli θα αναλάβει τη διοίκηση τυπικά για μια εβδομάδα όμως παραμένει στη θέση του καθώς με μεγάλη αφοσίωση καταφέρνει να ολοκληρώσει σημαντικά οχυρωματικά αμυντικά έργα που βοηθάνε το νησί να είναι πλήρως οχυρωμένο μέχρι τον Απρίλιο 1943³⁵. Παράλληλα προχωρούν οι διαδικασίες για τη φασιστοποίηση, για τον εξιταλισμό του νησιού, ενώ λόγω στρατιωτικών αναγκών απαγορεύεται να επανέλθουν οι μοναχοί στα Κηπούρια και στα Σίσια, παρ' όλα τα αιτήματα του μητροπολίτη, κατάσχονται οι καμπάνες των εκκλησιών και επιτάσσονται οικήματα, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν από τον στρατό κατοχής, εκριζώνονται δέντρα και αθώοι πολίτες φυλακίζονται χωρίς δίκη³⁶³⁷. Επίσης, απαγορεύεται με αυστηρότητα η είσοδος ή η προσπάθεια εισόδου πολιτών σε αποθήκες στρατιωτικών εφοδίων και οπλισμού όπως και η έκθεση, η δημοσίευση, η πώληση και η διανομή φωτογραφιών και σχεδίων στρατιωτικού αμυντικού χαρακτήρα όπως και η κατοχή και η χρήση φωτογραφικών μηχανών σε καταυλισμούς ή κοντά σε λιμάνια³⁸. Οι Έλληνες αξιωματικοί που είχαν παραμείνει στο νησί περιορίστηκαν και θεωρήθηκαν αιχμάλωτοι πολέμου³⁹. Όσοι προσπάθησαν να κάνουν σαμποτάζ σε

³³ Νέα Κεφαλλονιά, φ. 53, 30.5.1942, σ. 1

³⁴ Nuova Cefalonia, φ. 76, 7.11.1942, σ. 1

³⁵ Romualdo Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, σ. 287

³⁶ Σ. Λουκάτος, *ό.π.*, σ. 191-192

³⁷ Αρχείο Ιεράς Μητρόπολης Κεφαλονιάς, Αρ. Πρωτ. 1353, 16.9.1942

³⁸ Nuova Cefalonia, φ. 71, 3.10.1942, σ. 2

³⁹ Nuova Cefalonia, φ. 93, 6.3.1943, σ. 1

διάφορες γέφυρες και στρατιωτικά έργα απειλήθηκαν με τουφεκισμό και απαγορεύτηκε η διέλευση από την περιφέρεια των Αγίων Θεοδώρων καθώς μετατράπηκε σε στρατιωτική ζώνη⁴⁰.

Όσο σκληρά μέτρα κι αν επέβαλε ο Garelli, οι πολίτες του Νησιού συνέχισαν να αντιστέκονται με ακόμα μεγαλύτερη θέρμη, με αποτέλεσμα να γίνονται συνέχεια επεισόδια ανάμεσα σε επαναστάτες πολίτες και στον στρατό κατοχής⁴¹. Μάλιστα, με την επάνοδο των μοναχών στα Κηπούρια και τα Σίσια οι στρατιωτικές αρχές αντέδρασαν με εντολή απομάκρυνσης των μοναχών και με απειλές για τη σύλληψη τους⁴².

Σε γενικές γραμμές, καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας του Garelli, η αντίσταση των Κεφαλλονιτών υπήρξε σθεναρή παρ' όλα τα σκληρά μέτρα που επέβαλε η ιταλική διοίκηση και τους σκληρούς ελέγχους⁴³.

Ο τελευταίος Ιταλός διοικητής των Ιονίων νήσων ανέλαβε τη διοίκηση ολόκληρης της μεραρχίας Acqui στις 18 Ιουνίου 1943 με εντολή να κρατήσει υψηλό το φρόνημα και να ασφαλίσει την ενότητα των στρατιωτών⁴⁴. Την περίοδο που διοικούσε συνέβησαν καταλυτικά γεγονότα για το φασιστικό ιταλικό καθεστώς και τη μεραρχία Acqui. Πρώτα απ' όλα καταρρέει το φασιστικό ιταλικό καθεστώς μετά την παραίτηση του Μουσολίνι στις 25 Ιουλίου 1943 και ακολουθεί η μεταπολίτευση του Badoglio. Αιτία της παραίτησης του Μουσολίνι, ήταν η επιτυχής αγγλοαμερικανική απόβαση στη Σικελία στις 11 Ιουλίου 1943, ενώ ακολούθησε η απόβαση στη νότια Ιταλία. Ως αποτέλεσμα στα τέλη Ιουλίου με αρχές Αυγούστου 1943 καταφθάνουν στο νησί και οι πρώτες γερμανικές δυνάμεις κατοχής ενώ ιταλική ανακωχή ανακοινώνεται επίσημα στις 8 Σεπτεμβρίου 1943 και ακολουθεί Ιταλογερμανική σύνταξη στα ιόνια νησιά⁴⁵ με κέντρο την Κεφαλλονιά και δεύτερο πυρήνα την Κέρκυρα, που καταλήγει σε ήττα της Acqui από το γερμανικό ναζιστικό στράτευμα^{46,47}.

⁴⁰ *Nuova Cefalonia*, φ. 97, 3.4.1943, σ. 2

⁴¹ *Αρχείο Ιερής Μητρόπολης Κεφαλονιάς*, Αρ. Πρωτ. 2183, 10.5.1943

⁴² *Αρχείο Ιερής Μητρόπολης Κεφαλονιάς*, Αρ. Πρωτ. 208, 18.5.1943

⁴³ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 192

⁴⁴ Romualdo Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, σ. 287-301

⁴⁵ Ν.Κονόμος, *Η Επτάνησος (1941-1943)*, σ. 23-24

⁴⁶ *Gazzeta Ionica*, anno 3, No. 217, 9.9.1943

⁴⁷ Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής κατοχής και της εθνικής αντίστασης στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη*, τ. 1, σ. 193

Γ' Κεφάλαιο

Τα Προεόρτια της Ιταλογερμανικής σύρραξης

3.1. Η κατάσταση στην Κεφαλλονιά και την Ιθάκη κατά την παραμονή της Ιταλο-γερμανικής σύρραξης

Τις παραμονές αλλά και κατά την έναρξη της Ιταλο-γερμανικής πολεμικής σύρραξης στα Επτάνησα και ιδιαίτερα στην Κεφαλλονιά βρισκόντουσαν σε εξέλιξη σημαντικά γεγονότα που θα αποτελούσαν σημεία αναφοράς για τις πολεμικές επιχειρήσεις των συμμαχικών δυνάμεων κατά των δυνάμεων του άξονα. Εκείνη την περίοδο, στο ανατολικό μέτωπο από της 18 Γενάρη είχε λυθεί η στρατιωτική πολιορκία του Λένινγκραντ, ενώ της 2 Φλεβάρη του 1943 νικάνε τα σοβιετικά στρατεύματα στη μάχη του Στάλινγκραντ. Οι δύο αυτές ήττες του γερμανικού στρατού συγκλόνισαν συθέμελα την πολεμική μηχανή της ναζιστικής Γερμανίας⁴⁸.

Παράλληλα στο αφρικανικό μέτωπο τα Άγγλο-Αμερικανικά στρατεύματα με τους συμμάχους τους μπήκαν της 7 του Μάη 1943 στην Μπιζέρτα και στην Τύνιδα και το γερμανικό Άφρικα Κορπ καταθέτει τα όπλα έπειτα από βαριές απώλειες. Μέσα από αυτά τα γεγονότα οι σύμμαχοι γίνονται και πάλι κυρίαρχοι στη Μεσόγειο και η φασιστική Ιταλία βρίσκεται στα όρια της κατάρρευσης⁴⁹.

Έχοντας την υπεροχή τα Άγγλο-Αμερικανικά στρατεύματα αποβιβάζονται στη Σικελία της 10 Ιουλίου 1943 και μέχρι της 22 Ιουλίου 1943 καταφέρνουν να καταλάβουν το Παλέρμο και στη συνέχεια αποβιβάζονται στη νότια Ιταλία όπου με την κατάληψη της Κατάνης και της Μεσσήνης ολοκληρώνουν την απελευθέρωση της Σικελίας⁵⁰. Αυτή η απελευθέρωση εξάρθρωσε τον ιταλικό φασισμό που δέχεται το μεγαλύτερο πλήγμα κατά τη διάρκεια της αγγλοαμερικανικής απόβαση στο Ρέτζιο της 3 Σεπτεμβρίου 1943. Κατά τη διάρκεια των γεγονότων στην Ιταλία, όταν διεξήχθη «Μέγα Φασιστικό συμβούλιο» παραιτείται ο Μουσολίνι της 28 Ιουλίου 1943 και σχηματίζεται νέα ιταλική κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον στρατάρχη Pietro Badoglio ο οποίος μετά την απόβαση στο Ρέτζιο αναγκάζεται να υπογράψει στις Συρακούσες

⁴⁸ Γ.Κ Ζουκόφ , *Απομνημονεύματα, σκέψεις και στοχασμοί* , τ. 3 , Αθήνα 1971, σ. 698-699

⁴⁹ Raihmon Kartie, *Ιστορία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου*, τ. 2, Αθήνα, 1966, σ. 80

⁵⁰ Raihmon Kartie, *ό. π.*, σ. 95-115

μυστική Ιταλό-συμμαχική ανακωχή⁵¹. Η Ιταλό-συμμαχική ανακωχή κρατήθηκε μυστική μέχρι της 8 Σεπτεμβρίου 1943 όπου ανακοινώθηκε επίσημα σε όλο τον κόσμο και από τη συμμαχική ηγεσία και από την καινούργια ιταλική κυβέρνηση, υπό τον Badoglio.

Τα πολύ σημαντικά αυτά γεγονότα επηρεάζουν τις στρατιωτικές και πολιτικές εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά ακόμα και σε τοπικό επίπεδο και έχουν επιπτώσεις ακόμα και στην κατεχόμενη από τους Ιταλούς, Κεφαλλονιά.

Η ελληνόφωνη εφημερίδα «Εφημερίς των Ιονίων», που εκδίδεται στην Κέρκυρα, την επόμενη μέρα από την υπογραφή της συνθήκης δηλαδή της 9 Σεπτεμβρίου 1943 δημοσιεύει την είδηση με τίτλο « Η ανακωχή Ιταλίας και των Αγγλοαμερικανών»⁵².

Σε όλα τα Επτάνησα η είδηση γίνεται δεκτή με ιδιαίτερο ενθουσιασμό από τους πολίτες που έχουν την ελπίδα ότι θα απελευθερωθούν από τον ιταλικό ζυγό, αλλά και τους Ιταλούς στρατιώτες που θέλουν να γυρίσουν πίσω στην πατρίδα τους⁵³.

Της 11 Σεπτεμβρίου 1943, δυο μέρες μετά την ανακωχή, αναχωρεί από την Κέρκυρα ο ανώτατος πολιτικός διοικητής Επτανήσου Pietro Parini Μαζί με τη σύζυγο του Δόνα Ροζέτα και με μια πολυτελή θαλαμηγό ξεκινάνε το ταξίδι για τη Βενετία⁵⁴ αφού πρώτα έγιναν προσπάθειες για να παραδοθεί η ιταλική φρουρά της Κέρκυρας και της Κεφαλλονιάς στους Γερμανούς⁵⁵. Λόγω της ανθελληνικής στάσης του Parini κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής δημοσιεύθηκε ένα άρθρο στην εφημερίδα Μεσημβρινή με τίτλο « Η ανθελληνική δράσις του διαβόητου Παρίνι εις τα Επτάνησα». Το συγκεκριμένο άρθρο, εξιστορούσε τον τρόπο με τον οποίο λεηλάτησε τα ταμεία του Ιονίου Κράτους και αντικείμενα υψηλής αξίας, όπως έργα τέχνης, αγιογραφίες, αγάλματα, βυζαντινές εικόνες και κειμήλια από τα ανάκτορα του Μον Ρεπό⁵⁶.

Ο Ντίνος Κονόμος σύγχρονος των γεγονότων γνώριζε ότι οι Επτανήσιοι είχαν προβλέψει τις εξελίξεις και περίμενε από στιγμή σε στιγμή ότι θα γινόταν ανακωχή μεταξύ των ιταλικών και των συμμαχικών δυνάμεων. Έτσι λοιπόν ο λαός των

⁵¹ Raihmon Kartie, *ό. π.*, σ. 114-115

⁵² *Εφημερίς των Ιονίων*, φ. 217, 9.9.1943

⁵³ Φωκάς-Κοσμετάτος, *Η Γερμανό-Ιταλική Σύρραξής*, Αθήνα, χ. χ., σ.29-30

⁵⁴ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 148-149

⁵⁵ *Το Βήμα Αθηνών*, 6.4.1962, σ. 6

⁵⁶ *Μεσημβρινή Αθηνών*, 3.4.1963, σ. 1

Επτανήσων ανέμενε την απελευθέρωσή του από τον ιταλικό ζυγό και κατ' επέκταση το τέλος του πολέμου για τα Επτάνησα⁵⁷.

3.2. Ο ιταλικός στρατός την παραμονή της Ιταλογερμανικής σύρραξης

Η κυρίαρχη στρατιωτική δύναμη που έδρευε στο νησί μέχρι της 8 Σεπτεμβρίου 1943 ήταν η γνωστή 33^η ιταλική μεραρχία Acqui με ανώτατο διοικητή τον Antonio Gardin ο οποίος ήταν εγκατεστημένος στο Αργοστόλι. Η κατανομή και η διάταξη της μεραρχίας για την οχύρωση της Κεφαλλονιάς ήταν η εξής: το 17^ο σύνταγμα πεζικού με αρχικό διοικητή τον αντισυνταγματάρχη Ernesto Cesari, ανέλαβε το τμήμα του νησιού με έδρα το χωριό Κεραμειές το οποίο ενισχύθηκε με δυο ομάδες πυροβολικού και έξι πυροβολαρχίες. Τη βόρεια Κεφαλλονιά με έδρα το χωριό Μακρυώτικα της Πυλάρου ανέλαβε το 317^ο σύνταγμα πεζικού με διοικητή το συνταγματάρχη Ezio Ricci ενώ τέλος το 33^ο σύνταγμα πεζικού πυροβολικού με διοικητή τον συνταγματάρχη Mario Romagnoli έχει ως έδρα του τη Γεωργική σχολή στο Αργοστόλι⁵⁸.

Τον Σεπτέμβριο του 1943 ενισχύθηκε η μεραρχία Acqui με βαρύ πυροβολικό, υπαγόμενο στο σώμα στρατού του Αγρινίου, που εγκαταστάθηκε για ενισχυθεί η οχύρωση του νησιού στην τοποθεσία Αϊ-Γιώργης Παλικής, στον Λάρδηγο, κάτω από το χωριό Λακήθρα, στο ακρωτήριο Μούντα της περιοχής Σκάλας, ενώ κατά τη διάρκεια της σύρραξης μεταφέρθηκε στην Αγία Βαρβάρα και στο χωριό Προκοπάτα και στο χωριό Χελμάτα και στα Σπήλια πλησίον του Αργοστολίου. Η μια ομάδα αντιαεροπορικού πυροβολικού είχε εγκατασταθεί στο Αργοστόλι στο ακρωτήριο των Αγίων Θεοδώρων δυτικά της πόλης⁵⁹.

Όσον αφορά τη διοίκηση του ιταλικού ναυτικού αυτό έχει έδρα το Αργοστόλι και γενικό διοικητή τον πλωτάρχη Mario Mastrangelo. Τα τμήματα του ναυτικού που έχουν να κάνουν με τη φρούρηση του λιμανιού τα ανέλαβε ο πλωτάρχης Vittorio Barone, ενώ τον έλεγχο της κίνησης των πλοίων τον ανέλαβε ο διοικητής Girolamo Delfino. Ο στόλος του ναυτικού ήταν πλούσιος. Αποτελούνταν από 2 τορπιλακάτους, γκρι από 16 ναρκαλιευτικά και ανθυποβρυχιακά πλοία κατανεμημένα ισόποσα στα λιμάνια του Αργοστολίου, του Ληξουρίου και το Φισκάρδου. Ενώ είχαν τοποθετηθεί

⁵⁷ Ν. Κονόμος, *ό. π.*, σ. 148

⁵⁸ Γ. Ν. Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1940-1949)*, τ. 3, σ. 87

⁵⁹ Φωκάς-Κοσμετάτος, *Η Γερμανο-Ιταλική Σύρραξις*, σ. 20-22

από 450 πεζοναύτες και 3 πυροβολαρχίες ναυτικού ανά μία θέση στις Μηνιές, στο Ακρωτήρι Ληξουρίου και στο Φαραώ. Τέλος, είχαν τοποθετηθεί περίπου 100 νάρκες στην παραλία του Αργοστολίου.

Εκτός από το μάχιμο προσωπικό υπήρχαν και βοηθητικές ειδικότητες που είχαν εγκατασταθεί στην Κεφαλλονιά το Σεπτέμβρη του 1943. Αυτές ήταν: ένα τάγμα μηχανικού, 2 λόχοι εργατών, το φωτοηλεκτρικό τμήμα, υγειονομικό τμήμα με έδρα το χωριό Φραγκάτα και αρχηγό τον γιατρό αντισυνταγματάρχη Antonio Briganti η οποία διέθετε μάλιστα και μια χειρουργική ομάδα με δυο νοσοκομεία εκστρατείας στο Αργοστόλι και ένα εφεδρικό νοσοκομείο με έδρα τα Φραγκάτα⁶⁰.

Ακόμα και αστυνομικές δυνάμεις πλαισίωσαν την άμυνα του νησιού κατά το Σεπτέμβριο του 1943. Οι Καραμπινιέροι με διοικητή τον λοχαγό και καθηγητή φιλοσοφίας Giovanni Mario Gasco και η οικονομική αστυνομία (Finanza) με διοικητή τον αντισυνταγματάρχη Luigi Bernard.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ιστορικού Σπύρου Λουκάτου οι στρατιωτικές δυνάμεις των Ιταλών κατά την παραμονή της Ιταλογερμανικής σύρραξης ήταν το μέγιστο 9.000-έως 9.500 μάχιμοι άνδρες στην Κεφαλλονιά. Στο σύνολο η μεραρχία Acqui διέθετε στα Ιόνια Νησιά συνολικά 13.500- 14.500 μάχιμους άνδρες από τους οποίους οι 4.000-4.500 είχαν ως βάση την Κέρκυρα και άλλα μικρότερα τμήματα είχαν σταθμεύσει στη Λευκάδα και στη Ζάκυνθο⁶¹.

Βέβαια από την άλλη οι Ιταλοί ερευνητές στα συγγράμματά τους αναφέρουν ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις στην Κεφαλλονιά, σύμφωνα με έργα της ιταλικής βιβλιογραφίας ήταν περίπου 11.000-12.500⁶²⁶³⁶⁴⁶⁵.

3.3. Οι γερμανικές δυνάμεις στο πριν και κατά την έναρξη της σύγκρουσης

Με την απόβαση των συμμαχικών δυνάμεων στη Σικελία κρούεται ο κώδωνας του κινδύνου για τις εξελίξεις στα Επτάνησα μετά και την υπογραφή ανακωχής του Ιταλού στρατάρχη Badoglio και την απομάκρυνση του Μουσολίνι από

⁶⁰ Γ. Ν. Μοσχόπουλος, *ό. π.*, σ. 87-88

⁶¹ Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της Ιταλικής και Γερμανικής κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης στην Κεφαλονιά και Ιθάκη*, τ. 2, σ. 37

⁶² Romualdo Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, σ. 25

⁶³ Luigi Ghilardini, *I martiri di Cefalonia*, σ. 15

⁶⁴ Gabrio Lombardi, *L' otto Settembre fuori d' Italia*, Milano 1967, σ. 122

⁶⁵ Giuseppe Moscardelli, *Cefalonia*, Roma 1945, σ. 9-10

την εξουσία. Αυτά τα γεγονότα επηρεάζουν και τις αποφάσεις της γερμανικής στρατιωτικής ηγεσίας⁶⁶.

Η στρατιωτική γερμανική ηγεσία στρέφει την προσοχή της στα Ιόνια νησιά, όπου Ιταλικός φασιστικός στρατός προετοίμαζε εδώ και 2 χρόνια την προσάρτηση των νήσων στη φασιστική Ιταλία. Ήδη πριν από την έναρξη της σύρραξης, τον Ιούλιο του 1943 είχαν έρθει στο νησί στρατιωτικές δυνάμεις των Γερμανών αποσπασμένες από την 22^η μεραρχία πεζικού των γερμανικών δυνάμεων της Κρήτης και αριθμούσαν περίπου 2000 άνδρες. Οι γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις στάθμευσαν στην πλατεία Ενώσεως, στο Αργοστόλι, γνωστή και με το όνομα πλατεία του Μέτελα, στρατιωτικός διοικητής της μονάδας ήταν ο αντισυνταγματάρχης πεζικού Hans Burge, εγκαταστάθηκε αργότερα στο Ληξούρι⁶⁷⁶⁸⁶⁹.

Από αυτές τις δυνάμεις μια πυροβολαρχία 800 περίπου ατόμων με υπεύθυνο τον υπολοχαγό του πυροβολικού Fauth εγκαταστάθηκε στην περιοχή της Κρανιάς στο Αργοστόλι⁷⁰⁷¹.

Η κατανομή της μεταφερόμενης στην Παλική στρατιωτικής δύναμης 1200 ανδρών, βρίσκει κατάλυμα στην Επαγγελματική Σχολή Ληξουρίου και κατανέμεται ως εξής: Μια πυροβολαρχία οχυρώνεται στον Άη Γιώργη. Τα φυλάκια της τοποθετούνται στη γέφυρα του Χειμωνικού, στο χωριό Αγκώνας στη Θηνία και στα Αντυπάτα της Ερίσσου. Μέσα σε εκείνο το διάστημα δυνάμεις συνολικά 800 ανδρών τοποθετούνταν σε επίκαιρες θέσεις στη Λακίθρα και στη Σκάλα στο χωριό Μούντα.

Ο αριθμός των δυνάμεων στις περιοχές του Αργοστολίου, της Παλικής αλλά και σε άλλα σημεία του νησιού, κατά την εκτίμηση του Σπύρου Λουκάτου «φάνερωσε και τη βασική αποστολή της, που ήταν η απόκρουση πιθανής απόβασης των συμμάχων στο νησί και κυριαρχική εποπτεία από τη γερμανική διοίκηση του Αργοστολίου και του Ληξουρίου και των ευρύτερων περιφερειών της.⁷²»

Σύμφωνα με τον Ιταλό ιστορικό Gabrio Lombardi, της 13 Σεπτεμβρίου 1943 φθάνουν στο νησί με υδροπλάνο ο αντισυνταγματάρχης Busch και ο στρατηγός

⁶⁶ Γ. Ν. Μοσχόπουλος, *ό. π.*, σ. 90

⁶⁷ Romualdo Formato, *ό. π.*, σ.26

⁶⁸ Pampaloni, «Η τραγική μοίρα της ιταλικής μεραρχίας Acqui» στο: *Ιόνιος Ηχώ*, τ. χ. 179-180, Ιούνιος-Ιούλιος 1961, σ. 5

⁶⁹ Γ. Καραγιώργας, «Η τραγωδία της Κεφαλληνίας» στο: *εφημ. Έθνος*, φ. 11924, 23.12.1952

⁷⁰ Giuseppe Moscardelli, *ό. π.*, σ. 10

⁷¹ Luigi Ghilardini, *ό. π.*, σ. 15

⁷² Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της Ιταλικής και Γερμανικής κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης στην Κεφαλονιά και Ιθάκη*, τ. 2, σ. 40

Humbert Lanz. Ο πρώτος είναι απεσταλμένος από τη γερμανική διοίκηση της Αθήνας, και ο δεύτερος από τα Γιάννενα όπου είχε την έδρα του το XXII σώμα στρατού στο οποίο ήταν διοικητής και υπάγονταν σε αυτό και γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις της Κεφαλλονίας. Με εντολή του Lanz την περίοδο 13-20 Σεπτεμβρίου με σταδιακό τρόπο αποστέλλονται ενισχύσεις στην Κεφαλλονιά από τα Γιάννενα με επικεφαλής τους ταγματάρχες Harald von Hirschfeld και Hartmann⁷³.

Βέβαια εκτός από τις αποβατικές ενισχύσεις που στάλθηκαν στην Κεφαλλονιά, τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της σύρραξης, στάλθηκαν όχι μόνο έμπειροι στρατιωτικοί της διοίκησης αλλά γίνονταν σε τακτά χρονικά διαστήματα αεροπορικές επιδρομές με συνεχείς βομβαρδισμούς⁷⁴.

Σημαντικό ρόλο έπαιξε η ψυχολογία των Κεφαλλονιτών κατά την άφιξη των γερμανικών δυνάμεων στο νησί την περίοδο της απόβασής τους. Οι Γερμανικές δυνάμεις ήρθαν στο νησί με 6 τανκς, βαρέα τηλεβόλα και άλλο πολεμικό υλικό και εγκαταστάθηκαν στο Αργοστόλι στα τέλη του 1942. Οι κάτοικοι του νησιού έχοντας ακούσει για την τυραννία και τα όργια των γερμανικών αρχών στην υπόλοιπη Ελλάδα φοβούνται μήπως το νησί πέσει στα χέρια μιας βάρβαρης γερμανικής διοίκησης. Οι Γερμανοί κατά τον ερχομό τους δεν έδειξαν το πραγματικό τους πρόσωπο και φερόντουσαν περιφρονητικά στους Ιταλούς ενώ εκφράζουν το θαυμασμό τους για την ανδρεία του ελληνικού στρατού⁷⁵.

Η αρχική συμπεριφορά των Γερμανών στους κατοίκους του νησιού ήταν ένα είδος τακτικής καθώς ο κύριος στόχος της γερμανικής εισβολής ήταν να εμποδίσει το σχέδιο της φασιστικής Ιταλίας να προσαρτήσει τα νησιά του Ιονίου στην ιταλική αυτοκρατορία. Οι Γερμανοί ήθελαν να πάρουν τον πληθυσμό με το μέρος τους καθώς αυτό επιθυμούσε το σχέδιο της γερμανικής στρατηγικής για την κατάληψη ολόκληρου του ελλαδικού χώρου και νησιά καθώς η Ελλάδα ήτανε μια χώρα με κομβική θέση στο πέρασμα των Γερμανών προς την Αφρική. Ο πραγματικός χαρακτήρας των ναζί αποκαλύφθηκε και κατά τη διάρκεια της Ιταλογερμανικής σύρραξης αλλά και στη συνέχεια στην περίοδο της γερμανικής κατοχής στο νησί⁷⁶.

⁷³ Gabrio Lombardi, *L'otto Settembre fuori d'Italia*, σ. 140-143

⁷⁴ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, τ. 2, σ. 120-126

⁷⁵ Ν. Κονόμος, *Η Επτάνησος (1941-1943)*, σ. 155-156

⁷⁶ Γ. Ν. Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1940-1949)*, τ. 3, σ. 94

Δ' Κεφάλαιο

Η ιταλική συνθηκολόγηση και οι διαπραγματεύσεις

4.1. Η ιταλική συνθηκολόγηση

Αργά το απόγευμα της 08 Σεπτεμβρίου 1943, μετέδωσαν την είδηση όλοι οι ξένοι ραδιοφωνικοί σταθμοί ότι ο στρατηγός Badoglio δέχθηκε άνευ όρων συνθηκολόγηση της Ιταλίας με της συμμάχους και την κατάπαυση των εχθροπραξιών. Στο Αργοστόλι η είδηση της ανακωχής μεταδόθηκε από τον ραδιοφωνικό σταθμό του Λονδίνου *Commando Marina* και αργότερα από τον ραδιοφωνικό σταθμό της μεραρχίας *Acqui*⁷⁷.

Ιταλοί φαντάροι και ναύτες, Γερμανοί στρατιώτες και ο απλός λαός των πόλεων και της υπαίθρου συναδελφωμένοι πανηγύριζαν στους δρόμους και τις πλατείες του Αργοστολίου και του Ληξουρίου τραγουδώντας, ζητωκραυγάζοντας, χορεύοντας και πυροβολώντας στον αέρα, ενώ οι καμπάνες των εκκλησιών χτυπούσαν ασταμάτητα⁷⁸⁷⁹.

Οι στρατιωτικές αρχές κατοχής, ιταλικές και γερμανικές είχαν χάσει αρχικά τον έλεγχο της κατάστασης και προέβησαν σε διάφορες ενέργειες και αποφάσεις για εξισορρόπηση της κατάστασης, ενώ ταυτόχρονα και το Ε.Α.Μ και οι εθνικοαπελευθερωτικές οργανώσεις του νησιού έκαναν τις δικές τους ενέργειες⁸⁰.

Οι αποφάσεις της ιταλικής ηγεσίας πάρθηκαν και υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της νύχτας 8 προς 9 Σεπτέμβρη 1943. Περιλαμβάνουν τη συγκρότηση Ιταλό-γερμανικών κοινών περιπολιών, απαγόρευση κυκλοφορίας των πολιτών από της 8 το βράδυ, υποχρεωτικό σβήσιμο των φώτων από της 7 το βράδυ, γενικός συναγερμός στρατευμάτων κατοχής, αυξημένη επαγρύπνηση του στρατού, παραμονή των στρατιωτών στους στρατώνες και επιφυλακή των δυνάμεων κατοχής, μεταφορά και εγκατάσταση των ενόπλων δυνάμεων για τη φύλαξη του προσεισμικού δικαστικού

⁷⁷ Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της Ιταλικής και Γερμανικής κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης στην Κεφαλονιά και Ιθάκη*, τ. 2, σ. 46

⁷⁸ Romualdo Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, σ. 26

⁷⁹ Luigi Ghilardini, *I martiri di Cefalonia*, σ. 12

⁸⁰ Σ. Λουκάτος, *ό. π.* σ. 48

μεγάρου στο Αργοστόλι, όπου ήταν η έδρα σημαντικών υπηρεσιών για τον ιταλικό στρατό, η έδρα Διοίκησης της Acqui, το γραφείο αστικών υποθέσεων, η έδρα της Commando Marina καθώς και για τη φύλαξη της ευρύτερης ζώνης του λιμανιού του Αργοστολίου. Τέλος γινόντουσαν συχνές μετασταθμεύσεις μονάδων πεζικού και πυροβολικού σε όλα τα περίχωρα του Αργοστολίου το βράδυ της 8 προς 9 Σεπτεμβρίου 1943⁸¹.

Όλα αυτά τα μέτρα και οι μετασταθμεύσεις ιταλικών δυνάμεων και μονάδων στον περίγυρο του Αργοστολίου πάρθηκαν ως μέτρα πρόνοιας και εξασφάλισης της δημόσιας τάξης ενώ στην πραγματικότητα απέβλεπαν στον εκφοβισμό των Ιταλών και Ελλήνων αντιφασιστών καθώς και την εποπτεία και τον έλεγχο ιταλικών μονάδων της πόλης του Αργοστολίου, της πεδιάδας της Κρανιάς και της περιοχής του Φαναριού προκειμένου να αποφευχθεί κάποια αποβατική ενέργεια, είτε μια επίθεση Ιταλών και Ελλήνων Αντιφασιστών κατά της ιταλοφασιστικής στρατιωτικής ηγεσίας⁸².

Η γερμανική στρατιωτική διοίκηση του νησιού βλέποντας αυτό το ξέσπασμά ενθουσιασμού των Γερμανών στρατιωτών με την είδηση της ιταλικής ανακωχής και τις εκδηλώσεις χαράς μαζί με τους Ιταλούς στρατιώτες αλλά και τους Έλληνες πολίτες αντιμετώπιζε την κατάσταση πιο ψύχραιμα και πιο σοβαρά από την ιταλική ηγεσία. Είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή της Πάλης οι 1200 από το σύνολο των 2000 περίπου Γερμανών στρατιωτών που είχαν εγκατασταθεί ήδη στο νησί για τη συγκρότηση κοινών Ιταλογερμανικών περιπόλων για την καταστολή των ενθουσιασμού και για τον εκφοβισμό των Ιταλών αντιφασιστών⁸³.

Στην περιοχή της Πάλης η γερμανική διοίκηση είχε ουσιαστικούς στόχους σε βάθος μονιμότητας και κατόρθωσε να εξασφαλίσει την πλήρη και αποκλειστική κυριαρχία στην περιοχή. Πήρε όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να εξουδετερώσει τις δύο ιταλικές πυροβολαρχίες που είχαν θέση στη συγκεκριμένη περιοχή και να καταστήσει την περιοχή ορμητήριο για την ενίσχυση μικρότερων δυνάμεων της που μέχρι πρότινος στάθμευαν στο Αργοστόλι. Στην ουσία, ο Γερμανός διοικητής Hans Barge έχοντας ως συνεργάτη του τον υπολοχαγό Fauth, σε συνεννόηση με την ανώτερη γερμανική διοίκηση κατέστρωσαν σχέδιο που απέβλεπε στην έναρξη διαπραγματεύσεων με την ιταλική στρατιωτική διοίκηση για την παράδοση των όπλων της Acqui στις γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις ή στην πολεμική συνεργασία της.

⁸¹ Romualdo Formato, *ό. π.*, σ. 27-28

⁸² Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 49-50

⁸³ Romualdo Formato, *ό. π.*, σ. 292

Με αυτό τον τρόπο η γερμανική στρατιωτική διοίκηση ενδυνάμωσε τις θέσεις της που κατείχε ήδη στο νησί και τις έθεσε σε κατάσταση συναγερμού ώστε να μπορεί να αντιμετωπιστεί οποιαδήποτε εξέλιξη συνέβαινε στο νησί⁸⁴.

4.2. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ιταλών και Γερμανών στρατιωτών

Κατά τη διάρκεια της ανταλλαγής προτάσεων ανάμεσα στους δυο ανώτατους διοικητές των κατοχικών δυνάμεων στην Κεφαλονιά, του Ιταλού Antonio Gardin και του Γερμανού Hans Barge, είχε επικρατήσει ως τάση το ενδεχόμενο ιταλικές δυνάμεις να παραδοθούν της γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις του νησιού. Η ιταλική διοίκηση ήταν ο κύριος εκφραστής της ιδέας της παράδοσης των όπλων στους Γερμανούς και προσπαθούσε να την επιβάλει με κάθε τρόπο μέχρι την έναρξη των εχθροπραξιών⁸⁵.

Η πορεία των διαπραγματεύσεων είχε ως εξής: Στις 9 Σεπτεμβρίου 1943 ο διοικητής των ιταλικών δυνάμεων Antonio Gardin καλεί σε συνάντηση τον Γερμανό ομόλογό του, Hans Berge, προκειμένου να του ανακοινώσει τις εντολές της Ανωτέρας Ιταλικής Διοίκησης. Η συνάντηση αυτή έγινε σε ένα ιδιαίτερα θερμό κλίμα με συνέπεια μετά το πέρας της συνάντησης ο Barge να δηλώνει ότι θα επιθυμούσε να συνεχιστεί αυτή η συνεργασία.

Πράγματι οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν, με επικεφαλής τον Fauth αυτή τη φορά, καθώς ο τελευταίος αναχώρησε για το Ληξούρι. Αυτή η συνάντηση, πραγματοποιήθηκε με συνοδεία προγεύματος στη λέσχη της μεραρχίας Acqui. Σε αυτή τη συνάντηση επικρατούσε κλίμα ομόνοιας και συμπόνιας και ο Fauth με πρόποση του ευχήθηκε το καλύτερο για το μέλλον της Ιταλίας! Όταν έγινε η τελευταία συνάντηση το πρωί της 10 Σεπτεμβρίου 1943, ο Barge έθεσε ως τελεσίγραφο η μεραρχία Acqui να παραδώσει τα όπλα μέχρι 11 Σεπτεμβρίου το πρωί της 10:00 στην κεντρική πλατεία Αργοστολίου⁸⁶.

Το πρωί της 11ης Σεπτεμβρίου έγινε μια νέα συνάντηση μεταξύ των Γερμανών και των Ιταλών αρχηγών Gardin, Barge και Fauth όπου Γερμανοί αξιωματικοί δίνουν τελεσίγραφο στον Gardin με το οποίο του ανακοίνωναν ότι μέχρι της 7 το απόγευμα θα έπρεπε να ανακοινώσει την απόφαση που θα έπαιρνε και η μεραρχία Acqui σύμφωνα με της θέσεις που του επέβαλαν, που ήταν είτε η συνέχιση του πολέμου στο πλευρό των Γερμανών ή η ειρηνική παράδοση των όπλων της Acqui

⁸⁴ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 50-51

⁸⁵ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 52-53

⁸⁶ Γ. Ν. Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1940-1949)*, τ. 3, σ. 96

ή τέλος η κήρυξη του πολέμου εναντίον των Γερμανών. Δεν δόθηκε κάποια τελική απάντηση και οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν με επικεφαλής τον λοχαγό Gennaro Tomasi⁸⁷.

Πριν ακόμα την υπογραφή της συνθήκης από τον Badoglio με τις συμμαχικές δυνάμεις υπήρχαν ιταλικές δυνάμεις αντίστασης στο νησί. Οι αντιστασιακοί ήταν κατώτερα στελέχη, απλοί στρατιώτες αλλά και κάποιοι ανώτεροι αξιωματικοί που προέρχονταν από τη μεραρχία Acqui. Τα ιδεώδη της ήταν αντιφασιστικά, φιλελεύθερα, δημοκρατικά, σοσιαλιστικά και κομμουνιστικά. Μερικοί Ιταλοί αξιωματικοί της αντίστασης ήταν οι εξής: οι λοχαγοί του πυροβολικού Amos Pampaloni, Renzo Apollonio, ο υπολοχαγός του πυροβολικού Abele Ambrosini, οι ταγματάρχες Oscar Altavilla και Mario Fanucchi, ο λοχαγός του πεζικού Pietro Bianchi και Nino Cunico, ο διοικητής του μεραρχιακού πυροβολικού Mario Romagnoli, ο γενικός διοικητής των ναυτικών δυνάμεων πλωτάρχης Mario Mastrangelo και ο διοικητής των επάκτιων πυροβολαρχιών πλοίαρχος Franco Castellano καθώς και ο διοικητής της Καραμπινερίας Giovanni Mario Gasco⁸⁸.

Ενώ παράλληλα διάφορες οργανώσεις της εθνικής αντίστασης δραστηριοποιούνταν στο νησί και σε συνεργασία με τις συμμαχικές δυνάμεις ενίσχυσαν της ιταλικές ομάδες που αρνήθηκαν να παραδώσουν τα όπλα σε Γερμανούς. Μέλη των οργανώσεων αυτών ήταν τα εξής: Από το Ε.Α.Μ εκπρόσωποι στο νησί ήταν ο ανθυπολοχαγός Βανδώρος, ο δάσκαλος από τα Ματζαβινάτα εν ονόματι Σωτήρης Πολλάτος, ο καθηγητής Σπύρος Λουκάτος, ο γεωπόνος Αγησίλαος Μηλιαρέσης, και οι δικηγόροι Νίκος Δελαπόρτας και Γιάγκος Κρητικός. Ενώ εκπρόσωποι του στρατηγείου Μέσης Ανατολής ήταν ο υπίλαρχος Ανδρέας Γαλιατσάτος και ο Φρίζος Σινόπουλος^{89,90}.

Την 11^η Σεπτεμβρίου κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης μεραρχίας Acqui υπό τον Gardin σχετικά με την απόφαση της παράδοσης των όπλων της Γερμανούς, οι Ιταλοί στρατιώτες που είχαν αντιφασιστικά ιδεώδη οργάνωσαν συγκέντρωση διαμαρτυρίας με τη συμμετοχή πολλών αξιωματικών και φαντάρων όπου πήρε μέρος και μεγάλος αριθμός Ελλήνων πατριωτών. Αυτή η αντιφασιστική κινητοποίηση έλαβε χώρα στην κεντρική πλατεία του Αργοστολίου και τους γύρω δρόμους κάτω από το

⁸⁷ Σ. Λουκάτος *ό. π.*, σ. 54

⁸⁸ Φωκάς-Κοσμετάτος, *Η Γερμανο-Ιταλική Σύρραξις*, σ. 34

⁸⁹ Romualdo Formato, *ό. π.*, σ. 42

⁹⁰ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 51-52

διοικητήριο της Acqui. Η διαμαρτυρία γινόταν μέσα από θορυβώδεις εκδηλώσεις, πυροβολισμούς και εκρήξεις χειροβομβίδων. Αίτημα της συγκέντρωσης ήταν να μην παραδοθούν τα όπλα στους Γερμανούς αλλά να αποφασιστεί η αντίσταση εναντίον των Γερμανών. Όταν τελείωσαν οι διαπραγματεύσεις οι πυροβολισμοί πύκνωσαν με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί πανικός και οι Γερμανοί αξιωματούχοι Barge και Fauth να εγκαταλείπουν την συνεδρίαση απογοητευμένοι και καταπονημένοι⁹¹.

Η δημιουργία του Ιταλό-ελληνικού μετώπου αντίστασης έγινε γνωστή στους αρμοδίους των γερμανικών στρατιωτικών δυνάμεων, προκαλώντας ανησυχίες στη γερμανική ηγεσία με αποτέλεσμα να στείλει ενισχύσεις, προσκαλώντας δυο ανώτατα στελέχη από τις γερμανικές διοικητικές δυνάμεις της Αθήνας και των Ιωαννίνων. Έτσι της 13 Σεπτεμβρίου 1943 φτάνουν στο νησί ο αντισυνταγματάρχης Busch από την Αθήνα και ο στρατηγός Humbert Lanz διοικητής του γερμανικού στρατού στα Ιωάννινα. Ο Lanz αμέσως μετά την αποβίβαση του επικοινωνήσε τηλεφωνικά με τον Gardin και του ζήτησε να αποφασίσουν οι Ιταλοί στρατιώτες να παραδώσουν τα όπλα. Η εντολή του στρατηγού Lanz όταν μεταφέρθηκε στις ιταλικές στρατιωτικές δυνάμεις δεν έγινε αποδεκτή εκτός από κάποιες εξαιρέσεις.⁹²

⁹¹ Lombardi, *L' 8 Settembre fuori d' Italia*, σ. 140-143

⁹² Φωκάς-Κοσμετάτος, *ό. π.*, σ. 50

Ε' Κεφάλαιο

Η Ιταλογερμανική σύρραξη

5.1. Τα προεόρτια

Αρχή των εχθροπραξιών θεωρείται η απόφαση να συγκροτηθεί η Επιτροπή Αντίστασης και Άμυνας (Comitato della Resistenza e della Difesa), τα ξημερώματα της 14^{ης} Σεπτεμβρίου που αποτελούνταν από αντιστασιακούς Ιταλούς αξιωματούχους που είχαν ως έδρα της την Κεφαλλονιά. Μέλη της ήταν οι αξιωματούχοι: Mario Manstrangelo, Mario Romagnoli, Giovanni Mario Gasco και λίγο αργότερα μπήκαν στην οργάνωση ο Antonio Gardin ανώτατος στρατηγός και διοικητής της μεραρχίας Acqui και ο επιτελάρχης Giambattista Fioretti⁹³.

Ήδη από τη 14^η Σεπτεμβρίου η Επιτροπή Αντίστασης και Άμυνας διαχειρίζεται όλη την υπόθεση και αποφασίζει τη μετακίνηση των ιταλικών μονάδων σε θέσεις πιο καίριες προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι διάφορες συγκρούσεις.

Μάλιστα ο ανώτατος διοικητής των ιταλικών δυνάμεων Antonio Gardin στέλνει διάγγελμα στις ιταλικές μονάδες με το οποίο δήλωνε ότι προσπαθούσε να αποφύγει την αιματοχυσία, χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα που θα έφερναν μια έντιμη συμφωνία, αλλά η γερμανική διοίκηση απαιτούσε επίμονα την παράδοση των όπλων χωρίς να παρέχει σταθερές και πραγματικές εγγυήσεις και τονίζεται ότι ο ένοπλος αγώνας είναι αναπόφευκτος καθώς μέσα από αυτόν θα καταδειχθεί η αξία της μεραρχίας Acqui⁹⁴.

Άλλη μια κίνηση της επιτροπής ήταν η μεταστάθμευση των διοικήσεων της μεραρχίας από το Αργοστόλι στα Προκοπάτα, αφού πρώτα κάηκαν τα αρχεία της διοίκησης, και στα Ραζάτα.

Για την πορεία των εξελίξεων ιδιαίτερη σημασία είχε το τελεσίγραφο που στάλθηκε από τον Gardin, σύμφωνα με την ομόφωνη απόφαση της επιτροπής, στην γερμανική διοίκηση του νησιού, με το οποίο ανακοίνωνε ότι δεν θα παραδίνονταν τα όπλα στους Γερμανούς και της έδινε προθεσμία μέχρι της 15 Σεπτέμβρη της 9 το πρωί να αποσύρουν τις υπάρχουσες γερμανικές δυνάμεις από το νησί της Κεφαλονιάς⁹⁵.

⁹³ Luigi Ghilardini, *I martiri di Cefalonia*, σ. 39

⁹⁴ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 88

⁹⁵ Φωκάς-Κοσμετάτος, *ό. π.*, σ. 57

Πριν ξεκινήσουν οι ένοπλες συγκρούσεις της καθολικής Γερμανό-ιταλικής σύρραξης προηγήθηκαν τρία επιμέρους επεισόδια:

Αρχικά της 12 Σεπτεμβρίου 1943 οι δυνάμεις του γερμανικού στρατού που είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή της Παλικής εξουδετέρωσαν τις 3 ιταλικές πυροβολαρχίες που υπήρχαν στην περιοχή στο λοφίσκο του σπανού κοντά στο χωριό Χαβριάτα, τις δυνάμεις που είχαν εγκατασταθεί στο ακρωτήριο στις νότιες ακτές της Παλικής και εκείνες που βρίσκονταν στο ακρωτήριο του Αγίου Γεωργίου⁹⁶. Μάλιστα, ιταλικές δυνάμεις κατ' αρχάς παραδόθηκαν στους Γερμανούς και αφού είχαν αποπλιστεί, αναχώρησαν μαζί με τους караμπινιέρους και τους φιντσιέρους για το Αργοστόλι. Μόνη εξαίρεση αποτελούσε, η πυροβολαρχία του ακρωτηρίου Αγίου Γεωργίου. Αφού παραδόθηκε στις γερμανικές αρχές εντάχθηκε στην υπηρεσία των Γερμανών και παρέμεινε μαζί της καθ' όλη τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Μετά την αναχώρησή των Γερμανών από το νησί στο τέλος του πολέμου η συγκεκριμένη μεραρχία παρέδωσε τα όπλα και τα πυροβόλα της στον Ε.Α.Μ και επαναπατρίστηκαν της 10 Νοεμβρίου 1944⁹⁷.

Μετά από τη συγκεκριμένη πολεμική πράξη, αφού είχε προηγηθεί σύσκεψη της ηγεσίας του ιταλικού αντιστασιακού μετώπου με το Ε.Α.Μ, τα ξημερώματα της 12^{ης} προς 13^{ης} Σεπτεμβρίου, εξουδετερώνονται 3 γερμανικές φορηγίδες που μετέφεραν πολεμικό υλικό από το Ληξούρι στο Αργοστόλι⁹⁸. Πιο λεπτομερειακά, η πρώτη βυθίζεται στη μέση της διαδρομής, η δεύτερη αφού κτυπηθεί ακινητοποιείται και υψώνουν λευκή σημαία και η τρίτη φεύγει στη θαλάσσια περιοχή, το Φανάρι των Αγίων Θεοδώρων, δυτικά του Αργοστολίου. Η συγκεκριμένη πολεμική πράξη πραγματοποιείται από τις ιταλικές πυροβολαρχίες με τη συνεργασία των Ελλήνων ανταρτών που ήταν υπό τη διοίκηση των αντιστασιακών αξιωματικών Amos Pampaloni, Abele Ambrosini, Renzo Apollonion. Στα ελληνοιταλικά πυρά απάντησαν το γερμανικά τανκς από την πλατεία ενώσεως των Αργοστολίου και οι πυροβολαρχίες της Παλικής. Η διάρκεια των κανονιοβολισμών μεταξύ των δύο αντίπαλων στρατοπέδων ήταν περίπου 2 ώρες⁹⁹.

⁹⁶ Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της Ιταλικής και Γερμανικής κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης στην Κεφαλονιά και Ιθάκη*, σ. 80-81

⁹⁷ Φωκάς-Κοσμετάτος, *Η Γερμανο-Ιταλική Σύρραξις*, σ. 45

⁹⁸ Α. Pampaloni, «Η τραγική μοίρα», στο: *Ιόνιος Ηχώ*, τ. χ. 181-182 (1961), σ. 6

⁹⁹ Λ. Ελευθεράτος, *Το φάλτσο μαντολίνο του λοχαγού*, Αθήνα 2002, σ. 116-117

Το τελευταία επεισόδιο πριν τη σύρραξη διεξήχθη της 13 Σεπτεμβρίου. Ομάδα αντιφασιστών Ιταλών σε συνεργασία με μέλη του Ε.Α.Μ και της Ε.Π.ΟΝ κάνουν επίθεση με χειροβομβίδες σε μια ομάδα 14 Γερμανών στρατιωτών που είχαν εγκατασταθεί στο σπίτι των αδερφών Μελά, γνωστή οικογένεια έμπορων στο νησί, που είχε ως τοποθεσία το σημείο απέναντι από τον ναό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στο Αργοστόλι, αφού πρώτα το είχαν επιτάξει. Η ανταλλαγή των πυρών διήρκεσε αρκετή ώρα, ενώ αρχηγός στρατιωτικής επιχείρησης ήταν ο Γεράσιμος Στεφανίτης, μέλος της Ε.Π.ΟΝ, ο οποίος με ιδιαίτερη ανδρεία και τόλμη αδιαφορώντας για τα πυρά των αντιπάλων σκαρφαλώνει στη μάντρα εισέρχεται στον κήπο του σπιτιού των Μελά και αιφνιδιάζει τους Γερμανούς. Μετά από πολύωρη μάχη οι Γερμανοί αναγκάζονται να υψώσουν λευκή σημαία και παραδίδονται στους αντιπάλους. Εξαιτίας της έκβασης της μάχης επικεφαλής της γερμανικής ομάδας υπολοχαγός Teodoro Zettel, αυτοκτονεί. Οι αιχμάλωτοι στη συνέχεια οδηγούνται στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Γερμανών, στην έδρα της πυροβολαρχίας του Renzo Apollonio, στη θέση Νερομάνα, στον Κούταβο Αργοστολίου¹⁰⁰.

5.2. Η πρώτη φάση της σύρραξης

Τα πολεμικά γεγονότα Ιταλογερμανικής σύγκρουσης γίνονται σε 3 κλιμακωμένες διαδοχικές φάσεις. Η πρώτη φάση εμπεριέχει πολεμικές πράξεις που γίνονται στο χρονικό διάστημα από της 15 Σεπτεμβρίου της 2 το μεσημέρι έως της 16 Σεπτεμβρίου τις βραδινές ώρες του 1943. Κύρια διαμάχη ήταν μια πολύωρη αεροπορική επίθεση που έκαναν γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις έναντι των ιταλικών θέσεων και οχυρώσεων στη λοφοσειρά Τηλέγραφος-Αι-Θανάσης-Φαραώ και η επίθεση κατά τον πυροβολαρχιών από τον οικισμό Σπήλια έως το χωριό Χελμάτα. Ταυτόχρονα έγινε γερμανική επίθεση από την περιοχή της Θηνίας προς τα χωριά Φάρσα και Δαυγάτα, και στις θέσεις Αγία Βαρβάρα και Μύλοι έως τον Άγιο Κωνσταντίνο. Στην πρώτη φάση εντάσσονται τα γεγονότα της παράδοσης της γερμανικής φρουράς της Λακήθρας και η αιματηρή Ιταλογερμανική σύγκρουση στη γέφυρα του Χειμωνικού. Εκείνο το διήμερο έγιναν και οι περισσότεροι Γερμανικοί βομβαρδισμοί στο νησί.

¹⁰⁰ Λ. Ελευθεράτος, *Οδοιπορικό μνήμης στην Κεφαλονιά της Αντίστασης*, Αθήνα 1998, σ. 101

Η μάχη της λοφοσειράς του Αργοστολίου ήταν η πιο σημαντική από τις πολεμικές επιχειρήσεις κατά τη σύγκρουση Ιταλών και Γερμανών στο γενικό πλαίσιο της μάχης της Κεφαλλονιάς. Πραγματοποιήθηκε με συγκεκριμένες συνθήκες και επέφερε συγκεκριμένα αποτελέσματα:

Όταν έληξε η παράταση της προθεσμίας του ιταλικού τελεσιγράφου προς τη γερμανική διοίκηση του νησιού, δηλαδή της 2 το μεσημέρι της 15 Σεπτεμβρίου 1943 και αφού οι γερμανική πλευρά απάντησε με σφοδρούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς, με τη χρήση αεροπλάνων κάθετης εφόρμησης κατά των ιταλικών θέσεων και μονάδων στη λοφοσειρά του Αργοστολίου, σμήνη γερμανικών αεροπλάνων, περίπου 25 έως 30, εξορμούσαν από τα αεροδρόμια του Αράξου και του Αγρινίου και βομβάρδιζαν ιταλικές θέσεις στα οχυρώματα της λοφοσειράς από της 2 το μεσημέρι έως της 6 το απόγευμα. Οι επιθέσεις αυτές συνοδεύονταν από τρομακτικούς θορύβους των στούκας κατά την κάθετη εφόρμηση τους μετατρέποντας την περιοχή σε κέντρο πυρών και εκρήξεων. Οι Ιταλικές αεροπορικές πυροβολαρχίες προσπαθούσαν να απαντήσουν στη γερμανική πρόκληση χωρίς ιδιαίτερα αποτελέσματα¹⁰¹.

Αυτές οι αεροπορικές επιθέσεις εναντίον των ιταλικών δυνάμεων της λοφοσειράς κατέστρεψαν σε μεγάλο βαθμό τα οχυρώματά της, ενώ υπήρχαν και φοβερές απώλειες από νεκρούς και τραυματίες. Αλλά και η γερμανική πλευρά δεν βρέθηκε αλώβητη αφού δυο γερμανικά αεροπλάνα χάθηκαν, ένα έπεσε στην Κρανιά και το άλλο βυθίστηκε φλεγόμενο κοντά στην περιοχή των Βαρδιάνων¹⁰².

Όταν ο αεροπορικός γερμανικός βομβαρδισμός κόπασε, Ιταλικές μονάδες του συγκροτήματος του φαραώ επιχείρησαν, παρά τις μεγάλες απώλειες της, να αντεπιτεθούν κατά των γερμανικών δυνάμεων στη γραμμή Αϊ- Θανάσης -Τηλέγραφος. Την αντεπίθεση την έκανε το ηρωικό 2^ο τάγμα του 17^{ου} πεζικού συντάγματος. Το τάγμα αυτό είχε ως διοικητή έναν από τους πιο σημαντικούς και ηρωικούς αντιφασίστες μαχητές, τον ταγματάρχη Oscar Altavilla και είχε ενισχυθεί από τις εκεί επάκτιες πυροβολαρχίες και φαντάρους άλλων μονάδων με την αποτελεσματική βοήθεια των πυροβολαρχιών Pampaloni, Ambrosini, Apollonio εξαπέλυσε μια σφοδρή αντεπίθεση κατά των γερμανικών θέσεων στο λοφίσκο του Αϊ Θανάση¹⁰³.

Η ιταλική αντεπίθεση έγινε της 7 το απόγευμα και οι Ιταλοί φαντάροι και ναύτες που συμμετείχαν στην επιχείρηση πέτυχαν τελικά να απωθήσουν τις γερμανικές

¹⁰¹ Romualdo Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, σ.51

¹⁰² R. Formato, *ό. π.*, σ. 52-53

¹⁰³ Luigi Ghilardini, *I martiri di Cefalonia*, σ. 45-47

δυνάμεις στο λόφο του Τηλέγραφου και συνεχίζοντας την ακάθεκτη πορεία τους να τις αναγκάσουν να εγκαταλείψουν και αυτό το λόφο και να εγκλωβιστούν στις προσβάσεις των λόφων της θέσης Φανάρι, χωρίς καμία δίοδο διαφυγής. Παράλληλα η γερμανική μηχανοκίνητη φάλαγγα των τανκ και των αυτοκινήτων, που είχε προχωρήσει ως το Λαρδηγό βαλλόμενη από τις εκεί πυροβολαρχίες καθώς και του χωριού Μηνιές και προφανώς ειδοποιημένοι από την αποτυχία της γερμανικής επιθέσεως στο λόφο του Αργοστολίου, αναγκάστηκε και αυτή να υποχωρήσει και να κινητοποιηθεί στο δρόμο της Λάσσης κάτω από τον Άι-Θανάση¹⁰⁴.

Παράλληλα με την μάχη της οροσειράς του Αργοστολίου και σύμφωνα με το σχέδιο δράσης της γερμανικής διοίκησης της Κεφαλλονιάς, ισχυρές γερμανικές δυνάμεις εξόρμησαν τις πρώτες μεσημβρινές ώρες στις 15 Σεπτεμβρίου 1943 από το Ληξούρι, ενώ συνεχιζόταν η γερμανική αεροπορική επιδρομή. Ακολούθησαν την οδική αρτηρία από το Ληξούρι προς τη Θηνία, έφτασαν της 03:00 το μεσημέρι στο Χάνι του Λαμπρινού, στην κάτω πλευρά του χωριού Καρδακάτα προσπαθώντας να βρεθούν σε θέση μάχης. Χωρίς να τις εμποδίσει κανείς προχώρησαν προς το χωριό Κουντουράτα και το στρατηγικό σημείο της Κριτονούς και από εκεί ανέπτυξαν επιθετική πρωτοβουλία στο χωριό Φάρσα. Συγκεκριμένα γερμανικές δυνάμεις από την Πάλη έφτασαν αργά το απόγευμα της 15 Σεπτεμβρη στα χωριά Κουρουκλάτα και Φάρσα και οι προφυλακές τους έφτασαν έως τον Άγιο Κωνσταντίνο. Η εμφάνισή τους προκάλεσε την επέμβαση των πυροβολαρχιών Pampaloni, Ambrosini, Apollonio που άνοιξαν καταγιστικά πυρά εναντίον τους, ενώ κάτω από την κάλυψη των πυρών αυτών οι πυροβολητές εξαπέλυσαν επίθεση και ανάγκασαν τις μικρές αυτές γερμανικές προφυλακές να υποχωρήσουν προς τα Φάρσα. Ταυτόχρονα νέες δυνάμεις από το Ληξούρι με φάλαγγα αυτοκινήτων κινούνταν από τα Κοντογουράτα στα Φάρσα, με διαταγή του ιταλικού στρατηγείου, στα ορεινά των χωριών Δαυγάτα και Φάρσα οι δυνάμεις του 2^{ου} και 3^{ου} τάγματος του 317^{ου} συντάγματος πεζικού και δύναμη καραμπινιέρων με επικεφαλής τον λοχαγό Saetonne επιχείρησαν την απόκρουση των Γερμανών¹⁰⁵.

Έτσι με αυτόν τον τρόπο άρχισε η μάχη των Φαρσών με σύγχρονη με τα πεζικά τμήματα αεροπορική σκληρή επίθεση των Γερμανών κατά των ιταλικών θέσεων και με σφοδρούς κανονιοβολισμούς των γερμανικών θέσεων από της ιταλικές

¹⁰⁴ Σ. Λουκάτος, ό. π, σ. 115-116

¹⁰⁵ Σ. Λουκάτος, ό. π., σ. 119

πυροβολαρχίες. Η διάρκεια της μάχης αυτής ήταν περίπου 3 ώρες και τελικά οι Γερμανοί, κάτω από την πίεση των ιταλικών τμημάτων και μείωση της αεροπορικής της κάλυψης, αναγκάστηκαν και αυτοί να υποχωρήσουν στις αρχικές βάσεις της εξόρμησής τους στην περιοχή της Θηνίας¹⁰⁶.

Στη μάχη αυτή και στη μάχη της λοφοσειράς στο Αργοστολίου παρά τις μεγάλες απώλειες ο ιταλικός στρατός κατάφερε να επιβληθεί και χάρη στις νίκες του παραδίδονται σε αυτόν οι δυνάμεις του Fauth. Η μάχη των Φαρσών είναι βασικό έργο των αντιφασιστών αξιωματικών και μέσα από αυτή διακρίθηκαν ο υπολοχαγός Togniato και ο σημαιοφόρος Gentiluomini, των αξιωματικών και φαντάρων του δεύτερου πεζικού τάγματος, από τους οποίους διακρίθηκε ο λοχαγός Pantano, και από τους καραμπινιέρους με επικεφαλής τον λοχαγό Saettone. Έτσι το πρωί της 16 Σεπτεμβρίου 1943 με τους Ιταλούς να έχουν αναλάβει την πρωτοβουλία των κινήσεων, ο Ιταλικός στρατός κατάφερε να μειώσει το πολεμικό μέτωπο, έχοντας ανατρέψει τα γερμανικά σχέδια παρόλο που είχαν υποστεί οι ίδιοι βαρύτερες απώλειες σε άνδρες, υλικό και οχυρώσεις αλλά έχοντας επιφέρει ανάλογες απώλειες στις γερμανικές δυνάμεις¹⁰⁷.

Αφού απέτυχαν οι ταυτόχρονες γερμανικές επιθέσεις στη λοφοσειρά του Αργοστολίου και στα Φάρσα, μετά από βαρύτερες απώλειες ο γερμανικός στρατός ήρθε σε δυσχερή θέση. Η γερμανική φρουρά που στάθμευε στο χωριό Λακήθρα και που η δύναμή της ανερχόταν σε 75 άντρες, βρέθηκε ουσιαστικά απομονωμένη, Προκειμένου να αποφύγει την καταστροφή της, έπειτα από επικοινωνία με ασύρματο και τηλέφωνα εκστρατείας της εποχής με τον Fauth και τον Barge, έστειλε εκπρόσωπο της ως απεσταλμένο στις ιταλικές δυνάμεις της περιοχής ζητώντας την παράδοσή της χωρίς όρους.

Η αίτηση αυτή διαβιβάστηκε στο ιταλικό στρατηγείο στα Προκοπάτα κοντά στα μεσάνυχτα της 15^{ης} προς 16^η Σεπτεμβρίου 1943 και μετά την αποδοχή της αίτησης από τους Ιταλούς υπογράφηκε η συμφωνία παράδοσης της 02:00 το πρωί της 16 Σεπτεμβρίου 1943, την ίδια χρονική στιγμή που ο υπολοχαγός Fauth υπέγραψε την παράδοση των δυνάμεων του στους Ιταλούς στο νοσοκομείο του Αργοστολίου. Οι Γερμανοί της Λακήθρας που παραδόθηκαν μεταφέρθηκαν στο στρατόπεδο συγκέντρωσης των αιχμαλώτων, στο αλσύλλιο των ευκαλύπτων κάτω από τη νερομάνα

¹⁰⁶ R. Formato, *ό. π.*, σ. 54

¹⁰⁷ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 120

του Κουτάβου με αποτέλεσμα αριθμός τους να ξεπεράσει τους 550. Με την παράδοση αυτή των Γερμανών της Λακήθρας το πρωί της 16 ης Σεπτεμβρίου 1943 η κυρίαρχη δύναμη στο νησί ήταν η Acqui, με μόνες εξαιρέσεις τις περιοχές Μούντα της Σκάλας και Αντυπάτα της Ερίσσου όπου κυριαρχούσαν οι Γερμανικές δυνάμεις¹⁰⁸.

Η Γερμανική διοίκηση του νησιού μετά την παράδοση των δυνάμεων του Fauth αναγκάστηκε να αλλάξει τακτική και να μετατρέψει τον αγώνα της σε αμυντικό. Αφού κατέκτησαν με απόλυτη ασφάλεια το στρατηγικό κόμβο της περιοχής της Θηνίας και αφού έκρινε ότι μια επιθετική ενέργεια στα Φάρσα-Προκοπάτα ήταν πια αδύνατη όπως και μια παράλληλη επιθετική ενέργεια σε Φαραώ-Σπήλια-Χελμάτα, αποφασίζει να κρατηθεί σταθερά στο κόμβο της Θηνίας αναμένοντας ενισχύσεις και διευρύνοντας αν ήταν δυνατόν τη γραμμή ανατολικά της Θηνίας κατευθυνόμενος στην περιοχή της Πυλάρου και από εκεί στις περιοχές Ερίσσου και Σάμης. Έτσι το απόγευμα της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 1943 ο γερμανικός στρατός και οι προφυλακές του έφυγαν από το χωριό Αγκώνα και αργά το απόγευμα ως το βράδυ έφτασαν στη γέφυρα του Χειμωνικού. Εκεί ανέκοψαν την πορεία της οι δυνάμεις του ιταλικού λόχου του 317^{ου} πεζικού συντάγματος και ιδιαίτερα του πρώτου τάγματος του, με διοικητή τον Nereo Neri με έδρα την Αγία Ευφημία.

Στη δύναμη αυτού του λόχου με επικεφαλής τον υπολοχαγό ,Antonio Bonacchi, είχε έρθει εντολή το πρωί της 16 Σεπτεμβρη 1943 να καταληφθεί το γρηγορότερο η περιοχή της γέφυρας για να αποκλειστεί μια πιθανή άλλη γερμανική επίθεση στην περιοχή της Πυλάρου. Όταν εμφανίστηκαν γερμανικές δυνάμεις οι ιταλικές δυνάμεις άνοιξαν πυρά εναντίον των Γερμανών σε διάταξη μάχης και άρχισε μια σφοδρή ένοπλη σύγκρουση. Ιταλικές δυνάμεις αντιστάθηκαν σθεναρά απέναντι στις γερμανικές προφυλακές καθ' όλη τη διάρκεια της νύχτας της 16 προς της 17 Σεπτεμβρη 1943, με αποτέλεσμα οι Γερμανοί τελικά αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν στον Αγκώνα-Καρδακάτα όπου και η βάση των εξορμήσεων τους, προβαίνοντας σε αψιμαχίες και ανταλλάσσοντας πυρά με ελεύθερους Ιταλούς σκοπευτές. Κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης πέθανε μετά από τραυματισμό ο διοικητής του ιταλικού λόχου Bonacchi αφού πολέμησε με ανδρεία, ενώ το πτώμα του μεταφέρθηκε από τους στρατιώτες του στο χωριό Διβαρατά της Πυλάρου όπου και ενταφιάστηκε¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 120-121

¹⁰⁹ Luigi Ghilardini, *ό. π.*, σ. 52-54

Αφού απέτυχε και αυτή η γερμανική προσπάθεια κατάληψης της Πυλάρου κλείνει η πρώτη φάση των πολεμικών επιχειρήσεων στη μάχη της Κεφαλλονιάς με κύριο χαρακτηριστικό της την αποτυχία της γερμανικής επίθεσης και της νίκης του ιταλικού στρατού¹¹⁰.

5.3. Η δεύτερη φάση της σύρραξης

Τα γεγονότα της δεύτερης φάσης της Γερμανοιταλικής σύγκρουσης διαδραματίζονται από της 17 έως της 19 Σεπτεμβρίου 1943. Στη δεύτερη φάση το μέτωπο των πολεμικών επιχειρήσεων περιορίζεται στη γραμμή Χειμωνικού-Καρδακάτα- Ριζοβούνι-Δαυγάτα- Φάρσα. Οι Ιταλοί μετέφεραν τις δυνάμεις τους από τα Φάρσα στα Διβαράτα και από εκεί σχεδίαζαν να καταλάβουν τη γέφυρα του Χειμωνικού και τα Καρδακάτα προκειμένου να ανακόψουν την πορεία των Γερμανών.

Οι συγκρούσεις στο μέτωπο γέφυρα Χειμωνικού-Ριζοβούνι- Φάρσα αποδείχτηκαν μοιραίες και επικίνδυνες για τις ιταλικές μονάδες που μετακινήθηκαν και γενικότερα για την ιταλική αντίσταση κατά των Γερμανών¹¹¹. Από τις πιο επικίνδυνες μετακινήσεις ήταν της πυροβολαρχίας του Ambrosini που μετακινήθηκε από την περιοχή της Αγίας Βαρβάρας στη Φάλαρη, και ακόμα περισσότερο της πυροβολαρχίας του Rampaloni, η οποία μετακινήθηκε από την περιοχή Μύλων στην περιοχή Δηλινάτων και συγκεκριμένα στη γεμάτη χαράδρες περιοχή κάτω από το χωριό. Οι πυροβολαρχίες αυτές πήραν εντολή να υποστηρίξουν τα προωθημένα τμήματα του ιταλικού πεζικού και μάλιστα της πυροβολαρχίας του Rampaloni αλλά δεν κατάφερε την εκτέλεση της αποστολής της και επιπλέον και η μετακίνηση τους σε αυτές τις θέσεις κατέστη καταστροφική για αυτές καθώς αιφνιδίασε τους Γερμανούς από τον πλήρη εγκλωβισμό της.

Της 17 Σεπτεμβρίου 1943 παρατάσσονται από την ιταλική πλευρά το 1^ο τάγμα του 17^{ου} συντάγματος πεζικού και το 2^ο και 3^ο τμήμα του 317^{ου} Συντάγματος πεζικού. Τα ιταλικά αυτά τμήματα ήρθαν σε σύγκρουση με τις γερμανικές προφυλακές της οποίες μέσα σε διάστημα 2 ημερών τις ανάγκασαν σε υποχώρηση¹¹².

Στην περιοχή της γέφυρας του Χειμωνικού της 17 Σεπτεμβρίου 1943 κινήθηκε το 1^ο τάγμα του 317 συντάγματος ξεκινώντας από την Αγία Ευφημία, όπου ήταν η έδρα του, προέλασε τη γέφυρα του Χειμωνικού. Στην προέλασή του αυτή δέχτηκε επίθεση

¹¹⁰ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 125

¹¹¹ Luigi Ghilardini, *ό. π.*, σ. 53

¹¹² Luigi Ghilardini, *ό. π.*, σ. 56-62

από σμήνος γερμανικών αεροπλάνων και παρά της λίγες απώλειες που είχε κατάφερε να φτάσει στην περιοχή της γέφυρας και να παραταχθεί σε θέση μάχης, παρόλο που η γέφυρα έχει ήδη ανατιναχτεί από της Γερμανούς. Οι γερμανικές δυνάμεις επιτέθηκαν στις ιταλικές με ιδιαίτερη σφοδρότητα και ανάγκασαν τους άντρες σε υποχώρηση. Οι Γερμανοί καταδίωξαν της Ιταλούς αφού είχαν καταλάβει τη γέφυρα και έφτασαν αργά το βράδυ ως το χωριό της Πυλάρου Διβαράτα, και χωρίς να συνεχίσουν τη σύγκρουση υποχώρησαν ανενόχλητοι στις βάσεις εξόρμησής τους στη Θηνία¹¹³.

Το βράδυ της 17 προς 18 Σεπτέμβρη του 1943 ο λοχαγός Olivieri, με τη συμμετοχή καραμπινιέρων και επικεφαλής τον αντιφασίστα διοικητή Gasco αναδιοργάνωσε της δυνάμεις του 317^{ου} συντάγματος πεζικού, επιχειρώντας νέα πορεία προς τη γέφυρα του Χειμωνικού η οποία αποτυγχάνει. Ο λόγος της αποτυχίας ήταν ότι οι γερμανικές προφυλακές ήταν ενισχυμένες και με δυνάμεις αλпинιστών, που είχαν αποβιβαστεί στον κόλπο της Αγίας Κυριακής και κατέχοντας σταθερά τη γέφυρα του Χειμωνικού επιτίθεται σφοδρά κατά των εκεί ιταλικών δυνάμεων με αποτέλεσμα να τις αναγκάσουν και πάλι να υποχωρήσουν προς το χωριό Διβαράτα. Στη συνέχεια στο χωριό ακολούθησε μια αψιμαχία μεταξύ Γερμανών και Ιταλών στρατιωτών η οποία είχε ως αποτέλεσμα οι Ιταλοί με πεσμένο το ηθικό να υποχωρήσουν προς την Αγία Ευφημία, ενώ οι Γερμανοί επιστρέφουν ανενόχλητοι στην περιοχή γέφυρα Χειμωνικού-Αγκώνας-Θηνίας. Αυτές οι γερμανικές προωθήσεις προς το χωριό Διβαράτα απέβλεπαν περισσότερο στη φθορά των εκεί ιταλικών δυνάμεων και ήταν αναγνωριστικής φύσεως του εδάφους προκειμένου να αποφασιστούν μελλοντικές ενέργειες της διοίκησης.

Γενικά την επόμενη μέρα της 19 Σεπτέμβρη 1943 δεν έγινε καμία σοβαρή σύγκρουση και χάρη στη διαφαινόμενη γερμανική επιθετική δράση οι ιταλικές δυνάμεις πέρασαν από την επίθεση στην άμυνα¹¹⁴.

Κατά τη δεύτερη φάση της Γερμανοιταλικής σύγκρουσης η πιο σημαντική μάχη ήταν αυτή στην περιοχή της Μούντας στη Σκάλα. Όταν ανακοινώθηκε η ιταλική συνθηκολόγηση στάθμευαν από τη γερμανική πλευρά μια δύναμη 100 έως 150 ανδρών με διοικητή τον υπολοχαγό Rademaker που διέθετε και επάκτιο πυροβολείο στον Κατελειό, ενώ από την ιταλική πλευρά είχαν αναλάβει δράση 2 τάγματα του 17^{ου} πεζικού, η 5^η πυροβολαρχία του Ambrosini, που είχε ως έδρα το χωριό Μαυράτα και

¹¹³Moscardelli, *ό. π.*, σ. 75-79

¹¹⁴Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 135-137

τμήματα βαρέως πυροβολικού που είχαν ως έδρα τους κοντά στην Μούντα με διοικητή τον υπολοχαγό Ermete Ferrara.

Οι μετακινήσεις των ιταλικών μονάδων και έπειτα από την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων είχαν μειωθεί. Η πυροβολαρχία του Ambrosini μεταφέρεται στην Αγία Βαρβάρα πλάι στην πυροβολαρχία του Pampaloni, η πυροβολαρχία του Ermete Ferrara, μεταστάθμευσε στη γεωργική σχολή του Αργοστολίου και στη συνέχεια στα Προκοπάτα και το τάγμα Dara είχε μετασταθμεύσει από το χωριό Σκάλα στο χωριό Μαρκόπουλο¹¹⁵.

Έτσι στην περιοχή της Μούντας κατά τη δεύτερη φάση των ιταλόγερμανικών επιχειρήσεων υπήρξε γερμανική δύναμη του Rademaker, που είχε οργανώσει στον περίγυρό της μια ισχυρή αμυντική βάση με συρματοπλέγματα και άλλα μέσα. Οι αντίπαλοι της από την ιταλική πλευρά ήταν οι δυνάμεις του 3^{ου} τάγματος του 17^{ου} πεζικού συντάγματος, όπου ο 7^{ος} λόχος με διοικητή τον αντιφασίστα λοχαγό Giorgio Balbi και ο 10^{ος} λόχος με αρχηγό τον αντιφασίστα λοχαγό Pietro Bianchi ήταν ενισχυμένες με διμοιρίες όλμων και πολυβόλων¹¹⁶.

Οι ιταλικές αυτές δυνάμεις με την πρωτοβουλία των αντιφασιστών αυτών λοχαγών και έπειτα από προγενέστερη συνεννόηση και εντολή του ιταλικού στρατηγείου των Προκοπάτων, ανέλαβαν τις επιχειρήσεις εξουδετέρωσης της γερμανικής εκεί φρουράς, η οποία καθώς κατείχε και ραδιοσταθμό αποτελούσε επικίνδυνο αντίπαλο εναντίον των ιταλικών δυνάμεων¹¹⁷.

Η επιχείρηση αυτή και η μάχη που ακολούθησε άρχισε τις 18 Σεπτεμβρίου και τελείωσε το πρωί της 19 Σεπτεμβρη 1943¹¹⁸. Πριν από την κύρια μάχη το απόγευμα της 18 Σεπτεμβρη, έγινε ειδική αναγνώριση του εδάφους της αμυντικής γερμανικής βάσης από το λοχαγό Pietro Bianchi, ο οποίος μπήκε στη βάση μεταμφιεσμένος σε Έλληνα πωλητή φρούτων. Μετά τη διερεύνηση των θέσεων και των όπλων που υπήρχαν ο Bianchi επέστρεψε στη μονάδα του και από κοινού με τους αξιωματικούς κατέστρωσε σχέδιο δράσης. Η επίθεση των Ιταλών άρχισε έτσι της 23.30 τις 19 Σεπτεμβρη με προπαρασκευή πυροβολικού κατά των γερμανικών θέσεων και επακολούθησε η έφοδος εναντίον της τα μεσάνυχτα. Παρά τις δυσκολίες που συνάντησαν οι ιταλικές δυνάμεις με επικεφαλής ηρωικούς λοχαγούς, με τη συμμετοχή

¹¹⁵ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 138

¹¹⁶ Luigi Ghilardini, *ό. π.*, σ. 66-67

¹¹⁷ Giuseppe Moscardelli, *Cefalonia*, σ. 84

¹¹⁸ G. Moscardelli, *ό. π.*, σ. 84-85

και ομάδων Ελλήνων πατριωτών με επικεφαλής τον Μιχάλη Μινέτο από το Πανωχώρι, πέτυχαν της 03:00 το πρωί της 19 Σεπτεμβρίου να πλησιάσουν στην περιφραγμένη με συρματοπλέγματα γερμανική βάση, ενώ οι γερμανικές δυνάμεις του Rademaker αντιδρούσαν με μεγάλη επιθετικότητα, βάλλοντος ισχυρά πυρά. Παρά ταύτα ο λοχαγός Bianchi κατάφερε να διεισδύσει στη γερμανική βάση, να δεχτεί γερμανική αντεπίθεση με μεγάλο κόστος σε απώλειες τόσο σε νεκρούς αλλά και τραυματίες και παρόλα αυτά καταφέρνει να κερδίσει¹¹⁹.

Ύστερα της γίνεται σφοδρή αεροπορική επίθεση των γερμανικών στούκας, η οποία έγινε αιφνιδιαστικά και ανενόχλητα, με αποτέλεσμα να επιφέρει διάλυση των ιταλικών δυνάμεων που άφησαν στη βάση των Γερμανών νεκρούς και τραυματίες, αναγκάζοντας τους σε υποχώρηση σε ασφαλέστερες θέσεις. Τελικά λοιπόν η μάχη κερδίζεται από τις γερμανικές δυνάμεις, με τεράστιες απώλειες των ιταλικών εκεί δυνάμεων, των οποίων οι αιχμάλωτοι και τραυματίες εκτελέστηκαν όλοι με διαταγή του Rademaker¹²⁰.

Πέρα από τις μάχες στη δεύτερη φάση της Γερμανοιταλικής σύγκρουσης έλαβαν χώρα που ανατρέπουν άρδην το σκηνικό, εκφοβισμοί και άσκηση ψυχολογικής βίας από τους Γερμανούς εναντίων των Ιταλών στρατιωτών. Κατά την περίοδο αυτή επικρατούσε η πλήρης κυριαρχία της πολεμικής γερμανικής αεροπορίας στον εναέριο χώρο του νησιού με σφοδρούς βομβαρδισμούς στρατιωτικών και μη στρατιωτικών στόχων και άσκηση ψυχολογικού πόλεμου στις ιταλικές μονάδες με ρίψη σε αυτές προκηρύξεων και απόβαση στο νησί επίλεκτων γερμανικών τμημάτων από τα Γιάννενα διαμέσου της Πρέβεζας¹²¹. Οι κυριότεροι βομβαρδισμοί έγιναν στα χωριά Φάρσα, Δαυγάτα, Δηλινάτα, Φαρακλάτα και Ραζάτα¹²².

5.4. Η τρίτη φάση της σύρραξης

Η τρίτη φάση των γεγονότων της Ιταλογερμανικής σύγκρουσης εξελίσσεται κατά το χρονικό διάστημα 20 έως 23 Σεπτεμβρίου 1943. Τα κύρια χαρακτηριστικά της Ιταλογερμανικής σύγκρουσης στη τελική φάση της ήταν τα εξής:

Κατά την τρίτη φάση η γερμανική αεροπορία κυριαρχούσε και βομβάρδιζε ανελέητα της ιταλικές θέσεις ενώ παράλληλα υπήρξε παντελής απουσία βοήθειας από

¹¹⁹ G.Moscardelli, *ό. π.*, σ. 85

¹²⁰ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 139

¹²¹ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 112

¹²² R. Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, σ. 59-60

τους Αγγλοαμερικανούς συμμάχους και από την κυβέρνησή του Badoglio. Η γερμανική κεραυνοβόλα επίθεση συνέβη σε όλο το μέτωπο της Θηνίας προς τρεις κατευθύνσεις, μετά από την προέλαση των Γερμανών, όπου διέσπασαν και διέλυσαν της ιταλικές μονάδες. Ως αποτέλεσμα ήταν οι αθρόες εκτελέσεις Ιταλών αιχμαλώτων ή τραυματιών των μαχών, η μεταστάθμευση του στρατηγείου από τα Προκοπάτα στο χωριό Κεραμειές, και η υπογραφή οικειοθελούς παράδοσης στις Κεραμειές το μεσημέρι της 22^{ης} Σεπτεμβρίου 1943 των υπολειμμάτων της Acqui στους Γερμανούς.

Τα γεγονότα της τρίτης φάσης ξεκίνησαν της 20 Σεπτεμβρίου του 1943 ενώ πραγματοποιούνταν από τη γερμανική αεροπορία καινούργιος αεροπορικός βομβαρδισμός στη γραμμή Φάρσα-Δαυγάτα-Φαρακλάτα. Ο Γερμανός διοικητής του νησιού Harald von Hirschfeld άρχισε την αναδιάταξη των γερμανικών δυνάμεων, σε γραμμή εφόδου στην καμπύλη γέφυρα Χειμωνικού-Αγκώνα-Καρδακάτων (περιοχή βόρεια από τα Φάρσα). Αυτή η διάταξη δρούσε σχεδόν όλη τη μέρα και από το απόγευμα είχε ήδη εκπληρώσει τις επιδιώξεις της αφού πρόθυμες οι γερμανικές προφυλακές ήταν σε πλήρη ετοιμότητα για την επιθετική τους δράση. Το σχέδιο της γερμανικής φρουράς απέβλεπε σε 3 κυρίως στόχους:

A) Την κατάκτηση της Αγίας Ευφημίας στο ανατολικό μέτωπο: σε αυτό γερμανικά τμήματα θα βάδιζαν διαμέσου της γέφυρας του Χειμωνικού προς τα Διβαράτα- Αγία Ευφημία-Γιαλό Σάμης.

B) Την περιοχή Ριζοβούνι-Φάλαρη-Δηλινάτα και από εκεί διχαλωτά της περιοχής Κουλούμι-μοναστήρι Αγίου Γερασίμου καθώς και Φαρακλάτα-Ραζάτα στο κεντρικό μέτωπο: σε αυτό οι σημαντικότερες γερμανικές δυνάμεις αλπινιστών θα βάδιζαν από Καρδακάτα προς το ορεινό νότιο συγκρότημα, το Ριζοβούνι, το οροπέδιο της Φάλαρης και τα Δηλινάτα. Από εκεί θα κινούνταν σε 2 κατευθύνσεις: μια πάνω από τα Δηλινάτα και από τις διαβάσεις, εκεί θα έφταναν στο Κουλούμι-Φραγκάτα, μοναστήρι Αγίου Γερασίμου και σε δεύτερη φάση Φαρακλάτα-Ραζάτα.

Γ) Την έκταση Φάρσα-περιοχή Αγίου Κωνσταντίνου-Προκοπάτα- Αγία Βαρβάρα-Μύλοι στο δυτικό μέτωπο: σε αυτό γερμανικά τμήματα θα κινούνταν από τα Κοντογουράτα προς Κουρουκλάτα-Δαυγάτα-Φάρσα- περιοχή Αγίου Κωνσταντίνου-Προκοπάτα-Αγία Βαρβάρα.

Μετά την κατάκτηση των στόχων αυτών στις περιοχές των οποίων είχε παραταχθεί ο κύριος όγκος των δυνάμεών της Acqui, θα ήταν ευχερής πια η κίνηση των γερμανικών δυνάμεων της στην περιοχή της Λειβαθούς από δύο κατευθύνσεις: μία από μοναστήρι Αγίου Γερασίμου-Τρωιανάτα-Κάστρο-Κεραμειές και δεύτερη από

Μύλους της γραμμής Κοκκολάτα-Χελμάτα-Λακήθρα-Μεταξάτα με παράκαμψη του Αργοστολίου, τα οποία με την κίνηση αυτή θα έπεφτε ευχερώς. Προβλεπόταν ακόμα επαφή των Γερμανών, όταν θα καταλάμβαναν το οροπέδιο της Φάλαρης, με τα τμήματα που θα έφταναν ανατολικά από Κουλούμι και δυτικά από Προκοπάτα. Τελικά θα πετύχαιναν τα γερμανικά στρατεύματα να κινηθούν από Σπήλια-Χελμάτα προς Λαρδηγό και Μηνιές¹²³.

Για την επιτυχία αυτών των σχεδίων της η Γερμανική διοίκηση του νησιού διέθεσε τις αποβατικές της δυνάμεις εξασκημένους σε ορεινό αγώνα όπου το πυροβολικό τις ενίσχυσε, καθώς και μέρος των δυνάμεων της παλιάς γερμανικής φρουράς του Hans Barge που περισσότερο χρησιμοποιούσαν για τις ανάγκες του μετόπισθεν. Στην πρώτη εξόρμηση η Γερμανική διοίκηση είχε ισχυρή αεροπορική κάλυψη και είναι βέβαιο πως στη διάρκεια της επίθεσης υπήρξε άμεσος συντονισμός των χερσαίων κινήσεων με την αεροπορική της προστασία. Το κύριο βάρος κράτησαν τα τμήματα των αλпинιστών, και μάλιστα οι εμπροσθοφυλακές της, που συγκροτήθηκαν από μικρά τμήματα δύναμης 10-15 αντρών, που ήταν τμήματα θανάτου, με εντολή να προχωρούν εξουδετερώνοντας κάθε εμπόδιο, να αιφνιδιαζουν τα ιταλικά τμήματα, να τα υπερφαλαγγίζουν, σπέρνοντας τον πανικό στις τάξεις και αφαιρώντας με τον αιφνιδιασμό τους κάθε δύναμη αντίστασης και να τα διαλύουν, έτσι και συνέβη κατά την εξέλιξη της γερμανικής επίθεσης¹²⁴.

Όσον αφορά της ιταλικές μονάδες η κατάσταση που επικρατούσε εκεί ήταν κρίσιμη. Τα κύρια χαρακτηριστικά της κατάστασης ήταν: Ο κλονισμός του ηθικού ορισμένων τμημάτων της, που προερχόταν από πυκνούς γερμανικούς σφοδρούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς, από την παντελή απουσία οποιασδήποτε βοήθειας, έστω και συμβολικής, είτε αυτή προερχόταν από την κυβέρνηση Badoglio, είτε από τις συμμαχικές δυνάμεις, από τις φοβερές απώλειες που είχαν υποστεί σε άνδρες, οχυρώσεις και υλικό, και από την ήττα που είχαν υποστεί τα ιταλικά τμήματα στη Μούντα της Σκάλας.

Μεγάλο ρόλο έπαιξε και η προπαγάνδα που άρχισαν να ασκούν έμμεσα οι Γερμανοί στις τάξεις των ιταλικών μονάδων. Οι φασίστες αξιωματικοί και οι πρώην μελανοχίτωνες και τώρα φαντάρτοι, που επαυξάνει τη σύγχυση και δημιουργούσε επικίνδυνο κλίμα ηττοπάθειας μια και από τις εξελίξεις στο νομό αυτόν αναθάρρησαν

¹²³ Σ. Λουκάτος, ό. π., σ. 140-141

¹²⁴ Σ. Λουκάτος, ό. π., σ. 141-142

και άρχισαν ανοιχτά πλέον να καταφέρονται κατά των αντιφασιστών αξιωματικών, φαντάρων και ναυτών και να τους εγκαλούν ως υπαίτιους των απωλειών και της δυσμενούς κατάστασης που άρχισε να δημιουργείται καταρρακώνοντας έτσι ακόμα περισσότερο τη θέληση για αντίσταση. Παρ' όλα αυτά οι αντιφασίστες αξιωματικοί, φαντάροι και ναυτικοί κρατούσαν γερά τις θέσεις τους και εξακολουθούσαν να μάχονται με ένα πνεύμα αυτοθυσίας μέχρι το τέλος¹²⁵.

Έτσι η διάταξη του ιταλικού μετώπου απέναντι στο γερμανικό και στην καμπύλη από τα Διβαράτα της Φάλαρη-Δαυγάτα -έως Φάρσα ήταν η ακόλουθη: στη γραμμή των πρόσω και με σχετική κλιμάκωση είχαν παραταχθεί τρία τάγματα του ιταλικού πεζικού, το 1^ο τάγμα του 317^{ου} συντάγματος στην περιοχή της Φάλαρης και πάνω από τη γραμμή Καρδακάτων-Αγκώνα, το 2^ο τάγμα του 317^{ου} πεζικού συντάγματος ανάμεσα στα δύο προηγούμενα και τέλος οι τρεις ηρωικές αντιφασιστικές πυροβολαρχίες του Pampaloni, Ambrosini και Apollonio με διαταγή του Gardin είχαν μετασταθμεύσει στα μετόπισθεν των τριών ταγμάτων του πεζικού, με την πυροβολαρχία του Ambrosini προωθημένη στο οροπέδιο της Φάλαρης, την πυροβολαρχία του Pampaloni στην περιοχή των Δηλινάτων και την πυροβολαρχία του Apollonio στην ορεινή περιοχή ανάμεσα σε Δηλινάτα και Φαρακλάτα¹²⁶.

Τέλος, είχε δημιουργηθεί στο σχολείο των Δηλινάτων παρατηρητήριο του στρατηγού Gardin και των επιτελών του, ο οποίος ήταν και αισιόδοξος για τις εξελίξεις προγραμματίζοντας σύμφωνα με της ιταλικές μαρτυρίες επίθεση κατά των γερμανικών θέσεων την επόμενη μέρα¹²⁷.

Η θέση των ιταλικών μονάδων ήταν μειονεκτική σε σχέση με τις γερμανικές ειδικά ως προς την υπεροχή των πυρών των τελευταίων και την πλήρη κυριαρχία τους στον αέρα¹²⁸.

Ο Γερμανός διοικητής της Κεφαλλονιάς Harald von Hirschfeld, υπεύθυνος της γερμανικής επίθεσης, αφού περάτωσε της 20 Σεπτέμβρη 1943 τη διάταξη εφόδου των δυνάμεων του στη καμπύλη γέφυρα Χειμωνικού-Αγκώνας-Καρδακάτα-περιοχή Φαρσών και αφού αργά το απόγευμα της ίδιας μέρας προώθησε τμήματα του στην Πύλαρο, για να ασφαλίσει τα πλευρά του από τα ανατολικά, έδωσε το σύνθημα της γενικής επίθεσης κατά του κύριου όγκου των ιταλικών δυνάμεων της 6 το πρωί της 21

¹²⁵ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 142

¹²⁶ Luigi Ghilardini, *I martiri di Cefalonia*, σ. 70-74

¹²⁷ G. Moscardelli, *Cefalonia*, σ. 87

¹²⁸ Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής κατοχής και της εθνικής αντίστασης στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη*, τ. 2, σ. 143

Σεπτέμβρη 1943¹²⁹. Την επίθεσή της συνέχισε προς κάθε κατεύθυνση έως την υπογραφή της ιταλικής παράδοσης το μεσημέρι της επόμενης ημέρας. Οι εξελίξεις αυτές των κεραυνοβόλων επιθέσεων των Γερμανών καθώς και οι περιορισμένες αντιστάσεις ιταλικών τμημάτων κατά των Γερμανών διεξάγονται κατά κατευθύνσεις τομείς και περιοχές του όλου μετώπου όπως περιγράφεται παρακάτω:

Στο νοτιοανατολικό τομέα του μετώπου επίθεση και προέλαση των Γερμανών στον τομέα αυτό και με βάση εξόρμησής της στην περιοχή της γέφυρας του Χειμωνικού άρχισε από το απόγευμα της 20 Σεπτεμβρίου 1943 και εξελίχθηκε χωρίς να υπάρχουν ιδιαίτερα εμπόδια. Στόχος της επίθεσης ήταν η περιοχή της Πυλάρου και μάλιστα τα δυτικά χωριά της, όπου δεν υπήρχαν αξιόμαχες ιταλικές δυνάμεις εκτός από τα απομεινάρια του 1^{ου} τάγματος του 317^{ου} συντάγματος πεζικού. Αυτό το τάγμα είχε ιδιαίτερα προβλήματα, καθώς παρόλο που είχε αναδιοργανωθεί από το λοχαγό Olivieri και είχε ενισχυθεί με καραμπινιέρους της Gasco και άνδρες της στρατιωτικής αστυνομίας (Finanza) υπέστη βαριές απώλειες το βράδυ της 17 και της 18 Σεπτέμβρη 1943 κατά την αντίσταση απέναντι στους Γερμανούς στη περιοχή του Χειμωνικού¹³⁰. Οι άνδρες είχαν συμπτυχθεί νότια του χωριού Διβαράτα, στο οποίο οι Γερμανοί έφτασαν και κατέλαβαν αμαχητί αργά το βράδυ της 20 Σεπτέμβρη 1943. Με την κατοχή αυτού του χωριού και με την ανενόχλητη πορεία της από το χαράματα της 21 Σεπτέμβρη 1943, εκτός από την μικρή σε χρόνο αντίσταση των Ιταλών στην περιοχή του χωριού Πουλάτα, οι Γερμανικές θέσεις προωθήθηκαν και παρέμειναν ασφαλείς στην Αγία Ευφημία και στο Γιαλό της Σάμης.

Η κύρια γερμανική κεραυνοβόλα επίθεση άρχισε τα χαράματα της 21 Σεπτέμβρη 1943 και εκδηλώθηκε με σφοδρότητα και ορμητικότητα από τη γερμανική πλευρά και με αξιόλογη αντίσταση από μέρος των Ιταλών στο νότιο τομέα του μετώπου ,που ήταν και ο κεντρικός. Περισσότερο στον δυτικό τομέα του πεδίου των μαχών, πραγματοποιήθηκαν σκληρές και αιματηρές μάχες¹³¹.

Έτσι λοιπόν, στον νότιο-κεντρικό τομέα του μετώπου η επίθεση των Γερμανών άρχισε το πρωί της 21 Σεπτέμβρη 1943 με σύγχρονο και συντονισμένο με αυτήν αεροπορικό σφυροκόπημα από τα γερμανικά βομβαρδιστικά των ιταλικών θέσεων της ζώνης των πρόσω και των μετόπισθεν. Η κατεύθυνση της επίθεσης της, που είχε ως πεδίο εφόρμησης τα χωριά Καρδακάτα και Αγκώνα, ήταν το Ριζοβούνη και

¹²⁹ R.Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, σ. 60

¹³⁰ Luigi Ghilardini ,*ό. π.*, σ. 70-79

¹³¹ G. Moscardelli, *ό. π.*, σ. 89-94

το οροπέδιο της Φάλαρης, όπου ανατολικότερα ήταν παρατεταγμένο το 3^ο τάγμα του 317^{ου} συντάγματος πεζικού και δυτικότερα σε επαφή του το 2^ο τάγμα του ίδιου συντάγματος με διοικητή τον αντισυνταγματάρχη Gaetano Sienro, ενισχυμένο και με ουλαμό πυροβολικού με διοικητή τον ανθυπολοχαγό Ermete Ferrara. Οι Γερμανοί αλπινιστές έκαναν επίθεση κατά τμήματα και τα πρώτα από αυτά έφτασαν λίγη ώρα μετά την επίθεση στο οροπέδιο της Φάλαρης και αιφνιδίασαν το 3^ο τάγμα του 317^{ου} συντάγματος πεζικού¹³².

Ακολουθεί η μάχη της Φάλαρης, η οποία έγινε για λίγες ώρες. Κατά τη διάρκεια της μάχης οι Γερμανοί επιτίθενται με σφοδρότητα με ενισχυμένη την αεροπορία της και σε σύντομο χρονικό διάστημα οι ιταλικές δυνάμεις θα υποστούν μεγάλες απώλειες σε νεκρούς και τραυματίες με αποτέλεσμα να καμφθεί η αντίσταση της με αποτέλεσμα της 7 μισή το πρωί ο αντισυνταγματάρχης Sienro να αναγκαστεί να υψώσει λευκή σημαία για να μην αποδεκατιστεί τελείως το τάγμα του. Ως συνέπεια μεγάλος αριθμός ανδρών από το 2^ο και το 3^ο τάγμα του 317^{ου} συντάγματος πεζικού οδηγήθηκαν στην αιχμαλωσία από της Γερμανούς, άλλοι βρήκαν την ευκαιρία να ξεφύγουν από τα πεδία των μαχών και το τάγμα διαλύθηκε δημιουργώντας επικίνδυνο άνοιγμα προς όφελος των Γερμανών. Οι Γερμανοί με τη βοήθεια των ενισχύσεων εκτελούσαν αδιακρίτως τους Ιταλούς που συναντούσαν και γέμισαν με πτώματα το οροπέδιο της Φάλαρης προχωρώντας ακάθεκτα προς την περιοχή του χωριού Δηλινάτα. Πήγε να παραταχθεί ο Ιταλικός στρατός με κλιμακωμένες σε βάθος δυνάμεις με επικεφαλής 3 πρωτοπόρους στις αντιφασιστικές πυροβολαρχίες του Ambrosini, Pampaloni, και του Αρρολλονίο αντίστοιχα. Όταν εμφανίστηκαν στο πεδίο των μαχών οι 3 αντιφασιστικές πυροβολαρχίες ακολουθεί πεισματική αντίσταση και γίνεται η μάχη των Δηλινάτων¹³³.

Περισσότερες πληροφορίες για την μάχη της Φάλαρης και των Δηλινάτων καταθέτει στο βιβλίο του ο Αρρολλονίο. Σύμφωνα με τον ίδιο: « Οι Γερμανοί κινήθηκαν στην ορεινή ζώνη εναντίων του εκεί πλήθους των ιταλικών μονάδων και ιδιαίτερα των τμημάτων του ιταλικού πεζικού και των πυροβολαρχιών 1^{ης} υπό τον Pampaloni, 3^{ης} υπό τον Αρρολλονίο και 5^{ης} υπό τον Ambrosini. Ο στόχος των Γερμανών ήταν να εκμηδενίσουν τις ιταλικές δυνάμεις σε 2 κατευθύνσεις: μία στα Δηλινάτα δια της Φάλαρης και εκείθεν από το πίσω μέρος του χωριού Φραγκάτα, και Κάστρο και η

¹³² Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 144-145

¹³³ Σ. Λουκάτος *ό. π.*, σ. 145

δεύτερη στη Φάλαρη, Διλινάτα, Φαρακλάτα, Ραζάτα, Αργοστόλι. Οι Ιταλικές δυνάμεις στην προέλαση των Γερμανών προέβαλαν αντίσταση μέχρι εσχάτων με θυσία των θέσεων της. Η 1^η πυροβολαρχία του Pampaloni έφραζε τον δρόμο από Φάλαρη προς Διλινάτα και Φραγκάτα, από τη μια μεριά και από Φάλαρη προς Διλινάτα, Φαρακλάτα, Αργοστόλι και από κοντά η 5^η πυροβολαρχία του Ambrosini. Στη σκληρή μάχη, που επακολουθούσε στην περιοχή της Φάλαρης και στα Διλινάτα έπεσαν 180 πυροβολητές, ανάμεσα στους νεκρούς ήταν και ο θαρραλέος και γενναίψυχος υπολοχαγός Abele Ambrosini, διοικητής της 5^{ης} πυροβολαρχίας.¹³⁴»

Όσον αφορά τους πυροβολητές όταν πια τους πλησίασαν οι Γερμανοί κατέστρεψαν και απέκρυσαν τα κλείστρα των πυροβόλων τους και αφού πιάστηκαν αιχμάλωτοι τέθηκαν στη σειρά από της Γερμανούς με επικεφαλής τον ηρωικό ανθυπολοχαγό της Togniato και εκτελέστηκαν με επιζών τον Pampaloni, ο οποίος κατάφερε να γλιτώσει αν και σοβαρά τραυματισμένος¹³⁵. Κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης έβαλαν οι Γερμανοί τους Ιταλούς στρατιώτες στην σειρά, τους άρπαζαν πριν τους εκτελέσουν τα πορτοφόλια, τα ρολόγια τα στυλό, τα γυαλιά οράσεως και οτιδήποτε προσωπικό αντικείμενο είχαν στην κατοχή της. Ύστερα πυροβολούσαν τους άνδρες στο στέρνο. Ο Pampaloni παρέμεινε ζωντανός μετά την εκτέλεση του. Οι Γερμανοί μετά την εκτέλεση των στρατιωτών έφυγαν σχεδόν αμέσως γελώντας, καγχάζοντας και τραγουδώντας. Αφού βεβαιώθηκε ότι έφυγαν οι Γερμανοί ο Pampaloni βρήκε το κουράγιο παρά τον πόνο ανασηκώθηκε και κρύφτηκε σε ένα κοντινό δάσος καθ' όλη τη διάρκεια της νύχτας στο βουνό στα Φραγκάτα. Εκεί τον βρήκαν και τον διέσωσαν οι δυνάμεις του Ε.Α.Μ¹³⁶.

Σε συνέχεια οι Γερμανοί προέβαλαν την πυροβολαρχία του Apollonio, της οποίας οι άνδρες μετά από αξιόλογη αντίσταση και σοβαρές απώλειες, αναγκάστηκαν όσοι σώθηκαν, να υποχωρήσουν. Κυρίαρχοι πλέον οι Γερμανοί στην περιοχή Διλινάτων-Φαρακλάτων και μετά τον εκμηδενισμό των τριών ηρωικών ιταλικών πυροβολαρχιών πέρασαν πίσω και μπρος από το ορεινό συγκρότημα των 2 χωριών ταχύτατα για να φτάσουν στη θέση Κουλούμι, όπου έγιναν κύριοι σχεδόν αμαχητί του ισχυρού εκεί ιταλικού αμυντικού συγκροτήματος και του κόμβου της οδού Αργοστόλι-Γιαλός Σάμης. Ακολούθως τις πρώτες μεσημβρινές ώρες της 21 Σεπτεμβρίου 1943

¹³⁴ R. Apollonio, *La Battaglia e il sacrificio della Divisione Fanteria da Montagna Acqui e Cefalonia e Corfu*, Μπολόνια 1974, σ. 23

¹³⁵ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 146

¹³⁶ Α. Pampaloni, «Cefalonia» στο *Il Ponte*, τ.χ. 10, 1954, σ. 1488-1489

έφτασαν στο χωριό Φραγκάτα, σκορπίζοντας το θάνατο και ξεχύθηκαν στο χωριό Βαλσαμάτα και στον κάμπο του Αγίου Γερασίμου, όπου εκτελέστηκαν ομαδικώς πολλοί Ιταλοί από τις εκεί υπάρχουσες ιταλικές δυνάμεις χωρίς να εξαιρέσουν ούτε τους άντρες της εκεί υγειονομικής υπηρεσίας (Sanita). Οι Ιταλοί, όσοι μπόρεσαν να ξεφύγουν πανικόβλητοι, σκόρπισαν στη γύρω ορεινή περιοχή και πολλοί διασώθηκαν από τις οργανώσεις του E.A.M και τους κατοίκους των εκεί χωριών¹³⁷.

Κύριοι παράγοντες πια οι Γερμανοί και στον Κάμπο του Αγίου Γερασίμου προχώρησαν ακάθεκτα προς το χωριό Τρωιαννάτα, όπου έφτασαν αργά το βράδυ της 21 Σεπτεμβρίου 1943. Εδώ ο ηρωικός ταγματάρχης Oscar Altavilla, ο νικητής της μάχης της λοφοσειράς του Αργοστολίου της 15 Σεπτεμβρίου 1943, πέτυχε να συγκεντρώσει αρκετούς Ιταλούς διαφόρων μονάδων και να προβάλει ισχυρή αντίσταση στους Γερμανούς. Η μάχη αυτή των Τρωιαννάτων, που κράτησε αρκετή ώρα, τα χαράματα της 22 Σεπτεμβρίου 1943 κατέληξε στη διάλυση των Ιταλών, στην αιχμαλωσία τους μαζί και του Oscar Altavilla με την άδικη εκτέλεσή τους το ίδιο πρωινό στον κάμπο κάτω από το χωριό. Τραγουδώντας και καγγάζοντας οι Γερμανοί προχώρησαν στο Κάστρο, στα Περατάτα με στόχο τις Κεραμειές, από πού είχε αρχίσει η διαδικασία της παράδοσης της Acqui στους Γερμανούς¹³⁸.

Τέλος και στο νοτιοδυτικό τομέα του μετώπου η προέλαση των Γερμανών δεν έγινε άκοπα και προβλήθηκε σε αυτή σθεναρή ιταλική αντίσταση. Το κύριο βάρος της αντίστασης στον τομέα αυτό κράτησε προπαντός το 1^ο τάγμα του 17^{ου} συντάγματος πεζικού σε επαφή ανατολικά με το 2^ο τάγμα του 317^{ου} συντάγματος πεζικού. Στον τομέα αυτό επίθεση η άρχισε σύγχρονα με την επίθεση στον κεντρικό τομέα με βάση εξόρμησης την περιοχή Κοντογουράτων-Καρδακάτων και με στόχο την ορεινή περιοχή Κουρουκλάτων-Φαρσών-Δαυγάτων και τον δρόμο προς Αργοστόλι. Ξεδιπλώθηκε η επίθεση παράλληλα με την επίθεση στο κεντρικό τομέα και με ισχυρή αεροπορική υποστήριξη. Γερμανικά τμήματα αλпинιστών προσβάλλουν το 1^ο τάγμα του 17^{ου} συντάγματος πεζικού το οποίο αντιστέκεται σθεναρά παρά τις απώλειές του. Επακολουθεί εδώ η μάχη των Φαρσών, στην οποία εμπλέκεται και μέρος του 2^{ου} τάγματος του 317^{ου} συντάγματος πεζικού. Η διάρκεια της μάχης ήταν περίπου 4 ώρες και τελικά κάτω από τα συνεχή κύματα των αλпинιστών και το αεροπορικό σφυροκόπημα η αντίσταση των Ιταλών κάμπτεται, πολλοί αιχμαλωτίζονται και

¹³⁷ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 146

¹³⁸ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 147

εκτελούνται στη χαράδρα της γέφυρας του Ποντικού ενώ άλλοι υποχωρούν πανικόβλητοι. Γίνεται προσπάθεια να κρατηθεί γραμμή με αποστολή τμημάτων του 2^{ου} και 3^{ου} τάγματος του 17^{ου} συντάγματος, απέτυχε και οι Γερμανοί ακάθεκτοι προελαύνουν, περνούν τα Δαυγάτα και το βράδυ της 21 Σεπτεμβρίου 1943 οι Γερμανικές δυνάμεις απειλούν τις ιταλικές δυνάμεις που κατέχουν ήδη τα Φραγκάτα, την έδρα του ιταλικού στρατηγείου στα Προκοπάτα. Αυτή ακριβώς η απειλή ανάγκασε το ιταλικό στρατηγείο να αποφασίσει τη μεταστάθμευση του από τα Προκοπάτα στο χωριό Κεραμειές, η οποία πραγματοποιήθηκε τη νύχτα της 21 της 22 Σεπτεμβρίου 1943. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε ήταν δραματικές και αφού πίστευαν ότι είχαν ολοκληρωτικά καταρρεύσει και καθώς τα πάντα κατά την πορεία της μεταστάθμευσης δείχνουν τη διάλυση και την καταστροφή.

Οι Γερμανοί στη συνέχεια ελεύθεροι πια και παρά την όποια αντίσταση τους προβλήθηκε το πρωί της 22 Σεπτεμβρίου 1943 στη περιοχή Αγίου Κωνσταντίνου-Δράπανου, προχωρούν, γίνονται κύριοι της Αγίας Βαρβάρας και των Μύλων, προχωρούν στις παρυφές του Αργοστολίου, παίρνουν το γύρο του Κουτάβου, προχωρούν στα Κοκολάτα, ενώ άλλοι έχουν φτάσει στο Φαραώ, και προχωρούν σε Σπήλια, Χελμάτα, Φωκάτα, Λακήθρα. Αργά το απόγευμα της 22 Σεπτεμβρίου έχουν μπει και στο Αργοστόλι, ενώ άλλα τμήματα της έχουν φτάσει στο Λαρδηγό και τις Μηνιές και έχουν γίνει κύριοι των εκεί πυροβολαρχιών. Η επίθεση των Γερμανών, ορμητική και κεραυνοβόλα, είχε επιτύχει τους στόχους της σε μια μέση περίπου μέρα και ανάγκασε την Acqui και την ηγεσία της σε πλήρη παράδοση¹³⁹.

Η γερμανική επίθεση πέτυχε με βασικό παράγοντα της επιτυχίας της κατά της αντικειμενικές εκτιμήσεις της εποχής, χάρη στη δυνατή πολεμική αεροπορία της. Από την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων και στη διάρκειά της μέχρι και την τελική γερμανική επίθεση ήταν συνεχές και αδιάκοπο το σφυροκόπημα των γερμανικών στούκας τόσο κατά των ιταλικών μονάδων όσο και εναντίων του άμαχου πληθυσμού. Οι μεγαλύτερες καταστροφές έγιναν στο Αργοστόλι και στα χωριά Φάρσα, Δαυγάτα και Φαρακλάτα. Στα συγκεκριμένο χωριά, υπήρχαν τεράστιες απώλειες και καταστράφηκαν μεγάλες εκτάσεις περιουσιακών στοιχείων δημιουργώντας μια κρίσιμη κατάσταση. Παράλληλα η ρίψη των προκηρύξεων των Γερμανών στις ιταλικές μονάδες κατέστησαν από ψυχολογικής άποψης κρίσιμη την κατάσταση και είχαν προκαλέσει ψυχολογικά προβλήματα στους άνδρες που υπηρετούσαν σε αυτές τις

¹³⁹ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 147-148

μονάδες. Παρ όλους της βομβαρδισμούς και τον ψυχολογικό πόλεμο σε αρκετές μονάδες ή τμήματα μονάδων, οι 3 αντιφασιστικές πυροβολαρχίες Pampaloni, Ambrosini, Apollonio, το τάγμα πεζικού του Oscar Altavilla, οι λόχοι του Pietro Bianchi και του Giorgio Balbi το πνεύμα και η διάθεση αντίστασης εναντίον των Γερμανών παρέμεναν αμείωτα. Πάραυτα η αεροπορική γερμανική ισχύς και κυριαρχία του αέρα, μετά την εκδήλωση της επίθεσης της 21 Σεπτεμβρίου 1943 και σε όλη τη διάρκεια της, χωρίς καμία εμφάνιση Αγγλοαμερικανικής ή της κυβέρνησης του Badoglio βοήθειας, έγινε το τελειωτικό χτύπημα¹⁴⁰.

Τότε σύγχρονα με την επίθεση του πεζικού, πυκνοί σχηματισμοί στούκας προέβαιναν σε έναν αδυσώπητο βομβαρδισμό της γραμμής του ιταλικού μετώπου, των θέσεων των πυροβολαρχιών και μετόπισθεν, δημιουργώντας εικόνα κόλασης, σπέρνοντας τον τρόπο διαλύοντας τα τμήματα και σφωριάζοντας θύματα. Ο συντονισμός της δράσης των χερσαίων επιχειρήσεων των γερμανικών τμημάτων υπήρξε μοναδικός και αποτελεσματικός, και η επέμβαση της, όπου υπήρχε η ιταλική αντίσταση προπαρασκευάζει αποφασιστικά την προώθησή της. Το πρωινό της 21 Σεπτεμβρίου 1943 σε συνεχή κύματα χτυπούσε εύστοχα τις ιταλικές μονάδες, που υποχωρούσαν καταφέροντας σοβαρά πλήγματα και προξενώντας μεγάλες απώλειες. Σφοδρός ήταν και ο αεροπορικός βομβαρδισμός κατά το πρωινό 22 Σεπτεμβρίου 1943 ιδιαίτερα στην περιοχή του χωριού Κεραμειές και της γύρω αγροτικής ευρείας περιφέρειάς του, όπου είχε ήδη καταφύγει το ιταλικό στρατηγείο, μετά σταθμεύοντας την έδρα του από τα Προκοπάτα με αποτέλεσμα να επιταχυνθεί η απόφαση της παράδοσης στους Γερμανούς και να σημειωθούν στο χωριό αυτό σημαντικές καταστροφές.¹⁴¹

5.5. Η παράδοση της Acqui στον Γερμανικό στρατό

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1943, κατά τις πρώτες πρωινές ώρες, υπό την προεδρία του στρατηγού Antonio Gardin, συγκαλείται έκτακτο πολεμικό συμβούλιο των Ιταλών αξιωματικών στην έπαυλη του Βαλλιάνου, όπου ήταν και η έδρα της μεραρχίας Acqui. Αιτία της σύσκεψης της ήταν ότι από τις εμπειρίες κατά τη μεταστάθμευση της έδρας από τα Προκοπάτα στις Κεραμειές καθώς και από ειδήσεις που ερχόταν συνεχώς στο μέτωπο, καταλαβαίνουν ότι κάθε προσπάθεια αντίστασης ήταν πλέον μάταιη και έπρεπε

¹⁴⁰ R.Formato, *ό. π.*, σ. 59-60

¹⁴¹ G. Moscardelli, *ό. π.*, σ. 88-89

να διαπραγματευτούν οι όροι της παράδοσης. Η σύγκληση εκείνη του πρωινού πολεμικού συμβουλίου ήταν αναγκαία για την ιταλική ηγεσία για να συζητηθεί η κατάσταση και να παρθούν οι σωστές αποφάσεις. Στο συμβούλιο αυτό εκτός από τον Gardin, έλαβαν μέρος και άλλα αντιστασιακά μέλη του ιταλικού στρατού με κύρος και δύναμη, όπως ο συνταγματάρχης Fioretti, ο διοικητής του 33^{ου} συντάγματος πυροβολικού Romagnoli, ο συνταγματάρχης Ricci και άλλοι, όπου αφού διαπίστωσαν την κρισιμότητα της κατάστασης αποφάσισαν να στείλουν αξιωματικούς στους Γερμανούς για να διεξαχθεί διαπραγμάτευση για παράδοση¹⁴²¹⁴³.

Οι αρχηγοί της διαπραγμάτευσης ήταν οι λοχαγοί Saetonne και Tomassi που στάλθηκαν κρατώντας λευκή σημαία απέναντι στις γερμανικές δυνάμεις. Ο τελευταίος μάλιστα είχε χρηματίσει το σύνδεσμο της διοίκησης της Acqui, με τη γερμανική. Η αποστολή των Ιταλών κηρύκων έγινε λίγο πριν από το μεσημέρι της 22 Σεπτεμβρίου 1943 και ενώ στην άκρη του ιταλικού στρατηγείου υψωνόταν λευκή σημαία ως ένδειξη καλής θέλησης. Έπειτα από το πέρασμα μικρού χρονικού διαστήματος οι 2 κήρυκες επέστρεψαν στις Κεραμειές με Γερμανούς απεσταλμένους, ακολούθησε μια συζήτηση ανάμεσα στις 2 πλευρές που είχε διάρκεια ένα δίωρο, ενώ παράλληλα τα γερμανικά βομβαρδιστικά πετούσαν συνεχώς πάνω από της Κεραμειές και τα γύρω χωριά για να εκφοβίσουν τον ιταλικό στρατό¹⁴⁴.

Τελικό αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων ήταν η υπογραφή εκ μέρους του Gardin και των συνεργατών του της 1 το μεσημέρι της 22 Σεπτεμβρίου 1943 την παράδοση της μεραρχίας Acqui άνευ όρων. Από τη στιγμή της υπογραφής, όλοι οι Ιταλοί στρατιωτικοί που βρίσκονταν παρόντες στη διαπραγματευτική διαδικασία κατέθεσαν τα όπλα και έγιναν αυτόματα αιχμάλωτοι πολέμου. Στη συνέχεια, με συνοδεία Γερμανών αξιωματικών, ανέβηκαν σε γερμανικά αυτοκίνητα με προορισμό το Αργοστόλι, εγκαταστάθηκαν στο κτίριο της Commando Marina κάτω από αυστηρά γερμανική φρούρηση ενώ συνεχώς κατέφθαναν στο κτίριο και στο μεταξύ σε διάφορα μέρη συλλαμβάνονταν αιχμάλωτοι. Έτσι ύστερα από μια ηρωική αντίσταση οι άνδρες της μεραρχίας Acqui με πλήθος νεκρούς και τραυματίες και με κατεστραμμένο το πολεμικό υλικό κατά τον οπλισμό της γινόταν αιχμάλωτοι πολέμου στη διάθεση των πρώην συμμάχων της Γερμανών ναζιστών.

¹⁴² R. Formato, *ό. π.*, σ. 59-60

¹⁴³ Luigi Ghilardini, *I martiri di Cefalonia*, σ. 75-76

¹⁴⁴ Σ, Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 150

Από το μέτωπο στις Κεραμειές είχε ξεκινήσει η διαδικασία παράδοσης της μεραρχίας Acqui στους Γερμανούς, όμως ορισμένα ιταλικά τμήματα συνέχισαν την αντίσταση της σε ορισμένες εστίες αντιδρώντας στις αποφάσεις της ηγεσίας για παράδοση.

Ανάμεσα στα τμήματα αυτά ήταν: Α) Τα τμήματα στο χωριό Τρωιανάτα με διοικητή τους τον ηρωικό ταγματάρχη Oscar Altavilla, που το πρωινό της 22 Σεπτεμβρίου αντιστεκόταν γενναία απέναντι στους Γερμανούς, οι οποίοι τελικά κατάφεραν να κάμψουν την αντίσταση τους και εκτέλεσαν το μεσημέρι της ημέρας όλους της Ιταλούς που της είχαν παραδοθεί. Β) Αντίσταση υπήρχε από ομάδα ελεύθερων Ιταλών στην περιοχή Φάρσα-Άγιος Κωνσταντίνος ενάντια σε Γερμανούς στρατιώτες, που όδευαν προς το Αργοστόλι για να ενισχύσουν τις δυνάμεις της περιοχής που είχε ήδη καταληφθεί από ναζιστές, με αποτέλεσμα τελικά πολλοί από της Ιταλούς να συλληφθούν και να εκτελεστούν. Γ) Τέλος, μια σθεναρή αντίσταση υπήρξε και από την έδρα της Καραμπινιέρος στο Αργοστόλι όπου είχαν καταφύγει μερικοί καραμπινιέροι και φαντάρτοι, όταν γερμανικές δυνάμεις μπήκαν στην πόλη το μεσημέρι της 22 Σεπτεμβρίου του 1943. Το κτίριο περικυκλώθηκε από τους Γερμανούς και ακολούθησε σφοδρή ανταλλαγή πυρών ωστόσο οι Ιταλοί ύψωσαν τελικά λευκή σημαία και παραδόθηκαν της Γερμανούς όπου μερικοί από αυτούς εκτελέστηκαν επιτόπου και άλλοι οδηγήθηκαν στο κτήριο της ηλεκτρικής εταιρείας του Αργοστολίου όπου εκεί εκτελέστηκαν χωρίς καμία διαδικασία. Με αυτόν τον τρόπο σταμάτησε ολοκληρωτικά η ιταλική αντίσταση κατά των Γερμανών στο νησί¹⁴⁵.

¹⁴⁵N. Κονόμος, *Η Επτάνησος κατά την Ιταλικήν κατοχήν (1941-1943)*, σ. 169

ΣΤ' Κεφάλαιο

Η τύχη των Ιταλών αιχμαλώτων μετά τη Γερμανοιταλική σύρραξη

6.1. Οι εκτελέσεις των Ιταλών αιχμαλώτων

Γενικότερα όσο διαρκούσαν οι πολεμικές επιχειρήσεις, είχε φτάσει στο XXII σώμα στρατού, με διοικητή τον στρατηγό Humbert Lanz, βραχείας διάρκειας διαταγή από το Ανώτατο Γενικό Επιτελείο του Γερμανικού στρατού, σύμφωνα με την οποία όλοι ανεξαιρέτως οι άντρες του ιταλικού στρατού, από τον διοικητή της Acqui μέχρι τον τελευταίο φαντάρο και ναύτη, μόλις επιτευχθεί γερμανική νίκη να εκτελεστούν ως επαναστάτες και στασιαστές¹⁴⁶.

Αυτή η διαταγή σύμφωνα με την κατάθεση-απολογία του ίδιου του Lanz, στο δικαστήριο εγκλημάτων πολέμου της Νυρεμβέργης στις αρχές του 1948, προκάλεσε «κρίση στρατιωτικής εντιμότητας» και έκρινε πως θα του ήταν αδύνατον να την εκτελέσει. Μάλιστα οι πράξεις του τον προδίδουν καθώς επιτρέπει στο γενικό επιτελείο, στην προσπάθειά του να προλάβει ίσως μελλοντική αιματοχυσία, να πετάξει ο Lanz με αεροπλάνο πάνω από την Κεφαλονιά και να ρίξει τις προκηρύξεις που έφεραν την υπογραφή του «Il general Tedesco Di Corpo D' Amata» της 19 Σεπτεμβρίου 1943. Μέσα από αυτές τις προκηρύξεις απειλούσε τους Ιταλούς και τόνιζε πως θα αν συνέχιζαν την παράλογη αντίσταση τους όλοι ανεξαιρέτως θα αιχμαλωτιστούν και θα καταστραφούν μέσα σε λίγα λεπτά από τις γερμανικές επικρατέστερες δυνάμεις, που θα της μαζέψουν. Και πως όταν θα ήταν αιχμάλωτοι δεν θα μπορέσουν να επιστρέψουν ποτέ στην πατρίδα τους¹⁴⁷.

Ο Lanz, δήλωσε ευθέως την αδυναμία του απέναντι στην ανώτερη και ανώτατη στρατιωτική διοίκηση του γερμανικού στρατού επισημαίνοντας ότι ήταν αδύνατο και ανέντιμο να εκτελεστούν οι Ιταλοί στρατιώτες, αλλά μόνο Ιταλοί αξιωματικοί. Αυτή η πρότασή του τελικά έγινε δεκτή από το Γενικό Επιτελείο Στρατού, όταν τελικά εξέδωσε διαταγή να εκτελεστούν μόνο όλοι οι αξιωματικοί της Acqui¹⁴⁸.

Στη συνέχεια ο Lanz θεωρώντας πως και αυτή η διαταγή ήταν βαριά προσπάθησε να αμβλύνει το περιεχόμενο της ποινής και να την περιοριστεί στην

¹⁴⁶ G.Lombardi, *ό. π.*, σ. 148

¹⁴⁷ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 164

¹⁴⁸ United States Government Printing Office, *Trials of war Criminals before the Nurenberg Military Tribunals*, Ουάσιγκτον 1950, σ. 1105

εκτέλεση μόνο των Ιταλών αξιωματικών που θα κρίνονταν υπεύθυνοι για τα γεγονότα. Γι' αυτό και κατά το δεύτερο ταξίδι του στην Κεφαλονιά έδωσε προφορική διαταγή στον ταγματάρχη Harald von Hirschfeld, μετά το τέλος των επιχειρήσεων να περιοριστεί στην εκτέλεση μελών των υπευθύνων για αυτές τον αξιωματικό έπειτα δε και μετά το τέλος της και στην παράδοση της Acqui πραγματοποίησε τρίτο και τελευταίο ταξίδι στην Κεφαλονιά. Εκεί έφτασε τις πρώτες μεσημβρινές ώρες της 22 Σεπτεμβρίου 1943 με σκοπό να συζητήσει την τύχη των Ιταλών με τον νικητή Harald von Hirschfeld και να του κοινοποιήσει την απόφασή του να εκτελεστούν μόνο οι υπεύθυνοι για τα γεγονότα Ιταλοί αξιωματικοί και μάλιστα έπειτα από απόφαση στρατοδικείου καθώς και να καθορίσει μαζί του τον τρόπο συγκέντρωσης και μεταφοράς των Ιταλών στρατιωτών και αξιωματικών που δεν θεωρούνταν υπεύθυνοι¹⁴⁹.

Ο τελευταίος φάνηκε σύμφωνος με τις απόψεις του στρατηγού Lanz , έτσι γύρισε στην έδρα του στα Γιάννενα και γνωστοποίησε στους ανωτέρους του ότι τα πάντα τακτοποιήθηκαν σύμφωνα με τη διαταγή του Χίτλερ¹⁵⁰.

Παρ όλα αυτά ο Harald von Hirschfeld φανατικός ναζιστής και τιμημένος 2 φορές με τα παράσημα του σιδηρού σταυρού πειθαρχώντας στην πρώτη διαταγή του Χίτλερ έδωσε τη διαταγή της εκτέλεσης όλων αδιακρίτως των Ιταλών που αιχμαλωτιζόταν ή παραδίνονταν στους Γερμανούς, αφού μάλιστα παραδόθηκε ολόκληρη η μεραρχία Acqui, συνεχίζοντας αδιακρίτως τη σφαγή.¹⁵¹

Στην πορεία των γεγονότων άλλαξε προσανατολισμό μετά τη δεύτερη διαταγή του Χίτλερ γι' αυτό και συγκέντρωναν σε χωριστά στρατόπεδα τους Ιταλούς στρατιώτες και αξιωματικούς, ανώτατους, ανώτερους και κατώτερους και διαβεβαίωνε τον Lanz όταν συναντήθηκαν της 22 Σεπτεμβρίου 1943 και θα κάνει το καλύτερο δυνατό για να σωθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι. Στην πραγματικότητα ο ταγματάρχης πειθαρχούσε στις διαταγές του Χίτλερ για να τηρηθούν τα προσχήματα ως προς την πραγματοποίηση της απόφασης του Lanz έστω ως εκ τούτου το στρατοδικείο που θα δικάσει της υπεύθυνους για τα γεγονότα ήταν χωρίς αξιωματικούς και χωρίς καμία αιτιολογία τους καταδίκασε σε θάνατο.

¹⁴⁹ United States Government Printing Office, *Trials of war Criminals before the Nuremberg Military Tribunals*, σ. 1112

¹⁵⁰ G. Lombardi, *ό. π.*, σ. 186

¹⁵¹ G.Lombardi, *ό. π.*, σ.1 89

Σύμφωνα με την ομολογία του Lombardi, στο βιβλίο του, στο κεφάλαιο σχετικά με τους συγκεντρωμένους Ιταλούς στο περιβάλλον του κόκκινου σπιτιού, χωρίς καμία διαδικασία τους οδηγούν να υπογράψουν ένα κείμενο το οποίο ήταν ήδη γραμμένο και σύμφωνα με το οποίο ομολογούσαν ότι ήταν ένοχοι αφού πρόδωσαν τους συμμάχους Γερμανούς και γι' αυτό καταδικάζονται σε θάνατο με τουφεκισμό¹⁵².

Το επόμενο 48ωρο οι Ιταλοί δολοφονούνταν από Γερμανούς αλπινιστές αδιαλείπτως υπό της διαταγές του Harald von Hirschfeld χωρίς διακρίσεις και σύμφωνα με τις διαθέσεις τους.

Στο κεντρικό-νότιο τομέα εκτελέσεις αδιάκριτα των Ιταλών, που παραδίνονταν ή αιχμαλωτιζόνταν, έγιναν από ολιγάριθμες ομάδες Γερμανών στην περιοχή του Ριζοβουνιού και του οροπέδιού της Φάλαρης, παρά το γεγονός ότι ύψωσαν εκεί λευκή σημαία, στην περιοχή των Διλινάτων- Φαρακλάτων, όπου συνάντησαν τρομερή αντίσταση από της αντιφασιστικές πυροβολαρχίες των Pampaloni-Ambrosini-Apollonio, και όπου εκτέλεσαν μεγάλο μέρος των ηρωικών πυροβολητών και αξιωματικών της γελώντας τραγουδώντας και καγχάζοντας.

Από την εκτέλεση στη μάχη στα Διλινάτα της 21 Σεπτεμβρίου του 1943 επέζησε ο Amos Pampaloni για να αφηγηθεί αργότερα τη φρικαλέα σκηνή και να περιγράψει τα γεγονότα. Σημειώνει ότι τους έβαλαν στη σειρά, και αφού τους άρπαξαν τα πορτοφόλια, τα ρολόγια, τα στυλό, τα ματογυάλια και ότι άλλο προσωπικό αντικείμενο βρισκόταν στην κατοχή τους, ύστερα διατάχθηκε από τον αυστριακό λοχαγό να τεθεί επικεφαλής και να έρθει ακόλουθος του ο ανθυπολοχαγός Togniato. Ο Αυστριακός Λοχαγός την ώρα που ήταν στο πλευρό του, αφού έβαλε σφαίρα στο όπλο του, τον διέταξε να βαδίσει έκαμε ένα βήμα και ο πυροβολισμός τον πέτυχε στον τράχηλο. Κατάφερε να μείνει ζωντανός χωρίς να νιώσει πόνο και δίχως να χάσει της αισθήσεις του ο Amos. Συγχρόνως σε ελάχιστες στιγμές με ένα πολυβόλο που ήταν πλευρικά όλοι οι πυροβολητές του σφαγιάστηκαν. Μια δεύτερη σφαίρα τον διαπέρασε στο λαιμό χωρίς να βλάψει ζωτικά μέρη. Προσπάθησε να αντισταθεί στον πόνο χωρίς να αναστενάξει. Οι Γερμανοί αφού τελείωσαν την εκτέλεση έφυγαν πανηγυρίζοντας με τραγούδια και γέλια. Με όση δύναμη του απέμεινε ανασηκώθηκε και κρύφτηκε σε ένα κοντινό δάσος. Αφού πέρασε τη νύχτα στο βουνό κατάφερε να φτάσει στα Φαρακλάτα για να ζητήσει βοήθεια. Εκεί τον έσωσαν οι δυνάμεις του Ε.Λ.Α.Σ¹⁵³.

¹⁵² G. Lombardi, *ό. π.*, σ. 191

¹⁵³ Christoph U. Schminck-Gustavus, *Οι ηττημένοι της Κεφαλλονιάς*, Αθήνα 1994, σ. 17

Στις 22 Σεπτέμβρη του 1943, την ίδια μέρα και κατά την ίδια ώρα όπου η ηγεσία της Μεραρχίας Acqui στην έδρα της στις Κεραμειές, όπου υπογραφόταν η συνθήκη της παράδοσης και ύψωνε λευκή σημαία, εξελισσόταν έξω από το χωριό Τρωιανάτα η μαζική εκτέλεση της στρατιωτικής δύναμης της Acqui, που υπαγόταν στον Ταγματάρχη Oscar Altavilla περίπου στις 10 το βράδυ οι Γερμανοί μπήκαν στα Τρωιανάτα. Χτυπούσαν τις πόρτες με τη σειρά για να δουν αν βρίσκονται κρυμμένοι στα σπίτια φυγάδες Ιταλοί. Κράτησαν δυο σπίτια για τη στέγαση των αξιωματικών και οι στρατιώτες σκορπίστηκαν στις αυλές και τους κήπους. Μέσα από σπηλιές, κουφάλες, στάβλους, καλύβες, στάνες, μάζες και λακτιές, που είχαν χρησιμεύσει ως καταφύγιο σωτηρίας, ξετρύπωναν οι Ιταλοί σε δυάδες ή τριάδες και παραδίνονταν στους Γερμανούς. Όλοι της καταπονημένοι και αξιολύπητοι. Μόλις άρχιζε να χαράζει δόθηκε στους αιχμαλώτους ένα λιτό συσσίτιο και αφού τους παράταξαν κατά στρατιωτική τάξη ζήτησαν τις ταυτότητές τους. Τους οδήγησαν σε ένα κοντινό πλάτωμα, όπου τους διάβασαν τη θανατική καταδίκη τους από τη φασιστική κυβέρνηση με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας σε καιρό πολέμου. Κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης ακούγονταν απελπισμένες επικλήσεις, παρακλήσεις, επιφωνήματα και κατάρες ανάμικτες με προσευχές¹⁵⁴.

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1943 το απόγευμα, στο Αργοστόλι, οι Γερμανοί, αφού επικράτησαν, έσφαξαν με ανεξέλεγκτο τρόπο στρατιώτες και αξιωματικούς της μεραρχίας Acqui που βρίσκονταν στην περιοχή¹⁵⁵.

Η επόμενη εκτέλεση έγινε στις 24 Σεπτεμβρίου του 1943. Με εντολή του ναζιστή ταγματάρχη Harald von Hirschfeld μεταφέρονται στο φανάρι μέσα σε στρατιωτικά αυτοκίνητα από την έδρα της Commando Marina, που βρισκόταν υπό κράτηση το επιτελείο της μεραρχίας Acqui και άλλοι αιχμάλωτοι καθώς και από το στρατόπεδο συγκέντρωσης που είχαν δημιουργήσει οι γερμανοί στους παλιούς στρατώνες του Αργοστολίου. Ακολούθησε η εκτέλεση 225 Ιταλών στρατιωτών και αξιωματικών. Η εκτέλεση γινόταν χωρίς έλεγχο ονομάτων, σε ομάδες ανά 4, 8 ή 12 άτομα, τα οποία από τον περίβολο της κόκκινης έπαυλης οδηγούνταν σε σπηλιά που βρισκόταν παραπάνω στις προσβάσεις του εκεί λόφου. Η διάρκεια των εκτελέσεων με εναλλασσόμενα τα γερμανικά αποσπάσματα ήταν περίπου ένα τετράωρο¹⁵⁶.

¹⁵⁴ Άγγελος Διονύσιος-Δεμπόνος, *Ημέρες Οργής*. Αργοστόλι 2017, σ. 56-58

¹⁵⁵ Σ. Λουκάτος, *Τα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής κατοχής και της εθνικής αντίστασης στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη*, τ. 2, σ. 170

¹⁵⁶ ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Αρχείο Τυπάλδων-Ιακωβάτων, *Ημερολόγιο Αικατερίνης (Κάτες) Ιακωβάτων-Τουλ. (1941-1945)*, σ. 91

Στη σφαγή στην έδρα της Commando Marina βρέθηκε και ο διοικητής της Acqui Antonio Gardin, που μετά τη σφαγή αιφνιδίως εξαφανίστηκε. Όταν ξημέρωσε το πρωί της 24 Σεπτεμβρίου 1943, περίπου της 7 η ώρα, Γερμανός αξιωματικός παρουσιάστηκε στο κτίριο της Commando Marina, και με την εποπτεία Γερμανών στρατιωτών διέταξε όσους βρίσκονταν στο μέρος να ετοιμάσουν τις αποσκευές τους γιατί επρόκειτο να μεταφερθούν σε πιο αξιοπρεπή τοποθεσία. Ο Γερμανός αξιωματικός παρέλαβε μόνο το στρατηγό και με τη συνοδεία Γερμανών φρουρών επιβιβάστηκε στο αυτοκίνητό του και από εκείνη τη στιγμή κανείς δε γνώριζε για την τύχη του αν ήταν ζωντανός ή νεκρός¹⁵⁷.

Μόνο 37 άτομα που είχαν συγκεντρωθεί στην περιοχή αυτή επέζησαν για διάφορους λόγους μεταξύ των οποίων και ο λοχαγός Renzo Apollonio ο οποίος στη συνέχεια συνεργάστηκε με το ΕΑΜ κατά την αντίσταση εναντίον των Γερμανών κατακτητών καθώς και ο στρατιωτικός ιερέας Romualdo Formato.

Στο στρατιωτικό νοσοκομείο εκστρατείας των Ιταλών που ήταν εγκατεστημένο, σε μια πτέρυγα του νοσοκομείου των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, στο Αργοστόλι, πλησίον του κτιρίου που τώρα στεγάζεται το ορφανοτροφείο, αιχμαλωτίστηκαν 11 αξιωματικοί οι οποίοι είχαν καταφύγει εκεί καθώς το θεωρούσαν άσυλο και της 25 Σεπτεμβρίου το πρωί εκτελέστηκαν και αυτοί στο Φανάρι¹⁵⁸.

Η τελευταία μαζική εκτέλεση έγινε της 28 Σεπτεμβρίου 1943 στο χωριό Λουρδάτα. Θύματα ήταν ομάδες ναυτών και φαντάρων που εργάζονταν υπό τις διαταγές των Γερμανών σε έργα εκχωμάτωσης έπειτα από την κοπιαστική τους εργασία με επικεφαλής τον ανθυπολοχαγό Michele Mirabella. Οδηγήθηκαν στον μικρό δρόμο που πήγαινε από το χωριό προς τη θάλασσα και ύστερα εκτελέστηκαν όλοι έπειτα από τη διαταγή του Γερμανού διοικητή¹⁵⁹.

Αυτές οι αποτρόπαιες μαζικές εκτελέσεις απέναντι σε στρατιώτες αιχμαλώτους και η υπεράσπιση τους, συχνά ασθενείς και τραυματίες, έγιναν γιατί οι Γερμανοί στρατιώτες είχαν εκπαιδευτεί με αγωγή, που τους είχε σκόπιμα αφαιρέσει τη κριτική σκέψη, το συναίσθημα και τη λογική και τους είχε μετατρέψει σε μηχανές που μόνο υπακούουν χωρίς αντίρρηση ως αντίδραση ή αντιγνώμια ή έστω ίχνος αιδούς που θα μπορούσε να την παρομοιάσει κανείς με τη νοοτροπία των ανθρώπων της νύχτας

¹⁵⁷ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 171

¹⁵⁸ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 174

¹⁵⁹ R.Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, σ. 82

που ξεκαθάριζαν τους παλιούς τους λογαριασμούς με φόνο για λογαριασμό των αφεντικών τους¹⁶⁰.

6.2. Η τύχη των Ιταλών αιχμαλώτων πολέμου που έζησαν

Μετά την άγρια σφαγή των Ιταλών από τους Γερμανούς για να πάμε στη μετέπειτα φάση της ζωής τους έχουμε εναπομείναντες στρατιώτες και αξιωματικούς οι οποίοι ήταν περίπου 5.000 με κάποιες πηγές να αναφέρουν ότι ήταν 4.000, τους οποίους έκλεισαν οι Γερμανοί σε 3 οργανωμένα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Το πρώτο ήταν στα κτίρια των παλιών στρατώνων οι οποίοι ιδρύθηκαν επί της αγγλικής προστασίας στην πλατεία Ενώσεως (του Μέτελα) και σε σκηνές που είχαν στηθεί πρόχειρα στην ίδια πλατεία. Το δεύτερο στρατόπεδο ήταν στη φυλακή του Αργοστολίου. Και το τελευταίο βρισκόταν στην οικία του Ρωμανού επί της Πλατείας των Δικαστηρίων. Οι αιχμάλωτοι πολέμου ζούσαν κάτω από συνθήκες άθλιες μέσα στην ταλαιπωρία και τις κακουχίες. Τα μέτρα ήταν δρακόντεια καθώς οι Γερμανοί φύλακες δεν επέτρεπαν σε κανέναν ντόπιο να βοηθήσει με οποιονδήποτε τρόπο (τροφή, νερό, ιατρισμό) τους εξαντλημένους Ιταλούς στρατιώτες από την πείνα και τις στερήσεις. Οποιοσδήποτε πλησίαζε της θύρας των φυλακών τουφεκίζονταν από τους Γερμανούς φύλακες. Μόνο κάποιες ντόπιες γυναίκες, με περίσσιο θάρρος αφηφώντας τους πυροβολισμούς κατάφεραν να πλησιάσουν τα παράθυρα των φυλακών και να ρίξουν στους φυλακισμένους βοήθεια¹⁶¹.

Ο Γερμανός διοικητής του νησιού αφού είχε έρθει σε συνεννόηση με την ανώτερη στρατιωτική διοίκηση αποφάσισε να μεταφερθούν οι Ιταλοί στην ηπειρωτική Ελλάδα με τελικό προορισμό τα στρατόπεδα συγκέντρωσης σε Γερμανία και Πολωνία. Για να επιτευχθεί ο στόχος άρχισαν να καταφθάνουν πλοία για την παραλαβή και τη μεταφορά τους¹⁶². Αυτή η διαδικασία πραγματοποιήθηκε το χρονικό διάστημα από τα τέλη Οκτωβρίου έως τα μέσα Νοέμβρη του 1943.¹⁶³

Το πρώτο μεγάλο τμήμα Ιταλών αιχμαλώτων που αριθμούσαν περίπου τους 1.500 αναχώρησε από το Αργοστόλι με Γερμανούς συνοδούς στις αρχές Οκτώβρη 1943. Αναχώρησαν με το ελληνικό επιτακτικό πλοίο ARDENA που υπερφορτώθηκε από Ιταλούς αιχμαλώτους και 60 Γερμανούς συνοδούς από το Αργοστόλι στις 28

¹⁶⁰ Άγγελος-Διονύσιος Δεμπόνος, *Ημέρες οργής*, σ. 52

¹⁶¹ Φωκάς-Κοσμετάτος, *Η Γερμανο-Ιταλική Σύρραξις*, σ. 89

¹⁶² Γεώργιος Ν. Μοσχόπουλος, *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1940-1949)*, σ. 130

¹⁶³ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 177

Σεπτεμβρίου 1943 με τελικό προορισμό την Πάτρα¹⁶⁴. Όταν αυτό το καράβι βγήκε από την έξοδο του κόλπου του Αργοστολίου και βρισκόταν στο ακρωτήριο της Πάλης Ξι, ανατινάχτηκε στον αέρα με αποτέλεσμα να χαθούν σχεδόν όλοι οι Ιταλοί αιχμάλωτοι εκτός από ελάχιστους που κατάφεραν να κολυπήσουν και να βγουν στη στεριά χωρίς να χρειαστούν καμία βοήθεια από τους Γερμανούς συνοδούς τους που σώθηκαν από της σωσίβιες λέμβους.

Υπήρχαν 2 εκδοχές και απόψεις για τα αίτια και τον τρόπο που συνέβη το ναυάγιο. Σύμφωνα με την πρώτη, οι Γερμανοί είχαν κάνει το ναυάγιο εκ προμελέτης με καλά οργανωμένο σχέδιο. Έβαλαν στο αμπάρι του καραβιού ωρολογιακή βόμβα ρυθμισμένη να εκραγεί όταν το καράβι έβγαινε έξω από τον κόλπο του Αργοστολίου. Αυτή η γνώμη ήταν ευρύτατα διαδεδομένη και γνωστή και βασιζόταν στο γεγονός ότι η ανατίναξη του πλοίου έγινε στο μέσο της θαλάσσιας απόστασης από το ακρωτήριο Ξι της Πάλης και το φανάρι του Αργοστολίου και κοντά στο σημείο όπου τη νύχτα της 15 προς 16 Σεπτέμβρη 1943, ιταλικές πυροβολαρχίες βύθισαν τα βενζινόπλοια που μετέφεραν γερμανικές ενισχύσεις από το Ληξούρι στη περιοχή του Φαναριού οι οποίες είχαν και τις απώλειες τους σε ναυαγούς μάλιστα λεγόταν ότι κανένας Γερμανός δεν χάθηκε, η ανατίναξη πρέπει να θεωρηθεί συνέχεια της γερμανικής αντεκδίκησης κατά των Ιταλών. Από την άλλη οι ιταλικές πηγές υποστήριζαν ότι το πλοίο προσέκρουσε σε νάρκη καθώς οι Ιταλοί στην έξοδο του κόλπου του Αργοστολίου είχαν εγκαταστήσει αδιαπέραστο ναρκοπέδιο με γνωστές τις εξόδους μόνο στην ηγεσία των Ιταλών¹⁶⁵.

Ένα μεγάλο τμήμα Ιταλών αιχμαλώτων από αξιωματικούς υπαξιωματικούς φαντάρους και στρατιωτικούς ιερείς, εκτός από τον Don Luigi Ghilardini, που παρέμεινε στο Αργοστόλι της Κεφαλονιάς έως την απελευθέρωσή της, αναχώρησε από το Αργοστόλι για τη Σάμη και από εκεί της 12 Νοέμβρη 1943 για την υπόλοιπη Ελλάδα. Το τμήμα αυτό επανδρωμένο περίπου με 1500 άνδρες προσέγγισε στον Αστακό, από εκεί στην Πάτρα, όπου επιβιβάστηκε σε τρένο για την Αθήνα, και από εκεί έπειτα από ταξίδι 15 ημερών, διαχωρίστηκε σε διάφορα στρατόπεδα αιχμαλώτων στη Γερμανία και στην Πολωνία, όπου οι άνδρες παρέμειναν μέχρι το τέλος του πολέμου με αρκετές απώλειες από τις ταλαιπωρίες, τις κακουχίες και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης¹⁶⁶.

¹⁶⁴ Γ. Ν. Μοσχόπουλος, *ό. π.*, σ. 131

¹⁶⁵ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 178

¹⁶⁶ R.Formato, *ό. π.*, σ. 181-183

Προκειμένου ο Χίτλερ να διεκδικήσει τις περιοχές του νότιου Τυρόλου, της Άνω Βενετίας και της Ίστριας, επιδιώκοντας την προσάρτησή της στο Γ' Ράιχ, φαίνεται ότι είχε δώσει εντολές για ιδιαίτερη μεταχείριση των Ιταλών, που είχαν καταγωγή από αυτές της περιοχές. Για αυτό το λόγο και κατά τη διάρκεια της σφαγής των Ιταλών αξιωματικών στο Φανάρι όσοι καταγόταν από αυτές της περιοχές δεν εκτελέστηκαν και όσοι από τους Ιταλούς αιχμαλώτους κατάγονταν από αυτές τις περιοχές δεν μεταφέρθηκαν έξω από την Κεφαλλονιά αλλά παρέμειναν στο νησί καθ' όλη τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής.

Από τη διοίκηση του γερμανικού στρατού και την άμεση εποπτεία της συγκροτήθηκαν οργανωμένα τμήματα. Σε αυτά περιλαμβάνονταν 2 λόχοι εργασίας, στους οποίους τέθηκε επικεφαλής ο Ιταλός λοχαγός, Tomasi, καθώς και 2 πυροβολαρχίες με επικεφαλείς το λοχαγό Renzo Apollonio και τον υπολοχαγό Aldo Diamantini¹⁶⁷. Σε αυτές προσκολλήθηκε και το τμήμα των Γιουγκοσλάβων, και ιδιαίτερα των Σλοβένων, που είχε ακολουθήσει από παλιά την Acqui, ως λόχος εργασίας, καθώς και αρκετοί των Ιταλικών υγειονομικών υπηρεσιών, με αποτέλεσμα η δύναμη της να υπολογίζεται σε περίπου 1.000 άνδρες. Ξεχωριστή αξία για τον γερμανικό στρατό είχαν οι άνδρες Ιταλοί-αιχμάλωτοι, που επάνδρωσαν κάτω από αυστηρό γερμανικό έλεγχο τις δύο πυροβολαρχίες στα Χελμάτα-Φαραώ και τις Μηνιές-Λαρδηγό, οι οποίοι προσλήφθηκαν για να κάνουν επικουρικές εργασίες των Γερμανών. Αυτοί παρέμειναν όλοι στο νησί της Κεφαλλονιάς μέχρι που απελευθερώθηκε. Μάλιστα τα ιταλικά σώματα που τελικά παρέμειναν στην Κεφαλλονιά, και συγκεκριμένα ο Apollonio με τους πυροβολητές του, προσέφεραν σημαντικές υπηρεσίες στο Ε.Α.Μ, μέχρι της 11 Νοέμβρη 1944, που αναχώρησαν για την Ιταλία¹⁶⁸.

¹⁶⁷ R.Formato, *ό. π.*, σ. 276

¹⁶⁸ L. Ghilardini, *ό. π.*, σ. 134-135

Ζ' Κεφάλαιο

Οι συνέπειες της Γερμανοιταλικής σύρραξης

7.1. Οι Ιταλικές απώλειες

Στα τέλη του Απρίλη 1941, ή μεραρχία Acqui ήταν η κύρια στρατιωτική δύναμη που κατείχε τα Επτάνησα. Στην αρχή έδρα του κυρίου όγκου της ήταν η Κέρκυρα, από την οποία το μεγαλύτερο μέρος της μαζί με την ανώτατη διοίκηση της και το επιτελείο της μετασταθμεύει στην Κεφαλλονιά τη χρονική περίοδο μέσα Γενάρη και Φλεβάρη 1943, επομένως το νησί αποκτά βαρύτητα εξαιτίας της ιδιαίτερης στρατηγικής του θέσης με τις πολεμικές εξελίξεις στο Βορειοαφρικανικό μέτωπο

Όταν ανακοινώθηκε η ιταλική συνθηκολόγηση της 8 Σεπτεμβρίου 1943, οι δυνάμεις της Acqui ήταν κατανεμημένες: Ο κύριος όγκος της είχε σταθμεύσει στο νησί της Κεφαλλονιάς και αποτελούνταν από δύο συντάγματα πεζικού, το 17^ο και το 317^ο, με έξι συνολικά τάγματα, μια ομάδα τριών πυροβολαρχιών του 33^{ου} συντάγματος πεδινού πυροβολικού, τρεις ομάδες βαρέως πυροβολικού, μια ομάδα αντιαρματικού, τις επάκτιες πυροβολαρχίες της *Commando Marina*, λόχος μηχανικού, λόγος καραμπινιέρων, δυο λόχοι εργατών, τμήμα υγειονομικού, επιμελητείας και άλλων υπηρεσιών¹⁶⁹.

Το σύνολο των ανδρών της Acqui και των μονάδων της *Commando Marina*, των καραμπινιέρων και άλλων επικουρικών υπηρεσιών δεν υπερβαίνουν κατά τις εκτιμήσεις της εποχής τις 13.500-14.500 στο ανώτατο όριο, από τους οποίους οι 9.000 είχαν σταθμεύσει στην Κεφαλλονιά, περίπου 3.500 έως 4.500 στην Κέρκυρα και τέλος κατά προσέγγιση στην Λευκάδα και τη Ζάκυνθο περίπου 1.000 άνδρες¹⁷⁰.

Από τους 9500 άντρες που ανήκαν στην Acqui και βρίσκονταν στην Κεφαλονιά χάθηκαν περίπου συνολικά 4000 νεκροί στις μάχες και στις διάσπαρτες εκτελέσεις που γινόντουσαν, άλλοι 1500 πέθαναν ή αγνοούνται στο ναύαγιο της «Ardena» και σε άλλα μικρότερα πλοία, με αποτέλεσμα γενικές απώλειες του ιταλικού στρατού στην Κεφαλλονιά να είναι στο σύνολο 5500 άντρες. Επιβίωσαν περίπου 3500 έως 4000 άντρες, οι 1500 από αυτούς μεταφέρθηκαν στα γερμανικά στρατόπεδα συγκέντρωσης μέσω της κυρίου Ελλάδας, από τους οποίους, πολλοί πέθαναν εξαιτίας των δύσκολων συνθηκών διαβίωσης και της κακομεταχείρισης που υπέστησαν. Μια

¹⁶⁹ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 202

¹⁷⁰ R.Formato, *L' eccidio di Cephalonia*, σ. 25

δύναμη περίπου 1000-1500 Ιταλών στρατιωτών, παρέμεινε στις υπηρεσίες των Γερμανών ως δύναμη πυροβολαρχιών, λόχοι εργατών, ως υγειονομικοί, οδηγοί αυτοκινήτων και σε βοηθητικές υπηρεσίες, ενώ τέλος, άλλοι 1500 άνδρες σώθηκαν κρυμμένοι στα σπίτια ελληνικών οικογενειών στις πόλεις και στα χωριά της Κεφαλλονιάς, είτε εντάχθηκαν στις δυνάμεις των οργανώσεων του Ε.Α.Μ της Κεφαλλονιάς ή στις δυνάμεις του Ε.Λ.Α.Σ της Δυτικής Στερεάς¹⁷¹.

Εκτός από τις απώλειες σε αξιωματικούς, υπαξιωματικούς φαντάρους και ναύτες, με τον αποδεκατισμό της έχασε όλο τον οπλισμό της, ελαφρύ και βαρύ, που είτε καταστράφηκε κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων και ιδιαιτέρως από τους γερμανικούς βομβαρδισμούς, είτε από Ιταλούς αντιφασίστες αξιωματικούς οι οποίοι ανήκαν στις πυροβολαρχίες Pampraloni και Arollonio και μερικών επάκτιων πυροβολαρχιών. Καταστράφηκαν και σε υλικό υπόβαθρο τα περισσότερα οχυρωματικά έργα του ιταλικού στρατού, ιδιαίτερα αυτά στη γραμμή Φαραώ-Σπήλια-Χελμάτα, όπου βρίσκονταν στρατιωτικές αποθήκες, τα πολεμικά εφόδια και οι αποθήκες τροφίμων και ρουχισμού¹⁷².

7.2. Οι απώλειες των Γερμανών

Οι Γερμανικές δυνάμεις στην Κεφαλονιά της 8 Σεπτεμβρίου 1943, δεν ξεπερνούσαν τις 2000 και τους 25 αξιωματικούς με αρχηγό τους τον αντισυνταγματάρχη Barge. Ο κύριος όγκος της ήταν περίπου 1200 άνδρες, είχαν στρατοπεδεύσει στην Πάλη όπου τελικά και εγκαταστάθηκαν ο Barge και το επιτελείο του, ενώ υπάρχει και σημαντική στρατιωτική δύναμη παραέξω στο Αργοστόλι, με ισχυρή φρουρά στη Μούντα της Σκάλας, που αριθμούσε σε περίπου 150 στρατιώτες, και μικρότερες φρουρές υπήρχαν στα Αντυπάτα Ερίσσου και στη Λακήθρα¹⁷³.

Οι δυνάμεις αυτές είχαν ενισχυθεί με μικρή ομάδα ανδρών και με αρκετά εφόδια σε πολεμικό υλικό, τα οποία είχαν μεταφερθεί στην Κεφαλλονιά με υδροπλάνα, αλλά κυρίως είχε ενισχυθεί με επίλεκτα τμήματα αλπινιστών της ορεινής ταξιαρχίας που είχε έδρα τα Γιάννενα κατά την απόβαση της που διήρκεσε από τις 17 έως και τις 19 Σεπτεμβρίου 1943. Κατά τις εκτιμήσεις της εποχής, η αποβατική αυτή δύναμη δεν ξεπερνούσε τους 1500 άνδρες, ενώ η συνολική γερμανική δύναμη στο νησί από την

¹⁷¹ R.Formato, *ό. π.*, σ. 191

¹⁷² Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 205

¹⁷³ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 206

έναρξη της Γερμανοιταλικής σύρραξης δεν ξεπέρασε τις 3500-4000 το ανώτερο. Από αυτές τις δυνάμεις, κατ' εξοχήν από τα πρώτα γερμανικά τμήματα, που βρέθηκαν στο νησί της 8 Σεπτεμβρη, υπολογίστηκε, ότι εκτός από τους τραυματίες, οι Γερμανοί κατ' ανώτατο όριο, είχαν περίπου 700 θανάτους. Οι περισσότεροι Γερμανοί στρατιώτες, γύρω στους 400, είχαν χαθεί είτε κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών στη λοφοσειρά του Αργοστολίου της 15 Σεπτεμβρη 1943, είτε κατά τη διάρκεια της νύχτας 15 προς 16 Σεπτεμβρη 1943, όπου τα βενζινόπλοια, που μετέφεραν ενισχύσεις από το Ληξούρι στην περιοχή Λαρδηγού-Φαναριού, βυθίστηκαν από τις πυροβολαρχίες και πνίγηκαν κατά προσέγγιση 350 άνδρες που μεταφέρονταν¹⁷⁴.

Νεκροί Γερμανοί υπήρχαν ακόμα και κατά τη βύθιση των φορτηγίδων της στο λιμάνι του Αργοστολίου της 13 Σεπτεμβρη 1943. Συγκεκριμένα, τη νύχτα αυτή πέρα από 500 αιχμαλώτους είχαμε 350 πνιγμένους στη θάλασσα και 63 τραυματίες κατά τη βύθιση των βενζινόπλοιων¹⁷⁵. Την ίδια μέρα αυτοκτόνησε ο αξιωματικός που ήταν υπεύθυνος της έδρας του κέντρου του Αργοστολίου, όταν προσβλήθηκε η έδρα του από τους Ιταλούς¹⁷⁶. Μερικοί άνδρες πέθαναν κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών των ιταλικών θέσεων από τους Γερμανούς, όταν τα δικά τους αεροπλάνα έμπαιναν στη ζώνη βολής των πολυβολισμών της. Σημαντικές απώλειες είχαν οι Γερμανοί και κατά τη διάρκεια των μαχών στο Ριζοβούνι και τη Φάλαρη, ενώ 48 νεκρούς είχαν οι Γερμανοί κατά τη διάρκεια της μάχης της Λοφοσειράς¹⁷⁷.

Εκτός από απώλειες σε στρατιώτες, είτε νεκρούς ή τραυματίες, μεγάλες ήταν οι απώλειες του Γερμανικού στρατού σε πολεμικά μέσα, οπλισμό και εφόδια, κατά τη διάρκεια της Γερμανοιταλικής σύρραξης στο νησί. Αρχικά κατά τη διάρκεια των αεροπορικών επιχειρήσεων καταστράφηκαν 9 Γερμανικά βομβαρδιστικά αεροπλάνα. Της 15 Σεπτεμβρη 1943 δύο είχαν χτυπηθεί από την ιταλική αντιαεροπορική άμυνα, το ένα στην πεδιάδα της Κρανιάς και το άλλο τυλίχτηκε στις φλόγες κοντά στο χωριό Βαρδιαννούς. Άλλα πέντε αεροσκάφη της γερμανικής πολεμικής αεροπορίας καταστράφηκαν της 16 Σεπτεμβρη 1943, τα δύο συγκρούστηκαν μεταξύ της όταν προκλήθηκε αεροπορικό δυστύχημα και διαλύθηκαν στον αέρα πάνω από τον εναέριο χώρο του Αργοστολίου, δύο άλλα συντρίφτηκαν κοντά στα Φάρσα και άλλο ένα έπεσε και συντρίφτηκε κοντά στο χωριό Σουλάρει της Πάλης. Άλλο ένα έπεσε της 20

¹⁷⁴ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 205-206

¹⁷⁵ R.Formato, *L' eccidio di Cefalonia*, σ. 447

¹⁷⁶ Σ. Λουκάτος, *ό. π.*, σ. 206

¹⁷⁷ L. Ghilardini, *I martiri di Cefalonia*, σ. 48

Σεπτέμβρη κοντά στο χωριό Δαυγάτα και τέλος ένα υδροπλάνο της 13 Σεπτέμβρη 1943 καταστράφηκε στο Λιβιάδι της Πάλης. Επιπλέον είχαν απώλειες και σε άλλο πολεμικό υλικό, όπως η διάλυση 6 μηχανοκίνητων τανκς, πολυάριθμων στρατιωτικών αυτοκινήτων, τη βύθιση δύο γερμανικών φορτηγίδων στο λιμάνι του Αργοστολίου που μετέφεραν πλήθος από εφόδια και νέο πολεμικό υλικό μαζί με τα επίτακτα βενζινόπλοια τα ξημερώματα 15 προς 16 Αυγούστου 1943¹⁷⁸.

7.3. Οι συνέπειες της Γερμανοιταλικής σύρραξης για τους κατοίκους της Κεφαλονιάς

Οι απώλειες της Ελληνικής πλευράς ξεκίνησαν της 16 Σεπτέμβρη 1943 καθώς υπήρχαν σοβαρές και σε μεγάλη έκταση καταστροφές στο Αργοστόλι από τις βομβιστικές επιθέσεις των γερμανικών αεροπλανοφόρων που προκάλεσαν εκρήξεις και εμπρησμούς στη γύρω περιοχή της, στα χωριά Φάρσα, Δαυγάτα, Κουρουκλάτα, Δηλινάτα, Ραζάτα και Φαρακλάτα. Λιγότερες καταστροφές από τις βομβιστικές επιθέσεις είχαν οι περιοχές Λακήθρα, Λειβαθός, Μεταξάτα, Κεραμειές και Φωκάτα.

Οι νεκροί και τραυματίες προέρχονταν σε μεγάλο βαθμό από τους ανελέητους και χωρίς οίκτο γερμανικούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς, προς πάσα κατεύθυνση, που κυρίως αφορούσαν τον άμαχο πληθυσμό του νησιού. Επιπλέον, θανατώθηκαν πολλοί Έλληνες αντάρτες που ανήκαν στο παράρτημα του Ε.Α.Μ του νομού, οι οποίοι τάχθηκαν με το μέρος των Ιταλών αντιφασιστών, όταν τους έπιασαν αιφνιδίως επί το έργω οι Γερμανοί στρατιώτες και τους εκτέλεσαν επιτόπου.

Σύμφωνα με τους υπολογισμούς και τις έρευνες της εποχής, οι νεκροί Κεφαλλονίτες ήταν περίπου 200 καθ' όλη τη διάρκεια της Γερμανοιταλικής σύγκρουσης. Από τους 200 νεκρούς οι 150 αφορούσαν τον άμαχο πληθυσμό και οι υπόλοιποι 50 ήταν μέλη των ΕΑΜικών οργανώσεων. Οι πρώτοι νεκροί ήταν 23 άνδρες και γυναικόπαιδα από τους 28 που είχαν καταφύγει σε αυτοσχέδιο καταφύγιο στην οδό Βύρωνος στο Αργοστόλι προκειμένου να αποφύγουν τον αεροπορικό βομβαρδισμό της 15 Σεπτέμβρη 1943. Ανάμεσα στους 23 νεκρούς βρίσκονταν τα στελέχη της Ε.Π.Ο.Ν του νομού Αργοστολίου Γ. Γασπαρινάτος και Μ. Κατεβατή και το μέλος του Ε.Α.Μ Γ. Γκεντιλίνης, ενώ συνολικά οι νεκροί από τους γερμανικούς βομβαρδισμούς έφτασαν τους 50¹⁷⁹. Θύματα από τον άμαχο πληθυσμό υπήρξαν κυρίως κατά τη διάρκεια των

¹⁷⁸ Σ. Λουκάτος, *ό.π.*, σ. 207

¹⁷⁹ Αρχείο Ιερής Μητρόπολης Κεφαλονιάς, Αριθμ. Πρωτ. 504, 18.9.1943

αεροπορικών βομβαρδισμών στα χωριά της περιοχής της Λειβαθούς, που αριθμούσαν περίπου σε 100.

Οι νεκροί των ΕΑΜικών οργανώσεων του νησιού ανερχόταν σε 50. Περίπου 15 μέλη των συγκεκριμένων οργανώσεων, που ανήκαν στα ένοπλα τμήματα Μουσάτων-Ποριαράτων και Σάμης, συνεργάστηκαν με τον ιταλικό στρατό, τους αιφνιδίασαν οι Γερμανοί στρατιώτες και τους εκτέλεσαν επιτόπου. Ανάμεσα στα θύματα υπήρχαν και γνωστά στελέχη των αντιστασιακών οργανώσεων της εποχής: τοι Ηλίας Καραγιώργης, Γεράσιμος Μιχ. Ποδηματάς, Κωνσταντίνος. Γερ. Γεωργόπουλος, Γεράσιμος Δημ. Γεωργόπουλος και ο Διονύσης Γερ. Κακούρης. Επιπλέον, 20 μέλη των ελληνικών αντιστασιακών οργανώσεων εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς στη περιοχή Φάρσων- Δαυγάτων¹⁸⁰. Επιπροσθέτως σφαγιάστηκε από τους Γερμανούς μια ολόκληρη οικογένεια στο χωριό των Διλινάτων, οι άνδρες και τα γυναικόπαιδα, γιατί έκρυβαν κάποιον Ιταλό αντιστασιακό στρατιώτη στο σπίτι τους κάτω από τις εντολές του Ε.Α.Μ¹⁸¹. Συνολικά οι νεκροί έφτασαν τους 200.

Βέβαια δεν ήταν πλήγματα μόνο οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. Ο ντόπιος πληθυσμός είχε υποστεί πληθώρα από καταστροφές σε σπίτια, επιχειρήσεις και δημόσια κτήρια κατά την διάρκεια των αεροπορικών βομβαρδισμών, ενώ παράλληλα οι Γερμανοί στρατιώτες προέβαιναν και σε λεηλασίες και αρπάγες σε σπίτια και επιχειρήσεις. Ιδιαίτερα είχε πληγεί η πρωτεύουσα του νησιού, το Αργοστόλι, κατά την αεροπορική επίθεση της 16 Σεπτεμβρίου 1943 που έγινε ως αντίποινα στη συμπαράσταση των Κεφαλλονιτών στον αγώνα των Ιταλών στρατιωτών. Τις μεγαλύτερες καταστροφές είχαν οι περιοχές στη Πλατεία Βαλλιάνου, ο Άγιος Σπυρίδωνας στην αρχή του λιθόστρωτου, το Φουστάτο στο κέντρο του Λιθόστρωτου και η συνοικία του Άη Γιώργη. Από κτήρια υπέστησαν ανεπανόρθωτες ζημιές τα δύο θέατρα της πρωτεύουσας, το χειμερινό «ο Κέφαλος» και το καλοκαιρινό «Απόλλων». Άλλα κτήρια που καταστράφηκαν ήταν το κτήριο της Εθνικής Τράπεζας, το επιβλητικό μέγαρο, όπου στεγαζόταν πριν τους σεισμούς του 1953 το φαρμακείο του Μάνεση καθώς και μεγάλος αριθμός σπιτιών, συγκεκριμένα 900 από τα οποία 200 καταστράφηκαν από τα θεμέλια και άλλα 700 έγιναν ακατάλληλα για κατοίκηση¹⁸². Μεγάλες καταστροφές υπήρξαν στα χωριά της γραμμής των στρατιωτικών

¹⁸⁰ Σ. Τέλλος, «Η τραγικότερα σέλις του πολέμου στην Ελλάδα. Το Ελληνικόν Κατίν εις την Κεφαλληνίαν» στην εφ. Η Βραδυνή, φ. 825 (8368)- 864 (8389), 13.10.1947-6.11.1947

¹⁸¹ G.Moscardelli, *Cefalonia*, Ρώμη 1945, σ. 107

¹⁸² Αρχείο Ιεράς Μητρόπολης Κεφαλονιάς, Αρ. Πρωτ. 504, 18.10.1943

επιχειρήσεων, και ξεχωριστά στα Φάρσα και στα Φαρακλάτα, όπου κατερειπώθηκαν πολλά σπίτια και οι εκκλησίες του Αγ. Δημητρίου-Βαγγελίστρας και Αγ. Χριστοφόρου. Τέλος μεγάλο πλήγμα ήταν και οι λεηλασίες-αρπαγές πολύτιμων περιουσιακών στοιχείων και τροφίμων από τους Γερμανούς στο άδειο Αργοστόλι κατά το 48ωρο δράσης του Harald von Hirschfeld. Εκείνο το χρονικό διάστημα βρήκαν οι Γερμανοί την ευκαιρία να κάνουν επιδρομές στα άδεια σπίτια των κατοίκων του Αργοστολίου, παραβιάζοντας και σπάζοντας πόρτες και παράθυρα προκειμένου να αρπάξουν χρηματικά ποσά, περιουσίες, οικιακά σκεύη και οτιδήποτε θεωρούσαν πολύτιμο και τα φόρτωναν σε στρατιωτικά αυτοκίνητα για να τα μεταφέρουν σε ασφαλείς τόπους του προορισμού τους μετά το τέλος της σύρραξης¹⁸³.

¹⁸³ G. Moscardelli, *ό. π.*, σ. 106

Επίλογος

Η ιταλική κατοχή καθώς και η Γερμανοιταλική σύρραξη ήταν πολύ σημαντικά κεφάλαια στη Ιστορία της Κεφαλλονιάς καθώς καθόρισαν την ταυτότητα της Κεφαλλονιάς καθ' όλη την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Αρχικά, η Ιταλική κατοχή ήταν μια ιδιαίτερη περίπτωση για τα ελληνικά δεδομένα καθώς στόχος της φασιστικής Ιταλίας ήταν ο εξιταλισμός του πληθυσμού και η προσάρτηση των Επτανήσων στην Ιταλική Επικράτεια. Δυστυχώς όμως για τις ιταλικές βλέψεις το φασιστικό κράτος του Μουσουλίνι ύστερα από τη συνθηκολόγηση του Badoglio με τις γερμανικές δυνάμεις κατέρρευσε όπως ήταν αναμενόμενο.

Τα διεθνή γεγονότα δεν άφησαν ανεπηρέαστο τον ιταλικό στρατό στο νησί που αγωνιούσε για την τύχη του. Μετά τη συνθηκολόγηση στάλθηκαν γερμανικές ενισχύσεις στο νησί αφού πλέον θα έπαινε να είναι υπό ιταλική κατοχή και θα περνούσε στα χέρια των Γερμανών. Με τον ερχομό τους οι γερμανικές δυνάμεις κατοχής προσπάθησαν να διαπραγματευτούν με τους Ιταλούς τους όρους παράδοσης τους στις γερμανικές δυνάμεις χωρίς κάποιο σημαντικό αποτέλεσμα. Έτσι λοιπόν η κατάσταση οδήγησε στην Ιταλογερμανική σύρραξη. Το γεγονός ότι αντιστεκόταν σθεναρά εναντίων των Γερμανών ολόκληρη η μεραρχία Acqui, και δεν υπάκουαν σε διαταγές, τελεσίγραφα και ψυχολογικούς εκβιασμούς των φαντάρων, προβλημάτισε έντονα το Γενικό Αρχηγείο των Ενόπλων Γερμανικών Δυνάμεων με αρχηγούς τον Χίτλερ και τον Keitel, με αποτέλεσμα να διαταχθεί η αθρόα εκτέλεση των Ιταλών αιχμαλώτων πολέμου μέχρι την ολοκληρωτική εξόντωση της μεραρχίας.

Η Ιταλογερμανική σύρραξη στην Κεφαλλονιά ανάγκασε τη Γερμανική στρατιωτική διοίκηση της Ελλάδας να αποστείλει στο νησί της Κεφαλλονιάς επίλεκτα στρατιωτικά σώματα για να αντιμετωπιστεί η νέα κατάσταση με όσο το δυνατόν πιο δυναμικό τρόπο. Ταυτόχρονα διέταξε σφοδρούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς σε ιταλικούς στρατιωτικούς στόχους για να καμφθεί η όποια αντίστασή τους. Παρ' όλη την δυναμική αντίδραση τους στην αντίσταση των Ιταλών οι Γερμανοί έχασαν στα πεδία των μαχών 700 άνδρες, είχαν μεγάλο αριθμό τραυματιών, καταστράφηκαν τουλάχιστον 9 γερμανικά στρατιωτικά αεροσκάφη και ποίκιλα πολεμικά εφόδια. Άρα, τις 8 ημέρες που διήρκησαν συνολικά οι επιχειρήσεις της Γερμανοιταλικής σύρραξης ο γερμανικός στρατός υπέστη σοβαρές απώλειες, και όχι μόνο οι Ιταλοί όπως θα συμπεραιναι κάποιος φαινομενικά εκ του αποτελέσματος.

Αν η μεραρχία Acqui είχε παραδοθεί χωρίς καμία αντίσταση της Γερμανούς, θα μπορούσαν οι δυνάμεις των Γερμανών να είχαν χρησιμοποιηθεί με διαφορετική κατανομή και τα πολεμικά της εφόδια για της μικρότερες δυνατές απώλειες.

Τέλος, χάρη στη στρατηγική των Γερμανικών δυνάμεων ωφελήθηκαν και οι αντιστασιακές δυνάμεις του νησιού καθώς συνεργάστηκαν με της Ιταλούς αντιφασίστες της μεραρχίας Acqui, με αποτέλεσμα να ενισχυθούν σε έμψυχο και άψυχο πολεμικό υλικό.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Δημοσιευμένες Πηγές

Αρχείο Ιερής Μητρόπολης Κεφαλονιάς

Αρχείο Τυπάλδων-Ιακωβάτων

ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας

2. Εφημερίδες

Βραδυνή

Εφημερίς των Ιονίων

Έθνος

Nuova Cefalonia

Gazzeta Ionica

3. Περιοδικά

Ιόνιος Ηχώ

Il ponte

Β. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αγγελόπουλος Α., *Από την κατοχή στον εμφύλιο*, Αθήνα 1944

Ακτύπης Π., *Ημερολόγιον ομηρίας στα φασιστικά στρατόπεδα, 1942-1945*, Αθήνα 2001

Γαλάτης Δ., *Σφαγή. Ιταλογερμανικός πόλεμος Κεφαλονιάς*, Αθήνα 2005

Γαλιατσάτου Μ., *Οδοιπορικό με παρέα τις αναμνήσεις (Ο τελευταίος Γερμανός)*, Αθήνα 2004

Γκράτσι Ε., *Η αρχή του τέλους. Η επιχείρηση κατά της Ελλάδος*, Αθήνα 1980

Γλέζος Μ., *Εθνική αντίσταση 1940-1945*, Αθήνα χ. χ. ε

Δεμπόνος Α., *Ημέρες Οργής*. Αργοστόλι 2017

Ελευθεράτος Λ., *Οδοιπορικό μνήμης στην Κεφαλονιά της Αντίστασης*, Αθήνα 1998

Ελευθεράτος Λ., *Το φάλτσο μαντολίνο του λοχαγού*, Αθήνα 2002

Ζαούσης Α. Λ., *Η τραγική αναμέτρηση (1945-1949). Ο μύθος και η αλήθεια*, Αθήνα 1993

Κέδρος Α., *Η ελληνική Αντίσταση (1940-1944)*, Αθήνα 2013

Κονόμος Ν., *Η Επτάνησος κατά την ιταλικήν κατοχή (1941-1943)*, Αθήνα 1962

Κωνσταντάκη Χ. Ν., *Ρίτα η 14χρονη ηρωίδα της Κατοχής*, Αργοστόλι 2016

Λιναρδάτος Σ., *Ο πόλεμος 1940-1941 και η μάχη της Κρήτης, Φάσεις και παρασκήνια*, Αθήνα 1995

Λουκάτος Σ., *Τα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής κατοχής και της εθνικής αντίστασης στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη*, τ. 1, Αθήνα 2010

Λουκάτος Σ., *Τα χρόνια της ιταλικής και γερμανικής κατοχής και της εθνικής αντίστασης στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη*, τ. 2, Αθήνα 2010

Μάγερ Χ.Φ., *Η αναζήτηση. Ανθρώπινα πεπρωμένα στον ελληνικό εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα 1941-1944*, Αθήνα 1995

Μάργαρης Ι. Ν., *Η εποποιία της Εθνικής Αντίστασης 1941-1944*, Αθήνα 1997

Μαρκαντωνάτος Π., *Μνήμες-κρίσεις από την Κατοχή και την Αντίσταση της Ιθάκης*, Αθήνα 1984

Μαρίνος Θ., *Μυστική αποστολή στο Ιόνιο (1944) Κωδικός «Dastard»*, Αθήνα 2016

Μαρίνος Θ., *Με οδηγό την αλήθεια...Τα γεγονότα της Κεφαλονιάς 1944-45*, Αθήνα 1994

Μοσχόπουλος Γ.Ν., *Το Εκκλησιαστικό Αρχείο Κεφαλονιάς, Μητρόπολη, Μονές, Ναοί*, Αθήνα 1984

Μοσχόπουλος Γ.Ν., *Η ιστορική μονή του Ευαγγελισμού (1759-2012) Ένας θύλακας Παράδοσης, Τέχνης, Παιδείας*, Αθήνα 1994

Μοσχόπουλος Γ. Ν., *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1940-1949)*, τ. 3, Αθήνα 2021

Ντούκα- Μοντεσάντου Μ., *Η τραγική κατάσταση στα Επτάνησα*, Αργοστόλι 2006

Σακκελαρίου Τ. Γ., *Το ιδεολογικό περιεχόμενο της ελληνικής νεολαίας*, Αθήνα 1938

Σακκάτος Β., *Μεραρχία «Άκουι». Η σφαγή των Ιταλών στην Κεφαλονιά. Η αντίσταση.*, Αθήνα 1993

Σακκάτος Β., *Κεφαλονιά 1943- Το μεγάλο έγκλημα του ναζισμού- Η σφαγή της Μεραρχίας Άκουι, (Ντοκουμέντα και κείμενα)*, Αθήνα 2008

Σβολόπουλος Κ., *Υπουργείο Εξωτερικών 1940-1941, Ελληνικά Διπλωματικά Έγγραφα*, Αθήνα 1980

Ουίνστον Τ., *Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος*, Αθήνα 2010

Φωκάς- Κοσμετάτος Κ. Π., *Η εισαγωγή της ιταλικής ιονικής δραχμής εις την Επτάνησον (1941-1943)*, Αθήνα 1946

Φωκάς -Κοσμετάτος Κ. Π., *Κεφαλληνία: Το εισόδημα αυτής εν όψει της ανασυγκροτήσεως*, Αθήνα 1949

Ζουκόφ Γ.Κ, *Απομνημονεύματα, σκέψεις και στοχασμοί*, τ. 3, Αθήνα 1971

Χρήστου Θ., *Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1821) έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947)*, Αθήνα 1999

Χρήστου Θ., *Τα σύνορα του Ελληνικού Κράτους και οι διεθνείς συνθήκες (1830-1947)*, Αθήνα 1999

Χρήστου Θ., *Προσεγγίσεις στη Νεότερη Ελληνική Ιστορία. Από το Ρήγα Βελεστινλή (1757- 1798) έως την εμπλοκή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1940-1941)*, Αθήνα 2001

Χρήστου Θ., *Ο ρόλος των νέων στο μέτωπο, την κατοχή και την αντίσταση (1940-1944), Τα διπλωματικά τεκμήρια*, τ. 1, Αθήνα 2017

Χρήστου Θ., *Ο ρόλος των νέων στο μέτωπο, την κατοχή και την αντίσταση (1940-1944), Τα διπλωματικά τεκμήρια, τ. 2, Αθήνα 2017*

Raihmon Kartie, *Ιστορία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, τ. 2, Αθήνα 966*

Ξενόγλωσση

Apollonio R. , *La Battaglia e il sacrificio della Divisione Fanteria da Montagna Acqui e Cefalonia e Corfu, Μπολόνια 1974*

Corvaja S., *Gli eroi di Cefalonia, Settembre 1943, Αθήνα 1943*

Ghilardini L., *I martiri di Cefalonia, Milano 1952*

Venturi M., *Bandiera bianca a Cefalonia un eroico episodio della resistenza italiana, Milano 1976*

Formato R., *L' eccidio di Cefalonia, terza edizione, Milano 1970*

Christoph U. Schminck-Gustavus, *Οι ηττημένοι της Κεφαλλονιάς, Αθήνα 1994*

Lombardi G. , *L' otto Settembre fuori d' Italia, Milano 1967*

Moscardelli G., *Cefalonia, Ρώμη 1945*

United States Government Printing Office, *Trials of war Criminals before the Nurenberg Military Tribunals, Ουάσιγκτον 1950*

Περίληψη

Στη διατριβή εξιστορείται η ιστορία της Μερραρχίας Acqui, στη Κεφαλλονιά, στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο από τη συγκρότηση της στην Ιταλική χερσόνησο μέχρι την Ιταλογερμανική σύρραξη και τη σφαγή των στρατιωτών της από τον Γερμανικό στρατό. Όσοι Ιταλοί στρατιώτες κατάφεραν να επιζήσουν ακολούθησαν 3 δρόμους. Είτε θανατώθηκαν σε εσκεμμένα ναυάγια, στη μετάβασή τους από τον Γερμανικό στρατό στον Ελλαδικό χώρο για δήθεν επιστροφή στην πατρίδα τους, είτε στέλλονταν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, είτε αναγκάζονταν να συμμαχήσουν με τους Γερμανούς για να γλιτώσουν τον θάνατο. Μια μικρή μερίδα από Ιταλούς στρατιώτες, θαρραλέοι εισχώρησαν στην Εθνική αντίσταση, σε οργανώσεις του Ε.Α.Μ και του Ε.Λ.Α.Σ.